

ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ ଭାରତର ଐତିହ୍ୟ (Heritage of India)

ପ୍ରଥମ ପାଠ

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି - ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା (Indian Culture - Unity in Diversity)

କୌଣସି ସମାଜରେ ଏହାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ତଥା ସାମୂହିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧରେ ଥିବା ପରିପକ୍ୱତା ଓ ମାର୍ଜିତ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତିଫଳନ ହେଉଛି ସଂସ୍କୃତି । ଆଚାର ଓ ବ୍ୟବହାର, ଖାଦ୍ୟ ଓ ପୋଷାକ, ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା ଓ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟା, ଧର୍ମ ଓ ବିଶ୍ୱାସ, ପ୍ରଥା ଓ ପରମ୍ପରା, ପର୍ବପର୍ବାଣି ଓ ରୀତିନୀତି, ନୃତ୍ୟ ଓ ସଂଗୀତ ଏବଂ କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ହେଉଛି ସଂସ୍କୃତିର ଉପାଦାନ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଏହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ ଉନ୍ନତ, ସେହି ଦେଶର ସଂସ୍କୃତି ସେତିକି ମହାନ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର । ଏହାର ଏକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ହିଁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପରିଚୟ । ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

(ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ସହର)

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ସହରୀ ସଂସ୍କୃତି କିପରି ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ତା'ର ଏକ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଆଲୋଚନା ନା କର ।

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

୧. ପ୍ରାଚୀନତା :

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ ମସିହାରେ ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାରୁ ଭାରତର ଏକ ନିୟମିତ ସଂସ୍କୃତିର ଉତ୍ତର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ଉନ୍ନତ ସହରୀ ଜୀବନ, ପରିମଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ, ଖାଦ୍ୟପେୟ, କୃଷି, ବାଣିଜ୍ୟ, ଶିଳ୍ପକଳା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ, ବାସଗୃହ, ଧାର୍ମିକ ଚେତନା ତଥା ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରାୟତଃ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳଦୁଆ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା ।

ଏହା ପରେ ପରେ ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ସାମାଜିକ ଚେତନା ପ୍ରବେଶ କଲା । ବେଦ ମାଧ୍ୟମରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ନୂତନ ଶିକ୍ଷା, ଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ ଓ ଧର୍ମଚେତନା ପ୍ରବେଶ କରି ଏହାକୁ ଅଧିକ ରକ୍ଷିତ କଲା । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଦ୍ରାବିଡ଼ମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ବୈଦିକ ଯୁଗର ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଭାରତରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି କୃଷି ଓ ପଶୁପାଳନ ଭଳି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ପନ୍ଥା, ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ଏବଂ ଏକ ସଂଗଠିତ ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରିବା ସହିତ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆହୁରି ଉନ୍ନତ କରିଥିଲେ । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ଓ ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାର ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର

ମୂଳ ଉତ୍ସ । ଏହିପରି ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହଜାର ବର୍ଷଠାରୁ ଅଧିକ ପୁରାତନ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତର ବେଦମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମୟକ୍ରମରେ ନାମ, ସେମାନଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ଭାଗ ଓ ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

୯. ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନତା :

ବିଶ୍ୱର ଅନେକ ଦେଶର ମୂଳ ସଂସ୍କୃତି ସମୟକ୍ରମେ ଲୋପ ପାଇଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରାଚୀନତମ କାଳରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଅଗ୍ରଗତି କରି ଚାଲିଛି । ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଏହାର ମୂଳ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକୁ ଭିତ୍ତିକରି ସେଗୁଡ଼ିକର ସୁରକ୍ଷା କରିବା ସହିତ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅଧିକ ଉନ୍ନତି କରୁଛି । ପ୍ରାଚୀନଯୁଗରୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସି ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ଧର୍ମର ଅଧିବାସୀ ଭାରତରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳଭିତ୍ତି କେବେ ହେଲେ ଉପେକ୍ଷିତ ହୋଇନାହିଁ ବରଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ନ କରି ସହଯୋଗିତାରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଉନ୍ନତ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନତାବେ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିବା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଯେଉଁ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ତୁମେ ଉପଲବ୍ଧ କରୁଛ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଉଦାହରଣ ସହିତ ବୁଝାଇ ଲେଖ ।

୧୦. ଉଦାରତା :

ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି କେବେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହୋଇନାହିଁ । ଏହା ନିଜର ମୌଳିକ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତବାଦ, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ, ଭାଷା, ପ୍ରଥା, ପରମ୍ପରା ପ୍ରଭୃତିକୁ ଉଦାରତା ସହିତ ଗ୍ରହଣକରି ନିଜକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରିଛି । ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆବିର୍ଭୂତ

ଜୈନଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଏପରିକି ସେ ସମୟର କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ନୂତନ ଧର୍ମ ରାଷ୍ଟ୍ରଧର୍ମ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତରେ ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମର ପ୍ରବେଶ ପରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମର ସମନ୍ୱୟ ଏବଂ ଉଭୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦାରତା ପ୍ରତିଫଳନ କରେ । ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଭାରତରେ ବିଧିବଦ୍ଧଭାବେ ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

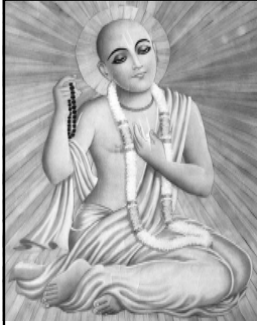
ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିବା ଆରବୀୟମାନେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ “ସିନ୍ଧୁ” ଶବ୍ଦର ‘ସ’ ଅକ୍ଷରକୁ ଭୁଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି “ହିନ୍ଦୁ” ନାମରେ ଅଭିହିତ କରିବାପରେ ବୈଦିକ ଯୁଗର ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମର ଭିତ୍ତିରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିବା ଭାରତର ସର୍ବପୁରାତନ ଧର୍ମ “ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ” ଭାବେ ପରିଚିତ ହେଲା ।

ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ରାମାନୁଜ, ରାମାନନ୍ଦ, ବଲ୍ଲଭାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ, କବୀର, ନାନକ, ମାରାବାଇ ପ୍ରଭୃତି ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବକ୍ତା ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ମୁକନ୍ଦୁଦିନ୍ ତିବ୍ରି, ଫରିଦୁଦିନ୍ ଗଞ୍ଜି ଇ ଶକର ଓ ଶେଖ୍ ନିଜାମୁଦିନ୍ ଅଭଲିଆ ପ୍ରଭୃତି ସୁଫି ସନ୍ଥମାନଙ୍କ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ, ମାନବସେବା, ଭକ୍ତି, ପ୍ରେମ, ଏକତା, ସହନଶୀଳତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ବାର୍ତ୍ତାକୁ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଇତିହାସ

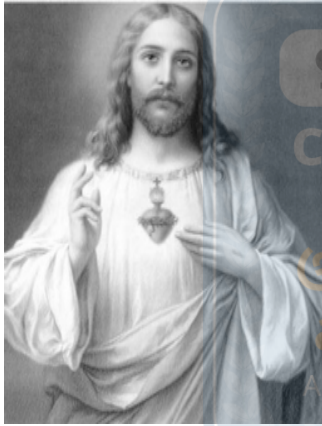
ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ଭାରତକୁ ଆଗମନ ପରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ତଥା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଉଦାରତା ସହ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।

(ଚୈତନ୍ୟ)

(ନାନକ)

(ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ)

ଏହିପରି ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭାରତକୁ ଆଗମନ କରିଥିବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଭାଷାର ଲୋକଙ୍କୁ ଆଦରି ନେଇ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଏହାର ଉଦାରତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଭାବଗୁଡ଼ିକ ସଂକ୍ଷେପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୪. ନିରପେକ୍ଷତା:

ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଅଧିବାସୀ ବସବାସ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

ପାତର ଅନ୍ତର ବିଚାର କରାଯାଏନାହିଁ । ଭାରତର ଅଧିବାସୀ ହିସାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଆଇନତଃ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଶାସକମାନେ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାବେଳେ ସମସ୍ତ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥର ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତି ଯତ୍ନବାନ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଘୋର ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ନିଜର ପତନ ଘଟାଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିବା ନିରପେକ୍ଷତା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ସୁସ୍ଥ । ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଅଶୋକ, କନିଷ୍ଠ, ଗୁପ୍ତବଂଶୀୟ ସମ୍ରାଟଗଣ, ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ଆକବରଙ୍କ ଭଳି ଶାସକମାନେ ନିଜେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅଥବା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଉଦାର ଧର୍ମନୀତି ପୋଷଣ କରି ସେ ସମୟର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନିଜର ଧର୍ମମତ ଅନୁଯାୟୀ ଧାର୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ଶାସନ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷତା ଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶାସକମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ପଦକ୍ଷେପଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

ପୁରାତନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗର କେତେକ ଧର୍ମୀୟ କୃତିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଭାରତରେ କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସମର୍ଥନ ବା ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇନାହିଁ । ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନରେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷତାକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି ।

ତୁମ ଜାଣିଛ କି ?

ଭାରତୀୟ ସଂବିଧାନର ତୃତୀୟ ଭାଗରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବା ନାଗରିକମାନଙ୍କ ଛଅଟି ମୌଳିକ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକଙ୍କୁ ଧାରା ୧୪ ରୁ ଧାରା ୧୮ ଅନୁଯାୟୀ ‘ସମାନତାର ଅଧିକାର’ ଓ ଧାରା ୨୫ ରୁ ଧାରା ୨୮ ଅନୁଯାୟୀ “ଧର୍ମଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର” ଦିଆଯାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ଗୃହୀତ ବୟାଳିଶତମ ସମ୍ବିଧାନ ସଂଶୋଧନ ଅନୁଯାୟୀ ସମ୍ବିଧାନର ଭୂମିକାରେ ଭାରତକୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ଗଠନ କରିବା ସଂକଳ୍ପକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ଭାରତକୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ସମାଜବାଦୀ ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ଗଠନ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା ।

୫. ବ୍ୟାପକତା :

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବିଭିନ୍ନ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଭାଷାକୁ ନେଇ ବିକଶିତ । ଏହି ସଂସ୍କୃତିରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରଥା ଓ ପରମ୍ପରାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ଘଟିଛି । ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଉଦାର ମନୋଭାବ ଯୋଗୁଁ ବହିର୍ଦେଶର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଆଗମନରେ ଭାରତର ମୂଳ ସଂସ୍କୃତି ସେମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତି ଦ୍ୱାରା କେତେକାଂଶରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ସହିତ ଭାରତର ବାଣିଜ୍ୟିକ ସମ୍ପର୍କ ପରସ୍ପରର ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବ୍ୟାପକ ହୋଇପାରିଛି । ଏହାଛଡ଼ା ଅନେକ ମୁନି ରଷି, ସାଧୁ ସନ୍ଥ, ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଓ ପ୍ରଚାରକ ତଥା ଦାର୍ଶନିକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ବାଣୀ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ଏଥିରେ ବ୍ୟାପକତା ଆଣିଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି

ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗ, କୁଶାଣଯୁଗ, ଗୁପ୍ତଯୁଗ, ତୁର୍କୀ ଶାସନ, ମୋଗଲ ଶାସନ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସନ ସମୟର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚିତ୍ରକଳା, ଶିଳ୍ପକଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବ୍ୟାପକ କରିଛି ।

୬. ସାର୍ବଜନୀନତା :

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି କେବଳ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ଦେଶ ବାହାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ଏହାର ସମକାଳୀନ ବହିର୍ଦେଶ ସଭ୍ୟତା ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଇରାନ, ଇଜିପ୍ଟ, ମେସୋପଟାମିଆ ଓ ଗ୍ରୀସ ଦେଶରେ ବ୍ୟାପିଲା । ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଆସିଥିବା ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକଗଣ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତରୁ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରି ସେଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳନ କଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ସମକାଳୀନ ସଭ୍ୟତାରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିବା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ଉଦାହରଣ ସହ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଗ୍ରୀକ୍ ସମ୍ରାଟ ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୩୨୭ ରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ ଫଳରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଉଭୟ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରଭାବିତ ହେଲା । ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ଭାରତର ଗଣିତ ଓ ଭେଷଜ ବିଦ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଓ ଧର୍ମଭାବନା ଗ୍ରୀକ୍ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ।

ଇତିହାସ

ଅଶୋକଙ୍କ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାଇଥିବା ପ୍ରଚାରକମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ସିଂହଳ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ଶ୍ୟାମ ଦେଶରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଚାର ହେଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚୀନ, ଜାପାନ, ତିବ୍ବତ ଓ ମଧ୍ୟ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ହେବା ଫଳରେ ସେଠାକାର ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ଭାରତୀୟ କଳା ଓ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ମାଲୟ, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ଶ୍ୟାମ ଓ କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ ଦେଶମାନଙ୍କରେ କେତେକ ଭାରତୀୟ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଦ୍ବାରା ପ୍ରଭାବିତ କଲେ । ଇଉରୋପର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ସେଠାକାର ସଂସ୍କୃତିରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଛାପ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଅଶୋକ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମହେନ୍ଦ୍ର ଓ ଜନ୍ୟା ସଂଘମିତ୍ରାଙ୍କୁ ସିଂହଳକୁ ଏବଂ ଶୋଣ ଓ ଉତ୍ତର ନାମକ ଦୁଇଜଣ ପ୍ରଚାରକଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ବା ବର୍ମା ପଠାଇଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ସମୟକ୍ରମେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଦେଶମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା ।

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ :

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ବିଭିନ୍ନ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ସମସ୍ତ ଦେଶମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଏହାର ଏକ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ରତା ରହିଛି । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥା ଭୌଗୋଳିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିରେ ଅଞ୍ଚଳ ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମଗ୍ର ଦେଶର ସମସ୍ତ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିଛି । “ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା” ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ।

(କ) ଭୌଗୋଳିକ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା :

ଭାରତର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାକୃତିକ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟ ପାର୍ବତ୍ୟମାଳା ଥିବାବେଳେ ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଳଭୂମି ସହିତ ଘାଟାଅଞ୍ଚଳ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ତଟଭୂମି ଏବଂ ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ସମତଳ ଭୂମି ରହିଛି । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ଥିବାବେଳେ ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ମରୁଭୂମି ରହିଛି । କେତେକ ସ୍ଥାନ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତରେ ଘେରି ରହିଥିବାବେଳେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନଦୀନାଳର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି । କେଉଁଠାରେ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାର ଉର୍ବର ମାଟି ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବା ବେଳେ ଆଉ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଟାଙ୍ଗରା ଜମିର ଅନୁର୍ବର ମାଟି ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତର ମାନଚିତ୍ରରେ ଭୌଗୋଳିକ ବିଭାଜନଗୁଡ଼ିକ ଦର୍ଶାଅ ।

ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତିର ପ୍ରଭେଦଯୋଗୁଁ ଭାରତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ମରୁଭୂମି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଖର ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ହିମାଳୟ ବରଫାଚ୍ଛନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରବଳ ଶୀତ, ଦକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳର ଶୁଷ୍କ ଜଳବାୟୁ ତଥା ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳର ଆର୍ଦ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମମଣ୍ଡଳୀୟ ଜଳବାୟୁ ହେତୁ ଭାରତରେ ମେରୁ ଦେଶୀୟ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମମଣ୍ଡଳୀୟ ସମସ୍ତ ତିନି ପ୍ରକାର ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ସୀମା ଅଞ୍ଚଳରେ ବାର୍ଷିକ ବୃଷ୍ଟିପାତ ହାର ପ୍ରାୟ ୧୨୦୦୦ ମିଲିମିଟର ହେଉଥିବାବେଳେ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଏହି ହାର ୭୫ ମିଲିମିଟର ଠାରୁ କମ୍ ହୋଇଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଭୂମି

ଓ ଜଳବାୟୁ ଯୋଗୁଁ ଭାରତରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତା, ଫଳପୁଷ୍ପ ଓ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏହିସବୁ ଭୌଗୋଳିକ ବିଭିନ୍ନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତର ପରିସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଯେ କୌଣସି ଅଧିବାସୀ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ଯାତାୟାତ କରିବାପାଇଁ ବା ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାୟୀ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ଥିବାରୁ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମନରେ ଏକତା ଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପୌରାଣିକ ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ଏକ ଅଂଶଭାବେ ରାଜା ଭରତଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର ଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଭାରତବର୍ଷ ଭାବେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି କାଳ୍ପନିକ ତଥ୍ୟ ବା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଭିତ୍ତିରେ ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଭାରତ ମହାସାଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ପୂର୍ବରେ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦୀଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ନିଜକୁ ଭରତସନ୍ତତି ରୂପେ ବିବେଚନା କରି ଏକତା ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ପ୍ରାଚୀନକାଳର ମୁନିରକ୍ଷିଗଣ ହିମାଳୟ ପର୍ବତକୁ ଦେବସ୍ଥାନ ଏବଂ ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ନର୍ମଦା, ଗୋଦାବରୀ, କୃଷ୍ଣା ଓ କାବେରୀ ନଦୀମାନଙ୍କୁ ଦେବୀ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମନରେ ଭାବଗତ ଐକ୍ୟ ଜାଗ୍ରତ କରିଛନ୍ତି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତର ଭାଗରେ ଓ ବରଫାଚ୍ଛନ୍ନ ପର୍ବତମାଳାର ଦକ୍ଷିଣଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମଗ୍ର ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଭରତଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବାସ କରୁଥିବାରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଭାରତ ନାମରେ ନାମିତ ବୋଲି ବିଷୁ ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

(ଖ) ରାଜନୈତିକ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା:

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତ ଷୋହଳଟି ମହାଜନପଦ ବା ରାଜ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳହ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପରସ୍ପରର ଉନ୍ନତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଏପରିକି ବୈଦେଶିକ ଶତ୍ରୁର ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଶାସକମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଶତ୍ରୁର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଭାରତ ପାଇଁ ଜଣେ ସାର୍ବଭୌମ ଶାସକର ଅଭାବରେ ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ବିଭିନ୍ନତାରେ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିବା କାରଣରୁ ଦେଶରେ ଅନୈକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ ଥିବା ଷୋହଳଟି ମହାଜନପଦଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ଅଙ୍ଗ, ମଗଧ, କାଶୀ, କୋଶଳ, ଭୃଜି, ମଲ୍ଲ, ଚେଦୀ, ଭସ୍ମ, କୁରୁ, ପାଞ୍ଚାଳ, ମତ୍ସ୍ୟ, ସୁରସେନ, ଅସ୍ମକ, ଅବନ୍ତୀ, ଗାନ୍ଧାର ଓ କାୟୋଜ । ଭୃଜି ଓ ମଲ୍ଲ ସାଧାରଣତଃ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଚଉଦଟି ରାଜତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ଏହି ଅନୈକ୍ୟ ଓ ବିଖଣ୍ଡୀକରଣରେ କ୍ରମେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟ, ଅଶୋକ, ପ୍ରଥମ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ, ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତ, ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଶାସକମାନେ ଭାରତର ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିବା ପରେ ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ବିଜିତ ରାଜ୍ୟକୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରି ଏକତା ଭାବ ଆଣିଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜକୁ ମହାରାଜା, ରାଜାଧିରାଜ, ମହାରାଜାଧିରାଜ, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ସମ୍ରାଟ ଭାବେ ଭୂଷିତ କରି ସାର୍ବଭୌମ କ୍ଷମତା ଘୋଷଣା

ଇତିହାସ

କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସମଗ୍ର ଭାରତକୁ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନକୁ ଆଣି ଏକତା ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ମଧ୍ୟ ଯୁଗରେ ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦିନ୍ ଖଲଜି, ଫିରୋଜ୍ ଷାହା ତୁଗଲକ୍, ଆକବର, ଅଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଓ ଶିବାଜୀ ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟକୁ ଏକତ୍ର କରି ସେମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ଅଧୀନରେ ରଖିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ଆଇନ୍ ଓ ସମାନ ନିୟମ ଏବଂ ସମଗ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତାଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ।

(ଲର୍ଡ ଉଇଲିୟମ୍ ବେଣ୍ଟିଙ୍କ)

(ଶିବାଜୀ)

ଭାରତ ଇଂରେଜ ଶାସନାଧୀନକୁ ଆସିବାପରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଆଇନ୍, ଏକ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ତଥା ଡାକଡାର ଓ ରେଳ ସେବା ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ମନରେ ଏକତାଭାବ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେଲା । ଦେଶ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବା ପରେ ଓ ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣ ହେବାପରେ ଭାରତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଏକ ସମ୍ବିଧାନ, ଏକ ଜାତୀୟ ପତାକା, ଏକ ଜାତୀୟ ଗାନ, ଏକ ଜାତୀୟ ସଂଗୀତ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଏକ ନାଗରିକତ୍ଵ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଏକତା ଆଣିପାରିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

୧୮୩୫ ରେ ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ୍ ତଥା ବଡ଼ଲାଟ୍ ଲର୍ଡ ଉଇଲିୟମ୍ ବେଣ୍ଟିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପାଷାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚଳନ ଏବଂ ୧୮୫୪ ରେ ଲର୍ଡ ଡେଲହାଉସୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଭାରତରେ ଏକ ସମାନ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାଷାରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାଦାନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା । ୧୮୫୨ ରେ ଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରେରଣ ପାଇଁ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ୧୮୫୪ ରେ ଡାକସେବା ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୮୫୩ ରେ ବମ୍ବେଠାରୁ ଥାନେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଥମ ରେଳପଥ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତର ଜାତୀୟ ପତାକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ଏବଂ ଏହା କେବେ ଓ କାହାଦ୍ଵାରା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଗ) ଜାତିଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା :

ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜାତିର ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି । ନୃତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ ତତ୍କୃର ବିରଜା ଶଙ୍କର ଗୁହାଙ୍କ ମତରେ ଭାରତରେ ଛଅ ପ୍ରକାର ଜାତିର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ ନେଗ୍ରିଟୋ, ଡ୍ରୋନୋ-ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଏଡ, ମଙ୍ଗୋଲିଏଡ, ମେଡିଟେରାନିଆନ୍ ବା ଦ୍ରାବିଡିଆନ୍, ପର୍ସିଆ

ବ୍ରାସିଲ୍‌ସେଫାଲସ୍ ଓ ନରଡିକ୍ ବା ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ । ଭାରତରେ ବିବିଧ ଜାତିର ବସତି ପାଇଁ ଐତିହାସିକ ଭିନ୍ନସେଷ୍ଟ ସ୍ଥିତି କହିଛନ୍ତି, “ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ବିଭିନ୍ନ ମାନବଗୋଷ୍ଠୀର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଭାରତ ଏକ ସଂଗ୍ରହାଳୟ” (India is an ethnological museum) । ଭାରତର ଜନସଂଖ୍ୟା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କ ସମଷ୍ଟି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଙ୍ଗଲୀ ଜନଜାତି, ଗ୍ରୀକ, ଶକ, କୁଶାଣ, ହୁନ, ମଙ୍ଗୋଲୀୟ, ଆରବୀୟ, ତୁର୍କ ଓ ଆଫ୍ଗାନ ଲୋକ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ଲୋକ ବାସ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା କାଳକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ପର୍କିତ ଓ ଭାରତର ମୂଳ ସଂସ୍କୃତି ଗ୍ରହଣ ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ଭ୍ରାତୃଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଛି ଏବଂ ଜାତି ଓ ପ୍ରକାର ଭେଦରେ ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ଜାତିର ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତିର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଏକତାଭାବ ସଞ୍ଚରିତ ହୋଇଛି । ବିଦେଶାଗତ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ସ୍ଥାୟୀଭାବେ ବସବାସ କରି ଓ ଭାରତୀୟ ଜୀବନଯାପନ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଆଦରି ନେଇ ମୂଳ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ନିଜକୁ ଭାରତୀୟଭାବେ ପରିଚିତ କରାଉଛନ୍ତି ।

(ଘ) ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା :

ଭାରତରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଛଅଟି ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି । ଭାରତର ଜନସଂଖ୍ୟାର ଶତକଡ଼ା ହାର କ୍ରମରେ ସେମାନେ ହେଲେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ, ଶିଖ୍, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତରେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଜୋରାସୁରୀୟ, ଇହୁଦୀ ଓ ବାହାଲ ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକଙ୍କ ନାମ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତନର ସ୍ଥାନ ଓ କାଳ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ସର୍ବସାଧାରଣ ପୂଜାସ୍ଥଳୀର ନାମଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଲେଖ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପଦ୍ଧା ଭିତ୍ତିରେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭାଜିତ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ଶୈବ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶାକ୍ତ, ସନାତନଧର୍ମୀ, ମହିମାଧର୍ମୀ ଭଳି ଅନେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ରହିଛି । ମୁସଲମାନମାନେ ସୁନ୍ନି ଓ ସିଆ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟତଃ କାଥୋଲିକ ଓ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଛନ୍ତି । ନିମ୍ନ ଜାତିର ଶିଖ୍ମାନଙ୍କୁ ‘ମଜହବି’ କୁହାଯାଏ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ‘ସର୍ଦ୍ଦାର’ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଇ ନ ଥାଏ । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମହାୟାନ ଓ ହୀନୟାନ ନାମରେ ଦୁଇ ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିବାବେଳେ ଜୈନମାନେ ଦିଗମ୍ବର ଓ ଶ୍ୱେତାମ୍ବର ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଇହୁଦୀମାନେ ଗୋରା ଜାଉ ଓ କଳା ଜାଉ ଭାବେ ଦୁଇଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭାଜିତ । ଜୋରାସୁରୀୟ ଓ ବାହାଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠାଗତ ବିଭାଜନ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଇହୁଦୀ ଧର୍ମକୁ ଜୁଦାଇଜମ୍ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଇହୁଦୀ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନେ ଜାଉ ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ଭାରତରେ ଏହି ଭଳି ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମନ୍ୱୟ, ସହନଶୀଳତା ଓ ସହଯୋଗ ଯୋଗୁଁ ଐକ୍ୟଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିଛି । ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପରସ୍ପର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ତଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନ୍ୟ ସହିତ ଥିବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟକୁ ତୁଳନା କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରାତୃଭାବ ଓ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ କିନ୍ତୁ କେବଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନର ପଦ୍ଧା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ଉପଲବ୍ଧ କରି

ଇତିହାସ

ସବୁ ଧର୍ମର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ । ଭାରତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ଧର୍ମମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତାକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିଛି । ହୋଲି, ଦଶହରା, ଦୀପାବଳୀ, ଇଦ୍, ମହରମ୍, ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ, ନୂଆବର୍ଷ, ବୁଦ୍ଧ ଜୟନ୍ତୀ, ମହାବୀର ଜୟନ୍ତୀ, ଗୁରୁନାନକ ଜୟନ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପର୍ବ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ ସିମାତ ହୋଇ ରହିନାହିଁ । ସେହିପରି ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ଗୀତା, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତର ସାରମର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଧର୍ମମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ଭାରତର ଋଷି ଦିଗରେ ସ୍ଥାପିତ ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଚତୁର୍ଥାମ କୁହାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଭାରତର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ ବର୍ତ୍ତମାନ, ପୂର୍ବରେ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀ, ଦକ୍ଷିଣରେ ତାମିଲ୍‌ନାଡୁର ରାମେଶ୍ୱରମ୍ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଗୁଜରାଟର ଦ୍ୱାରକା ତୀର୍ଥସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ‘ଚତୁର୍ଥାମ’ ଭାବେ ପରିଚିତ ।

ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଶ ଜନସଂଖ୍ୟାର ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଯାତ୍ରାଯୋଗୁଁ ଓ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଧର୍ମପୀଠଗୁଡ଼ିକୁ ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମର ବିଶ୍ୱାସୀ ଯାତ୍ରା କରିବାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଶେଷଭାଗରେ ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସୁଫି ଆନ୍ଦୋଳନ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସହାୟକ ହେଲା । ଉଭୟ ଧର୍ମର ସମନ୍ୱୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ “ସତ୍ୟପୀଠ” ଧର୍ମମତ ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତାଭାବ ଜାଗ୍ରତ କଲା । ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକଙ୍କ ‘ଧମ’, ସମ୍ରାଟ ଆକବରଙ୍କ ‘ଦିନ୍-ଇ-ଲ୍ଲାହୀ’ ତଥା ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ “ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜ”, ସ୍ୱାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ‘ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ’, ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ “ରାମକୃଷ୍ଣ ମିଶନ”, ମହାଦେବ

ଗୋବିନ୍ଦ ରାଣାଡ଼େଙ୍କ “ପ୍ରାର୍ଥନା ସମାଜ”, ଆନିବେସାନ୍ତଙ୍କ “ଥ୍ରେସୋଫିକାଲ୍ ସୋସାଇଟି” ବା ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମିତି, ମିର୍ଜା ଗୁଲାମ୍ ଅହମ୍ମଦଙ୍କ “ଅହମ୍ମଦିୟା ଆନ୍ଦୋଳନ” ଓ ସୟଦ୍ ଅହମ୍ମଦ ଖାନଙ୍କ “ଆଲିଗଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ” ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଭାରତରେ ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷତା ପାଇଁ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ଓ ସହନଶୀଳତା ସହିତ ଐକ୍ୟଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଦୂରୀକରଣର ବାଉଁଶ ଦେଇଆସିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ଭାରତରେ ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଅନୁଷ୍ଠାନ/ ଆନ୍ଦୋଳନର ନାମ	ପ୍ରତିଷ୍ଠା/ ଆରମ୍ଭ ସମୟ
ଧମ	ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୨୬୦ରୁ ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୨୪୦
ଦିନ୍-ଇ-ଲ୍ଲାହୀ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୫୮୧
ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୨୮
ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୭୫
ରାମକୃଷ୍ଣ ମିଶନ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୯୭
ପ୍ରାର୍ଥନା ସମାଜ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୬୭
ଥ୍ରେସୋଫିକାଲ୍ ସୋସାଇଟି	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୮୬
ଅହମ୍ମଦିଆ ଆନ୍ଦୋଳନ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୮୯
ଆଲିଗଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ	ଖ୍ରୀ:ଅ: ୧୮୭୫

(ଡ) ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା :

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନରେ ବାଇଗଟି ଭାଷାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇଛି । ସମ୍ବିଧାନରେ ସ୍ୱୀକୃତ ୨୨ଟି ଭାଷା ହେଉଛି ଆସାମୀ, ବଙ୍ଗଳା, ବୋଡ଼ୋ, ଡୋଗ୍ରୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ହିନ୍ଦୀ, କନ୍ନଡ଼, କାଶ୍ମୀରୀ, କୋଙ୍କଣୀ, ମୈଥିଳୀ, ମାଲୟାଲମ୍, ମଣିପୁରୀ, ମରାଠୀ, ନେପାଳୀ, ଓଡ଼ିଆ, ପଞ୍ଜାବୀ, ସଂସ୍କୃତ, ସାନ୍ତାଳୀ, ସିନ୍ଧୀ, ତାମିଲ୍, ତେଲେଗୁ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶରେ

ପ୍ରାୟ ୧୬୫୨ଟି ମାତୃଭାଷା ଥିବାର ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଭାରତରେ ୫୪୪ଟି କଥିତ ଭାଷା ରହିଛି । ଭାରତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାଷା ଭିନ୍ନ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକାଧିକ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଇଂରାଜୀ, ଆରବୀ ଓ ପାରସୀ ଭଳି ବିଦେଶୀ ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଏହି ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ମଧ୍ୟ ଏକତା ରହିଛି । ଭାରତର ସର୍ବ ପୁରାତନ ଭାଷା ହେଉଛି “ପ୍ରାକୃତ” । ପରେ ପରେ ପାଳି ଓ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା । ଗୁପ୍ତ ଯୁଗରୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ସମୟ କ୍ରମେ ଅନେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ବହୁ ଅଂଶ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ଆନୀତ ହେବାରୁ ତାହା ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତାଭାବ ଆଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଆଗମନ ଫଳରେ ଭାରତରେ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଓ ପାରସୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା । ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ସହିତ ଏହି ଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଥିବା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ରଭାବେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା ନାହିଁ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ସମୟରେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ ଶିକ୍ଷାଦାନର ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ତଥା ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଓ କୋର୍ଟ କଚେରିରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର ହେଲା । ଏହା ସମସ୍ତ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଏହା ପରୋକ୍ଷରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଜାଗ୍ରତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଗଲା ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ, ଇଂରାଜୀ ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାକୁ ନେଇ ତ୍ରିଭାଷା ନୀତି ପ୍ରଚଳନ କରାଗଲା । ଫଳରେ ଭାରତରେ ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକତା ସୁରକ୍ଷିତ ହେଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ବଡ଼ଲାଟ ଉଇଲିଆମ୍ ବେର୍ଡିଙ୍କ ସମୟରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ ପରିଷଦର ଆଇନ୍ ସଦସ୍ୟ ଲର୍ଡ୍ ମେକଲେଙ୍କ ସୁପାରିସ ଅନୁସାରେ ୧୮୩୫ ମସିହାରେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ସପକ୍ଷ ଓ ବିପକ୍ଷରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚମୂଳକ ଲେଖାଟିଏ ଲେଖ ।

(ତ) କଳାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା :

ଭାରତର ଚିତ୍ରକଳା, ଶିଳ୍ପକଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ, ବାଦ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ, ସଂଗୀତ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଭଳି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାର କଳାର ଢଙ୍ଗ ଓ ଶୈଳୀରେ ବିବିଧତା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ବିବିଧତା ଭାରତୀୟ କଳାକୁ ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନର କଳାକୃତି ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରି ଏକତା ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ପ୍ରାଗ୍-ଐତିହାସିକ ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି, ଗୁପ୍ତଯୁଗ, କୁଶାଣ ଯୁଗ ଓ ମୋଗଲ ଯୁଗର ଚିତ୍ରକଳା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟ ଗର୍ବିତ । ଭାରତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପକଳାଗୁଡ଼ିକ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଓ ଦେଶ ବାହାରେ ପ୍ରଶଂସିତ ଓ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଐକ୍ୟଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର, ମସଜିଦ୍, ଗାର୍ଜୀ ଓ ଗୁରୁଦ୍ୱାର ତଥା ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଭାରତୀୟ କଳାର ନିଦର୍ଶନ ରୂପେ ପରିଚିତ । ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଓ ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କ ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦିତ କଳାକୃତି ଭାରତୀୟ କଳାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ଦିଏ । ଭାରତ ଓ ଗ୍ରୀକ୍ ଶୈଳୀର ମିଶ୍ରଣରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଗ୍ରୀକ୍ କଳା ଶୈଳୀ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଶୈଳୀର ମିଶ୍ରଣରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଇସଲାମିକ୍ କଳା ଶୈଳୀରେ ନିର୍ମିତ ଅନେକ ସ୍ମାରକୀ ଭାରତୀୟଙ୍କ ମନରେ ଗର୍ବ ଆଣି ଏକତା ଭାବ ଜାଗ୍ରତ କରାଏ ।

ଇତିହାସ

(ଦଶାବତାର ମନ୍ଦିର, ଦେଓଗଡ଼)

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଅନେକ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଦେଶର କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ବା ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଭାରତୀୟ ଆଦୃତି ଲାଭ କରିଛି । ଭାରତନାଟ୍ୟମ୍, କଥକ, କଥାକଲୀ, କୁଚିପୁଡ଼ି, ମଣିପୁରୀ ଓ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବଭାରତୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ପରିଚିତି ଲାଭ କରିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?			
ନୃତ୍ୟଶୈଳୀ	ଉତ୍ତମ ସ୍ଥଳ	ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀ	ଉତ୍ତମ ସ୍ଥଳ
ଭାରତ ନାଟ୍ୟମ୍	ତାମିଲନାଡୁ	କୁଚିପୁଡ଼ି	ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶ
କଥକ	ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ	ମଣିପୁରୀ	ମଣିପୁର
କଥାକଲି	କେରଳ	ଓଡ଼ିଶୀ	ଓଡ଼ିଶା

(ଭାରତୀୟ ନୃତ୍ୟ)

ଭାରତର ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ସାମବେଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଅନେକ ସଂଗୀତ ଲୋକଗୀତରୁ ସୃଷ୍ଟି । ରାଗ ଭୂପାଳୀ, ଅହିର,ଭୈରବ, ସାରଙ୍ଗ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭାରତୀୟ ଲୋକ ଗୀତରୁ ଆନୀତ । ଫଳରେ ସଂଗୀତ କଳାର ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିଛି । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଜନପ୍ରିୟ ସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଅନୁଦିତ ହୋଇ ଓ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରି ଆଞ୍ଚଳିକ ସାହିତ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।

ଉପର ଲିଖିତ ଆଲୋଚନାରୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । “ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା” ଭଳି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପୃଥ୍ବୀର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ବିବିଧତା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବହୁ ସଂସ୍କୃତି ବିଶିଷ୍ଟ କରି ଉନ୍ନତ ଓ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି ଏବଂ ଏହା ଦେଶର ଏକତାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦାରତା କିପରି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ?
- (ଖ) ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ବିଭିନ୍ନତା ଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?
- (ଗ) ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତରେ କିପରି ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
- (ଘ) କେଉଁ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଭାରତରେ ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି ?

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝାଯାଏ ?
- (ଖ) କାହାକୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳ ଉତ୍ସ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ ?
- (ଗ) କେଉଁ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଘ) କେଉଁମାନେ ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ ?
- (ଙ) ଦୁଇଜଣ ସୁଫି ସନ୍ଥଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।
- (ଚ) ଉଦାର ଧର୍ମନୀତି ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ପ୍ରାଚୀନଯୁଗର ଋଷିଜଣ ଶାସକଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।
- (ଛ) ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ଭାରତ ବାହାରେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବ୍ୟାପିଥିଲା ?
- (ଜ) ଭାରତରେ କି ଭଳି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ?
- (ଝ) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଶାସକମାନେ ନିଜକୁ କେଉଁ ଉପାୟରେ ଭୂଷିତ କରି ସାର୍ବଭୌମ କ୍ଷମତା ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ?
- (ଞ) ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ଋଷିଗୋଟି ଜାତି (ବର୍ଣ୍ଣ)ର ନାମ ଲେଖ ।

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ କ'ଣ ?
- (ଖ) ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାହିଁକି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ?
- (ଗ) ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ମୁନିରଞ୍ଜିତମାନେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତକୁ କ'ଣ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ?
- (ଘ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ କେତୋଟି ମହାଜନପଦ ଥିଲା ?
- (ଙ) “ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ବିଭିନ୍ନ ମାନବଗୋଷ୍ଠୀର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଭାରତ ଏକ ସଂଗ୍ରହାଳୟ” – ଏହି ଉକ୍ତିଟି କାହାର ?
- (ଚ) କେଉଁ ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ?
- (ଛ) କେଉଁ ସମୟରୁ ଭାରତରେ ପାରସୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ?
- (ଜ) କେଉଁ ବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ?

ଇତିହାସ

- (ଝ) ଭାରତୀୟ ଲୋକଗୀତରୁ ଆନୀତ ଯେ କୌଣସି ଦୁଇଟି ସଂଗୀତ ରାଗର ନାମ ଲେଖ ।
- (ଞ) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ କାହିଁକି ବହୁ ସଂସ୍କୃତି ବିଶିଷ୍ଟ କୁହାଯାଏ ?
୪. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।
- (କ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ କେଉଁ ଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଥିଲା ?
- (i) ଭକ୍ତି ଧର୍ମ (ii) ଜୈନ ଧର୍ମ (iii) ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମ (iv) ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ
- (ଖ) ଦ୍ରାବିଡ଼ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟଥା କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?
- (i) ନେଗ୍ରିଟୋ (ii) ମଙ୍ଗୋଲଏଡ଼ (iii) ମେଡ଼ିଟେରେନିଆନ୍ (iv) ନରଡ଼ିକ୍
- (ଗ) କେଉଁମାନଙ୍କୁ 'ମଙ୍ଗ୍ରବି' କୁହାଯାଏ ?
- (i) ମୁସଲମାନ ସୁନ୍ନି (ii) ମୁସଲମାନ ସିଆ (iii) ନିମ୍ନଜାତିର ଶିଖ୍ (iv) କଳା ଜୀଉ
- (ଘ) ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷ ଭାଗରେ କେଉଁ ଧର୍ମମତ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଭାବ ଜାଗ୍ରତ କଲା
- (i) ଭକ୍ତି (ii) ସୁଫି (iii) ସତ୍ୟପୀର (iv) ଦିନ୍-ଇ-ଲ୍ଲାହୀ
- (ଙ) ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ?
- (i) ରାମ ମୋହନ ରାୟ (ii) ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ବତୀ (iii) ସ୍ବାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ (iv) ମହାଦେବ ଗୋବିନ୍ଦ ରାମାଜୁଡ଼େ
- (ଚ) ଥିଓସୋଫିକାଲ ସୋସାଇଟି କିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?
- (i) ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ବତୀ (ii) ଆନି ବେସାନ୍ତ (iii) ମିର୍ଜା ଘୁଲାମ୍ ମହମ୍ମଦ (iv) ସୟଦ ଅହମ୍ମଦ ଖାନ୍
- (ଛ) ଅହମ୍ମଦିଆ ଆନ୍ଦୋଳନ କିଏ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ?
- (i) ସୟଦ ଅହମ୍ମଦ ଖାନ୍ (ii) ମିର୍ଜା ଘୁଲାମ୍ ଅହମ୍ମଦ (iii) ରାମ ମୋହନ ରାୟ (iv) ଆନି ବେସାନ୍ତ
- (ଜ) ଭାରତରେ ପ୍ରାୟ କେତୋଟି ମାତୃଭାଷା ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ?
- (i) ୫୪୪ (ii) ୨୨ (iii) ୧୬୫୨ (iv) ୩୧
- (ଝ) କେଉଁ ଭାଷା ଭାରତର ସର୍ବ ପୁରାତନ ଭାଷାଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ?
- (i) ପାଲି (ii) ପ୍ରାକୃତ (iii) ସଂସ୍କୃତ (iv) ଆରବୀ
- (ଞ) କେଉଁ ତିନୋଟି ଭାଷାକୁ ନେଇ ଭାରତରେ ତ୍ରିଭାଷା ନୀତି ପ୍ରଚଳନ କରାଗଲା ?
- (i) ହିନ୍ଦୀ-ଇଂରାଜୀ-ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା (ii) ହିନ୍ଦୀ-ଉର୍ଦ୍ଦୁ-ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା
- (iii) ହିନ୍ଦୀ-ଇଂରାଜୀ-ଉର୍ଦ୍ଦୁ (iv) ହିନ୍ଦୀ-ଇଂରାଜୀ-ସଂସ୍କୃତ
୫. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପାଠ

ଭାରତର ପରମ୍ପରା (Traditions of India)

ପରମ୍ପରା କ'ଣ ?

କୌଣସି ଜାତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମାଜ ଅଥବା ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ସୁସ୍ଥ ଲୋକରୀତି, ଧର୍ମ, ବିଶ୍ୱାସ, ଜୀବନଧାରା ବା ଶୈଳୀ, ଯାହାକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିଢ଼ି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସେହି ଅନୁଯାୟୀ ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହାକୁ ପରମ୍ପରା କୁହାଯାଏ । ସୁସ୍ଥ ପରମ୍ପରା କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଧର୍ମାନ୍ୱିତା, କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧ ଅନୁକରଣ ଅଥବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଉପରେ ଆଧାରିତ ନୁହେଁ ।

ଉଚ୍ଚ ପରମ୍ପରା ଯୋଗୁଁ ଭାରତରେ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ, ସଫଳ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଉଦାର ଧର୍ମ ଚେତନା, ଅନୁକରଣୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆଦର୍ଶ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିଛି । ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଭାରତର ପରମ୍ପରା ଆଦୃତ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କୁ ଗର୍ବିତ କରିଛି ।

୧. ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ପରିବାର :

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଯୌଥ ପରିବାରର ପରମ୍ପରା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଆସୁଛି । ଏ ଭଳି ପରିବାର କେବଳ ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ତାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ନ ରହି, ଜେଜେବାପା, ଜେଜେମା', ବାପା, ମା', ବଡ଼ବାପା, ବଡ଼ମା, ଦାଦା, ଖୁଡ଼ୀ, ପୁଅ, ବୋହୂ, ପୁତୁରା, ପୁତୁରାବୋହୂ, ନାତି, ନାତୁଣୀ ବୋହୂ ଏବଂ ବିବାହ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଝିଅ, ଝିଆରୀ, ନାତୁଣୀଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥାଏ । ପୁଅ ବିବାହ କରିବା ପରେ ଅଲଗା ନ ରହି ସ୍ତ୍ରୀ ସହିତ ନିଜ ବାପା, ମା, ଭାଇ, ଭଉଣୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଳିମିଶି ରହିଥାଏ । ଏହିଭଳି

ଭାବରେ ସମଗ୍ର କୁଟୁମ୍ବ ଏକତ୍ର ରହିବାକୁ ଯୌଥ ପରିବାର କୁହାଯାଏ । ପରିବାରର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ଓ ରୋଜଗାର ନ କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସମାନ ଭାଗ ଥାଏ । ପରିବାରର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାନ୍ତି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଯୌଥ ପରିବାର ପିତୃବଂଶୀୟ ବା ମାତୃବଂଶୀୟ ହୋଇପାରେ । ପିତୃବଂଶୀୟ ଯୌଥ ପରିବାର ଗଠନର ମୂଳରେ ପିତା-ପୁତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ରହିଥିବାବେଳେ ମାତୃବଂଶୀୟ ଯୌଥ ପରିବାର ଗଠନର ମୂଳରେ ମାତା-କନ୍ୟା ସମ୍ପର୍କ ରହିଥାଏ । ଯୌଥ ପରିବାରକୁ ବିଷ୍ଣୁର୍ଷ ପରିବାର ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ବିଷ୍ଣୁର୍ଷ ପରିବାର କହିଲେ ଅତି କମ୍ରେ ଦୁଇଟି ଦମ୍ପତି ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ବାସକରି ପିତା-ପୁତ୍ର ବା ମାତା-କନ୍ୟା ସମ୍ପର୍କର ବିଷ୍ଣୁରଶ୍ମିକୁ ବୁଝାଏ । ଭାରତରେ ସାଧାରଣତଃ ପିତୃବଂଶୀୟ ଯୌଥ ପରିବାର ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

(ଖ) ବିବାହ:

ଭାରତରେ ବିବାହକୁ ପତି-ପତ୍ନୀଙ୍କର ଏକ ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାକୁ ଏକ ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଏହା ଏକ ସଂସ୍କାର ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନୀତିଗତ ଭାବେ ପାଳନୀୟ । ତେଣୁ ବିବାହକୁ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଛି । ସନ୍ତାନମାନଙ୍କପାଇଁ ସାଥୀ ଖୋଜିବା ପିତାମାତାଙ୍କର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପସନ୍ଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସନ୍ତାନଙ୍କର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କେତେକ

ଇତିହାସ

କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ନିଜ ପସନ୍ଦର ସାଥୀ ବାଛିବା ପାଇଁ ସ୍ବାଧୀନତା ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଭାରତରେ ବିବାହକୁ କେବଳ ଦୁଇଜଣ ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କ ମିଳନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରା ନ ଯାଇ ଦୁଇଟି ଯୌଥ ପରିବାରର ମିଳନ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବିବାହ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସୂତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତ ପଦ୍ଧତିରେ ପରମ୍ପରା ଓ ରୀତିଗୁଡ଼ିକ ସମାନ ଥାଏ । ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅଧିବାସୀ ନିଜର ଧର୍ମନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ବିବାହ ସମ୍ପାଦନ କରିଥାନ୍ତି । ଏକ ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିବା ବିବାହ ବନ୍ଧନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଏକ ପ୍ରଧାନ ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରା ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

ତୁମେ ଦେଖୁଥିବା ଏକ ବିବାହ ଉତ୍ସବର ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

(ଗ) ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ:

ଭାରତୀୟ ସମାଜ କେତେକ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପାଳନ କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଏକ ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ପରିବାରରେ ବରିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବା, ସେମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା, ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପରିବାର ପରିଚାଳନା କରିବା ଏବଂ ପରିବାରର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଭାରତୀୟ ପରିବାରର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ସକାରାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିଥିବା ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ତଥା ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ନକରି ସମ୍ମାନର ସହ ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ଏବଂ ସାକ୍ଷାତ୍ ହେବା ସମୟରେ ନତମସ୍ତକ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଭାରତୀୟ ସମାଜର ପାରମ୍ପରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ, ଆଚାର

ବ୍ୟବହାର ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଶାଳୀନତା, ନମ୍ରତା ଓ ଭଦ୍ରତା ଏବଂ ଦୟା, ଦାନ, ସେବା, ସ୍ନେହ ଓ କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକ ଭାରତରେ ପରମ୍ପରାଗତ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଧୀରେ ଧୀରେ ଭାରତରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକର ଅବକ୍ଷୟ ହେଉଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ଏହାର କାରଣ ଓ ସମାଧାନ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମର ମତାମତ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଘ) ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ :

ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ କେତେକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରମ୍ପରା ରହିଛି । ପ୍ରଥମତଃ ସନ୍ତାନର ଉପଯୁକ୍ତ ଲାଳନପାଳନ, ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର ଓ ସଂସାର ଗଠନ ପରିବାରରେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରଧାନ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଦ୍ବିତୀୟତଃ ପରିବାରର ବୟସ୍କ ଓ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟ ତଥା ପିତାମାତାଙ୍କର ସେବାଯତ୍ନ କରିବା ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କନିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତୃତୀୟତଃ “ଅତିଥି ଦେବୋ ଭବଃ” ନୀତିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଭଗବାନ୍ ତୁଲ୍ୟ ମନେ କରି ଅତିଥିଙ୍କର ସସମ୍ମାନ ସେବା ଓ ସକାର ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଏକ ମହତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଚତୁର୍ଥତଃ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେବା, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା, ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ସମ୍ମାନ ଦେବା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ପଞ୍ଚମତଃ ଧାର୍ମିକ ରୀତିନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରିବା ଏବଂ ପରଲୋକଗତ ଆତ୍ମାର ଶାନ୍ତି ଓ ସଦ୍ଗତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଏକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରା ରହିଛି । ଷଷ୍ଠତଃ ବାସଗୃହ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ ଧର୍ମପୀଠର ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ଏବଂ ପରିବାରର ପବିତ୍ରତା ଓ ବିଶୁଦ୍ଧତା ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ପରମ୍ପରାଗତ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

(୫) ଉତ୍ସବ ପାଳନ :

ସନ୍ତାନର ଜନ୍ମ, ନାମକରଣ, ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ, ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ, ଉପନୟନ ଓ ବିବାହ ସମୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ପରିବାରରେ ଆନନ୍ଦ ଖେଳିଯାଇଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟତୀତ ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଧର୍ମୀୟ ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକରୁ କେତୋଟି ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସବ ହେଉଛି ହୋଲି, ଶ୍ରୀରାମନବମୀ, ଗୁଡ଼ ପ୍ରାଜ୍ଞତେ, ବୁଦ୍ଧଜୟନ୍ତୀ, ଗୁରୁପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ସବିବାରତ୍, ରକ୍ଷାବନ୍ଧନ, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଇନ୍ଦ୍ର-ଉଲ୍-ପିତର, ଗଣେଷ ଚତୁର୍ଥୀ, ନବରାତ୍ରୀ, ବିଜୟା ଦଶମୀ, ଦୀପାବଳୀ, ଇନ୍ଦ୍ର-ଉଲ୍-କୁହା, ମହରମ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମ । ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରାଭାବେ ବିବେଚିତ ଏହି ଉତ୍ସବଗୁଡ଼ିକର ପାଳନ ଅବସରରେ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ସଂପର୍କୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଧର୍ମୀୟ ରୀତିନୀତି ଓ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ସମସ୍ତେ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ତୁମ ପରିବାରରେ ପାଳନ କରାଯାଇଥିବା ଏକ ଧାର୍ମିକ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

(୬) ଧାର୍ମିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା :

ଭାରତୀୟମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦୃଢ଼ ଭଗବତ ବିଶ୍ୱାସୀ । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାର ଧାର୍ମିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟରେ ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ନିହିତ ରହିଛି । ଋକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବା ପାରମ୍ପରିକ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ସମଗ୍ର ପ୍ରକୃତି ଓ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ପରମଶକ୍ତି ବା ପରମେଶ୍ୱର । ତେଣୁ ଋକ୍ ବେଦ ସମୟରୁ ଭାରତରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ବିଶ୍ୱାସର ପରମ୍ପରା ରହିଆସିଛି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାରୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସତ୍ତା ରହିଛି । ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ସେହି ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଭକ୍ତି

କରିବାର ପରମ୍ପରା ରହି ଆସିଛି । ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନେ ମଧ୍ୟ ଏକେଶ୍ୱରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଭାରତୀୟମାନେ ଈଶ୍ୱର ଭକ୍ତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ପରମାତ୍ମା ସହିତ ଜୀବାତ୍ମା ବା ଆତ୍ମାର ସମ୍ପର୍କ ପାଇଁ କର୍ମ ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ସର୍ବ ଜନାଦୃତ । ଚିରନ୍ତନ, ଜନ୍ମହୀନ, ସ୍ୱୟଂସ୍ଥିତ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣକୁ ସବୁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ନିଜ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନା ବଳରେ ସବୁଧର୍ମର ମଣିଷ ଏକାକାର ହୋଇପାରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଉପରେ ଇସ୍ଲାମ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରଭାବଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।

(ଖ) ଉଦାରତା :

ଭାରତୀୟ ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରମ୍ପରା । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଧର୍ମକୁ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନତମ ସଂଗଠିତ ଧର୍ମ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମ ନାମରେ ଏକ ବିଧିବଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତାହା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୈନଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ସମାଜରାଜ ଭାବେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା । ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରୁନଥିଲେ ବରଂ ସେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିବା ଆଚରଣ ବିଧିରେ ସବୁଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମାନ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସମ୍ରାଟ ଆକବର ଦିନ-ଇ-ଲ୍ଲାହୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ସର୍ବଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟରେ ଏକ ନୂତନ ଧାର୍ମିକ ପଦ୍ଧା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ଭାରତରେ ଇସ୍ଲାମ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରବେଶ ପରେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବକୁ ବିରୋଧ

ଇତିହାସ

କରାଯାଇ ନଥିଲା, ଅପରନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

୧୫୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆକବର ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ସାରତତ୍ତ୍ୱର ସମନ୍ୱୟରେ ଦିନ୍-ଇ-ଲ୍ଲାହୀ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଏହାର ଘୋଷଣା ପଛରେ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ବୋଲି ବାର୍ତ୍ତା ଦେବା ଆକବରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଏହା ଏକ ନୂତନ ଧର୍ମ ନ ଥିଲା, ଏହା ଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ନୈତିକ ନିୟମ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏକ ଜୀବନ ଶୈଳୀ ।

ଭକ୍ତିବାଦ, ଶିଖ୍‌ଧର୍ମ ଓ ବ୍ରାହ୍ମ ମତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦରର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କାରକମାନେ ସବୁଧର୍ମକୁ ସମାନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ନିରପେକ୍ଷତା ଭାରତରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟିକଲା ।

(ଗ) ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା:

ଭାରତରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାର ପରମ୍ପରା ବହୁ ପୂର୍ବ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ମୋହରମାନଙ୍କରେ କାଳୀ ବା ଦୁର୍ଗା ଏବଂ ପଶୁପତି ବା ଶିବଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଜୈନ ତୀର୍ଥଙ୍କର ଓ ମହାବୀର ଜାନ, ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଓ ବୋଧିସତ୍ତ୍ୱ, ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପ୍ରଭୃତି ହିନ୍ଦୁ ଦେବତା ଓ ସେମାନଙ୍କ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅବତାର ଏବଂ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଦେବୀଙ୍କ ପଥର ଓ ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ପରମ୍ପରାର ସୂଚନା ଦେଇଛି । ଗୁପ୍ତ ଯୁଗରୁ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ହିନ୍ଦୁ, ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜୈନ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ହୋଇ ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମର ଦେବଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାର ବିଧି ନ ଥିବା ଧର୍ମ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ଧର୍ମପାଠମାନଙ୍କରେ

ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପୂଜା ହେଉଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବାସଗୃହ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପୂଜା କରାଯାଏ । କେତେକ ଧର୍ମରେ ପ୍ରକୃତି ପୂଜା ଓ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପୂଜାର ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ସୃଷ୍ଟିକୁ କେଉଁ ଧର୍ମରେ କେଉଁ ରୂପରେ ଓ କି ଭଳି ପୂଜା କରାଯାଏ ?

(ଘ) ପୂଜାବିଧି:

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ପରିବାରର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ ବା ବରିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟହ ଧର୍ମ ପାଠରେ ବା ନିଜ ବାସଗୃହରେ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିବା ଭାରତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପରମ୍ପରା । ଏହି ଦୈନନ୍ଦିନ ପୂଜା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ସପ୍ତାହର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନରେ ଓ ନିଜ ଧର୍ମର ପର୍ବ ଦିବସମାନଙ୍କରେ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମପାଠକୁ ଯାଇ ସାମୁହିକ ପୂଜା ଅର୍ଚ୍ଚନାରେ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ କେତେକ ଧାର୍ମିକ ପର୍ବରେ ଏକ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନରେ ସାର୍ବଜନୀନ ପୂଜା ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଧାର୍ମିକ ପର୍ବଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ସରସ୍ୱତୀ ପୂଜା, ଶିବରାତ୍ରୀ, ଶ୍ରୀରାମନବମୀ, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଗଣେଶପୂଜା, ଦୁର୍ଗାପୂଜା, ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ଓ କାଳୀପୂଜା; ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଇଦ୍-ଉଲ୍-ଫିତର; ଇଦ୍-ଉଲ୍-ଜୁହା ଓ ମହରମ୍; ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କର ଗୁଡ଼ ପ୍ରାଇଡେ, ଇଷ୍ଟର ସଟର ଡେ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମ; ଜୈନମାନଙ୍କର ମହାବୀର ଜୟନ୍ତୀ; ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଶିଖମାନଙ୍କର ଗୁରୁନାନକ ଜୟନ୍ତୀ ଓ ଗୁରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ସିଂ ଜୟନ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଏହି ପୂଜା ସମୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମମତ ଅନୁଯାୟୀ ଦୀପ, ଧୂପ, ଫୁଲ, ଚନ୍ଦନ, ସିନ୍ଦୂର, ଅତର ଆଦିର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ, ଭଜନ, କୀର୍ତ୍ତନ, ପ୍ରାର୍ଥନା ତଥା ହୋମ ଯଜ୍ଞର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ସାର୍ବଜନୀନ ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଧାର୍ମିକ ପର୍ବମାନଙ୍କ ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଡ) ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ :

ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧର୍ମମତ ନବିଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, କର୍ମବାଦ, ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ସମାନତା, ସହାବସ୍ଥାନ ଓ ସହନଶୀଳତା ତଥା ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରେମ, ବିଶୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ର, ଭକ୍ତି, ଦୟା, ଦାନ, କ୍ଷମା ଓ ଅହିଂସାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଧର୍ମରେ ଜାତିପ୍ରଥା ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ଭେଦାଭେଦ ଓ ଉଚ୍ଚନୀଚ ମନୋଭାବ, ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା, ଅନୀତି ଓ ଅନ୍ୟାୟ ତଥା ଘୃଣା, ଦ୍ୱେଷ, ଈର୍ଷା ଓ ଲୋଭକୁ ବିରୋଧ କରାଯାଇଛି । ଧର୍ମ ପାଳନକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଚତୁର୍ଥାମ ଯାତ୍ରା, ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ମକ୍କା ଯାତ୍ରା ସଂପୃକ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କର ଏକ ପାରମ୍ପରିକ ବିଶ୍ୱାସ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାର୍ମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମର୍ଥ ମୁସଲମାନ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମର ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ମକ୍କାକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରି ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଉପାସନାର ମୁଖ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର କାବାକୁ ଭକ୍ତି ଜଣାଇବା ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ଯାତ୍ରାକୁ “ହଜ୍ଜ” କୁହାଯାଏ ।

୩. ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି :

ବିଭିନ୍ନ ଦେଶୀୟ ଓ ବିଦେଶାଗତ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତୀୟ ଭାବଧାରାରେ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତିର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତତ୍ତ୍ୱ ବଦ୍ଧମୂଳ ଭାବେ ସୁରକ୍ଷିତ ରହି ଏକ

ଚିରସ୍ଥାୟୀ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରାଣପିଣ୍ଡ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୁଏ । ବୈଦିକ ଯୁଗର ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ପିତୃକୈନ୍ଦ୍ରିକ ପରିବାରର ପରିଚ୍ଛଳନା ପଦ୍ଧତି, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଗଭୀର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବ, ଗ୍ରାମ୍ୟଜୀବନ, ଜାତି ପ୍ରଥା ଓ ଜୀବନର ଚତୁରାଶ୍ରମ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଚାରିଟି ଅବସ୍ଥାକୁ ଚତୁରାଶ୍ରମ କୁହାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବା ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ସମୟ; ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ବା ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ସମୟ; ବାନପ୍ରସ୍ଥ ବା ଚପସ୍ୟାରେ ମଗ୍ନ ହେବା ସମୟ ଏବଂ ସନ୍ନ୍ୟାସ ବା ଆତ୍ମସଂଯମ ସହିତ ସତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିବା ସମୟ ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଲାଭ କରିଛି । ସେମାନଙ୍କର ଛଅଟି ଦାର୍ଶନିକ ପଦ୍ଧତି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନଭାବେ ମନେ କରାଯାଏ । ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା “ବସୁଧେବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍” ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃଭାବରେ ବଳିଷ୍ଠ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗର ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନ ରୂପେ ବିବେଚିତ ଛଅଟି ଦାର୍ଶନିକ ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି ସାଂଖ୍ୟ, ଯୋଗ, ନ୍ୟାୟ, ବୈଶେଷିକ, ପୂର୍ବ ମୀମାଂସା ଓ ଉତ୍ତର ମୀମାଂସା ।

(ଖ) ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ଚିତ୍ରକଳା :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରୁ ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶାସକଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ଗୃହ, ସ୍ତୁପ, ସ୍ତମ୍ଭ, ପ୍ରାସାଦ ଏବଂ ମନ୍ଦିର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମପୀଠ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରହିଛି । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭାରତୀୟ କୁଶଳୀ

ଇତିହାସ

କାରିଗରମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ମାଟି, ପଥର ଓ ଧାତୁରେ ଦେବା ଦେବୀ, ରାଜାମହାରାଜା, ପଶୁପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଭାରତରେ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପ୍ରାଚୀନ-ଐତିହାସିକ ଯୁଗରୁ ଚିତ୍ରକଳାର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ସମୟକ୍ରମେ ଏହାପ୍ରତି ଆଦର ଓ ଆଗ୍ରହ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଏବଂ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚିତ୍ରକାରମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀ ବିକଶିତ ହୋଇ ଚିତ୍ରକଳାର ଏକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ଚିତ୍ରକଳାର ପରମ୍ପରା ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରି ଭାରତୀୟ କଳାର ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

(ଗ) ନୃତ୍ୟଗୀତ :

ନୃତ୍ୟଗୀତ ଭାରତର ଏକ ମୌଳିକ କଳା । ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ବିକଶିତ ହୋଇ ଏହା ଭାରତରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଆଧୁନିକ କାଳରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଦେଶୀ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତକୁ ଗୌରବମଣ୍ଡିତ କରିଥିବା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଭାରତର ନିଜସ୍ଵ ପାରମ୍ପରିକ ଶୈଳୀର ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦେଶ ଭିତରେ ଓ ଦେଶ ବାହାରେ ସୁବିଖ୍ୟାତ ଓ ସମ୍ମାନିତ । ପ୍ରାଚୀନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀରୁ ଭାରତର ପାରମ୍ପରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବିକଶିତ । ସାମବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତର ସୃଷ୍ଟି । ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତକୁ କେବଳ ମନୋରଞ୍ଜନ ବା ଜୀବନଧାରଣର ମାଧ୍ୟମଭାବେ ମନେ କରାଯାଏ ନାହିଁ, ଏହାକୁ ଶିଳ୍ପର ସୃଜନ ପ୍ରବଣତା ଓ ଭାରତୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରାର ଏକ ମହତ୍ତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦାନଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତ ବ୍ୟତୀତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକନୃତ୍ୟ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ନୃତ୍ୟ ଏବଂ ଲୋକଗୀତ ଓ ଲଘୁ ସଂଗୀତ ସାମାଜିକ ବା ଧାର୍ମିକ ଉତ୍ସବମାନଙ୍କରେ ପରିବେଷଣ କରାଯିବା ଭାରତରେ ଏକ ପରମ୍ପରା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟକୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଘ) ସାହିତ୍ୟ :

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ସାହିତ୍ୟର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବେଦକୁ ଭାରତରେ ପ୍ରାଚୀନତମ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ବେଦ ଥିଲା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖ ନିଃସୃତ ବାଣୀ । ଏହା ରଚିତ ହେବା ପାଇଁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଲାଗିଥିଲା । ରକ୍ତବେଦରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ତିନିଟି ବେଦ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସଂହିତା, ଆରଣ୍ୟକ, ଉପନିଷଦ, ଶାସ୍ତ୍ର, ସୂତ୍ର, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ରଚନା ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୃଜନଶୀଳତାର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ବୈଦିକ ତଥା ପୌରାଣିକ ସାହିତ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତି କରି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହେଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ରଚିତ ନାଟକ, କବିତା, ଗୀତିକାବ୍ୟ, ଗଳ୍ପ, ଇତିହାସ, ଜୀବନୀ, ଅଭିଧାନ ଓ ବ୍ୟାକରଣ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହେଲା । କାଳିଦାସ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଏକ ଆଦର୍ଶ ହେଲେ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନଭାବେ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ପରମ୍ପରା ବିକଶିତ ହେଲା । ଇସ୍ଲାମୀୟ ଓ ମୋଗଲ ଶାସନରେ, ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଶାସନ ସମୟରେ ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନତାଭର ଭାରତରେ ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦୀ, ପାରସୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ଇଂରାଜୀ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇ ଏହି ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରହିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ବିଶ୍ଵର ନିଖୁଣତମ ଭାଷାଭାବେ ବିବେଚିତ ତଥା ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵର ମୂଳଭିତ୍ତିଭାବେ ଗୃହୀତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଆର୍ୟମାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି । ଏହା ଭାରତର ସମସ୍ତ ଭାଷାର ଶବ୍ଦାବଳୀ ଓ ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଏତେ ଦୂର ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ଯେ ସମସ୍ତ ଭାଷାର ମୂଳ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତ ବୋଲି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ।

(ଢ) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଓ ଆୟୁର୍ବିଦ୍ୟା :

ଜ୍ୟୋତିଷ ବେଦାଙ୍ଗରେ ଓ ଅଥର୍ବ ବେଦରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇ ସେହି ସମୟରୁ ଏହି ଦୁଇ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପରେ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖ୍ୟାତନାମା ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ଓ ଚିକିତ୍ସା-ବିଜ୍ଞାନୀ ଏହି ଦୁଇ ବିଦ୍ୟାର ବିକାଶ ଘଟାଇଲେ । ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଦେଶ ଭାରତରୁ ଏହି ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ଓ ଆୟୁର୍ବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କଲେ । ଭାରତର ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନର ପରମ୍ପରା ଆଜି ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ଓ ଦେଶ ବାହାରେ ଖ୍ୟାତ ଓ ଆଦୃତ । ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପକରଣ ଓ ପଦ୍ଧତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତର ପାରମ୍ପରିକ ଆୟୁର୍ବେଦ ଚିକିତ୍ସା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜନପ୍ରିୟ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତାର ଔଷଧୀୟ ଗୁଣର ଆଧାରରେ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାୟରେ ଚିକିତ୍ସାର କୌଶସି ପାର୍ଶ୍ୱ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନ ଥିବାରୁ ଆୟୁର୍ବେଦ ବିଦ୍ୟାର ପରମ୍ପରା ଦିନକୁ ଦିନ ଦୃଢ଼ତର ହେଉଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଔଷଧୀୟ ଗୁଣ ଥିବା କୋଡ଼ିଏ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷଲତା ସଂଗ୍ରହ କର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ଉପାଦେୟତା ବର୍ଣ୍ଣନ କର ।

୪. ରାଜନୈତିକ ପରମ୍ପରା

(କ) ଗଣତନ୍ତ୍ର :

ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ‘ସଭା’ ଓ ‘ସମିତି’ ନାମକ ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ ରହିଥିଲା । ‘ସଭା’ରେ ଧନୀ, ବିଜ୍ଞ ଓ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦସ୍ୟ ରହିଥିବା ବେଳେ ‘ସମିତି’ରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଏପରିକି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମଧ୍ୟ ସଦସ୍ୟ ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ସେମାନେ ନିଜର ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ

ରାଜାମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁ ହେବାର ଆଶଙ୍କାକୁ ଦୂର କରୁଥିଲେ । କୌଣସି ରାଜାଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରି ନୂତନ ରାଜା ନିର୍ବାଚିତ କରୁଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତାୋତ୍ତର ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଛଅଟି ମୌଳିକ ଅଧିକାର ମଧ୍ୟରୁ ସମାନତାର ଅଧିକାର, ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର, ଧର୍ମଗତ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅଧିକାର ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକାର ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ।

(ଖ) ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର :

ରକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ‘ଗଣ’ ନାମରେ ପରିଚିତ କେତେକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ “ଗଣପତି” ବା ‘ଜ୍ୟେଷ୍ଠ’ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଷୋହଲଟି ମହାଜନପଦ ମଧ୍ୟରୁ ଭ୍ରାଜ୍ଞି ଓ ମଲ୍ଲ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେତେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧି ଓ ନିର୍ବାଚିତ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଭ୍ରାଜ୍ଞି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆଠଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ଏକ ଜନ ପ୍ରତିନିଧି ସଭା ଓ ନିର୍ବାଚିତ ରାଜା ଥିଲେ । ଏଣୁ ଭାରତର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପରମ୍ପରାଗତ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

(ଗ) ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ:

ଗ୍ରାମ ସ୍ତରରେ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଶାସନର ମୂଳଭିତ୍ତି ଭାବେ ରହିଆସିଛି । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଜାତକଗଳ୍ପମାଳାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ସମ୍ରାଟ୍ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୌର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସୁଲତାନୀୟ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସନ ସମୟରେ ଶାସକମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ନ ପାଇ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତିଷ୍ଠି ରହିଥିଲା । ଲର୍ଡ୍ ରିପନ୍ ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ୍ ହେବା ପରେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ

ଇତିହାସ

ଏକ ନିୟମିତ ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହିପରି ଭାବେ ସ୍ଥାୟତ୍ତ ଶାସନ ଭାରତରେ ଏକ ବହୁ ପୁରାତନ ରାଜନୈତିକ ପରମ୍ପରା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଲର୍ଡ ରିପନ ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ଥାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ଓ ଜଣେ ନିର୍ବାଚିତ ଚେୟାରମେନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ, ଉପଖଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନୀୟ ବୋର୍ଡ ଏବଂ ଉପଖଣ୍ଡର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବୋର୍ଡ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସହରଗୁଡ଼ିକରେ ଯୌର ପାଳିକା ବୋର୍ଡ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ନିର୍ବାଚିତ ସଦସ୍ୟ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ବେସରକାରୀ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ଏହାର ଚେୟାରମେନ୍ ବା ନଗରପାଳ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

(ଘ) ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ :

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶାସକଙ୍କ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ଅଞ୍ଚଳର ବିଶାଳତା ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ କରାଯାଇ ଏହାକୁ ଫଳପ୍ରସ୍ତ କରାଯାଇଛି । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ରାଜା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାସକ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପରିବାରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗ୍ରାମ, ବିଶ୍ୱ, ଜନ ବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଶାସନକୁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ମୌର୍ଯ୍ୟ, କୁଶାଣ, ଗୁପ୍ତ, ସୁଲତାନୀୟ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସନରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଭାରତରେ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବ୍ଲକ୍, ସବ୍-ଡିଭିଜନ ବା ଉପଖଣ୍ଡ, ଜିଲ୍ଲା ଓ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଶାସନର ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ହୋଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ରହିଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଭାରତରେ ଶାସନ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ।

(ଙ) ପ୍ରାଶାସନିକ ପଦ୍ଧତି :

ବୈଦିକ ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍ୱାଧୀନତାପରେ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରାଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରାଶାସନିକ ପଦ୍ଧତିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆଜିର ଭାରତୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଶାସନ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଓ ସମର୍ଥନ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ଥିବା ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଶାସନର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ଥିବା ଅମଳାତନ୍ତ୍ର ବହୁଦିନପୂର୍ବେ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିବା ଶାସନ ଓ ପ୍ରାଶାସନିକ ପଦ୍ଧତିର ଏକ ସଂଶୋଧିତ ରୂପ । ଶାସନକୁ ସଫଳ ଓ ଶୁଖିଳିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଖୋଲି ସେଗୁଡ଼ିକର ପରିଚ୍ଛନ୍ନା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଅମଳାତନ୍ତ୍ର ସହିତ ଜଣେ ପ୍ରଶାସନିକ ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଅର୍ପଣ କରିବା ଭାରତୀୟ ରାଜନୈତିକ ପରମ୍ପରାର ପରିଣତି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗଗୁଡ଼ିକର ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗୀୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

୪. ଆର୍ଥନୀତିକ ପରମ୍ପରା:

(କ) କୃଷି :

ଭାରତୀୟ ଆର୍ଥନୀତିରେ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କୃଷିର ପରମ୍ପରା ବହୁ ଦିନରୁ ପ୍ରଚଳିତ । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗର ଶାସକ ଓ ଶାସିତ ତଥା ସାଧାରଣ ଜନତା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶ ପାଇଁ କୃଷି ଉପରେ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଭାରତରେ ପରମ୍ପରାଗତ । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ କାଷ୍ଠ ନିର୍ମିତ ଲଙ୍ଗଳ ଓ ପଥର ନିର୍ମିତ ଦା' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଧାନ, ଗହମ, ଯବ, ଲେମ୍ବୁ, ନଡ଼ିଆ, କାର୍ପାସ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରଥମେ ଧାନ, ଗହମ,

ଯବ, ତୈଳବାଜ ଓ କାର୍ପାସ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଜମିର ଅଭାବ ନ ଥିବାରୁ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କର୍ମଠ ହୋଇଥିବାରୁ ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ କୃଷିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ନିଜ ଅଧିକାରରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଋଷ ଜମି ରହିଥିଲା । ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ବୃଦ୍ଧି ଓ ଗୋସମ୍ପଦର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ବୈଦିକ ସ୍ତୋତ୍ର ଆବୃତ୍ତି କରାଯାଉଥିଲା । ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ ଜଳସେଚନର ବିକାଶ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଚାଷଜମିକୁ ପରିବାରର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପେ ବିବେଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବେ ବହୁଦିନ ଧରି କୃଷିକୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଭାରତୀୟ ଜୀବିକାନିର୍ବାହର ପଦ୍ଧା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

(ଖ) ପଶୁପାଳନ :

କୃଷି ଭଳି ପଶୁପାଳନ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଏକ ଆର୍ଥନୀତିକ ପଦ୍ଧତି ଭାବରେ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଧିବାସୀଗଣ ଷଷ୍ଠ, ବଳଦ, ମଇଁଷି, ମେଣ୍ଟା, ଘୁଷୁରୀ, କୁକୁର, ହାତୀ ଓ ଓଟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଗୋପାଳନ ଓ ଗୋସମ୍ପଦର ସୁରକ୍ଷାପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିଲେ । ଗୋହତ୍ୟା ଓ ଗୋମାଂସ ଭକ୍ଷଣକୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରାଯାଇଥିଲା । ଜନବସତି ଠାରୁ ଦୂରରେ ଗ୍ରାମର ବାହାରେ ଗୋତର ଜମି ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଇଥିଲା । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଘୋଡ଼ା, କୁକୁର, ଗଧ, ଛେଳି ଓ ମେଣ୍ଟା ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଚାଷ କାର୍ଯ୍ୟ, ପରିବହନ, ଯୁଦ୍ଧ, କ୍ରୀଡ଼ା, ଶତ୍ରୁ ବା ଅପରାଧୀର ସ୍ଥାନକୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ତଥା କେତେକ ପଶୁଙ୍କ ମାଂସରୁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ପଶୁପାଳନର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧ କରି ଭାରତରେ ବହୁଦିନରୁ ଏହା ଅନ୍ୟ ଏକ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପଦ୍ଧା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।

(ଗ) କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ :

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଭାରତରେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ମାଟି, ପଥର ଓ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ; ଋକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ କାଠ, ଧାତୁ, ଚମଡ଼ା ଓ ତନ୍ତକାମ; ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ମାଟିପାତ୍ର ଓ ଲୁହା ନିର୍ମିତ ଉପକରଣ, ବେତକାମ, ଲୁଗାରଂଗ କାମ, ସୂତା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତରେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ପରମ୍ପରାର ଏକ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କଲା । ସେ ସମୟରୁ ଅବିରତଭାବେ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପର ପ୍ରଗତି ଘଟି ଆଜି ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ଏହା ଏକ କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ହୋଇଛି । ଭାରତର କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ମାଟି, ପଥର, କାଠ ଓ ଶିଙ୍ଗର ମୂର୍ତ୍ତି, ପାତ୍ର ଓ ସାଜସଜ୍ଜା ଉପକରଣ; ସୁନା ରୁପାର ଅଳଙ୍କାର ଓ ତାରକାସୀ କାମ; ବିଭିନ୍ନ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଓ ଗୃହରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉପକରଣ; କନା ଓ ସୂତା କାର୍ଯ୍ୟର ସାଜସଜ୍ଜା ସାମଗ୍ରୀ; ଚମଡ଼ା କଷଣ ଓ ରଂଗଳଗାଇବା; ଲୁଗା ସିଲେଇ କରିବା; ବାଉଁଶ, ଛତା, ବେତ ଓ କତାରେ ନିର୍ମିତ ଦୈନିଦିନ ବ୍ୟବହାର ସାମଗ୍ରୀ; ହସ୍ତତନ୍ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶାଢ଼ି, ଚାଦର, ଧୋତି ଓ ଗାମୁଛା ତଥା ଆଚାର, ବଡ଼ି, ପାମ୍ପଡ଼, ଫଳରସ, ଚଟଣୀ, ଜାମ, ଜେଲି ପ୍ରଭୃତି ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଅନେକ ବିଦେଶ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରି ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତିରେ ଏକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

(ଘ) ବାଣିଜ୍ୟ :

ଭାରତର ବାଣିଜ୍ୟ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମୂଲ୍ୟବାନ ପରମ୍ପରା । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ବନ୍ଦର ନିର୍ମାଣ ଓ ବହିର୍ଦେଶ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ; ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବାଣିଜ୍ୟ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପଦ ବାଣିଜ୍ୟ; ପୌରାଣିକ ଯୁଗରେ ଉଭୟ ସ୍ଥଳପଥ ଓ ଜଳପଥରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବାଣିଜ୍ୟ; ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ପୋତାଶ୍ରୟ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ

ଇତିହାସ

ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶ; ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଉତ୍କଳ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବହିର୍ଦେଶ ବାଣିଜ୍ୟର ଦ୍ରୁତ ପ୍ରଗତି ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ଏସୀୟ ଦେଶ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଭାରତରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ବାଣିଜ୍ୟିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସୁଲତାନୀୟ, ମୋଗଲ ଓ ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏହି ପରମ୍ପରା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ଏହି ପରମ୍ପରାଦ୍ଵାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜ ଦେଶର ବ୍ୟାବସାୟିକ ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠିମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସ୍ଵାଧୀନତା ପରେ ଭାରତ ପୂର୍ବକାଳର ବାଣିଜ୍ୟିକ ବିକାଶକୁ ଉଦ୍ଧରି ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଗତିରେ ବାଣିଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ଵ ବୃଦ୍ଧି କଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରୁ ଗୁପ୍ତଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ସାମୁଦ୍ରିକ ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ଲୋଥାଲ, ଭାରୁକଛ, ସରପରକ, ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, କେଲିନା, କାବେରୀ ପାଦ୍ମନା, କୋରକାଲ, ସାଲିୟୁର, କୋଟାୟାମ୍ ଓ ମୁଜିରିସ୍; ନଦୀ ବନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ କୌଶାୟୀ, ଅୟୋଧ୍ୟା, ଶ୍ରୀବତ୍ସୀ, ପୋଟଶ, ପଢାଲ, ବାରଣାସୀ, ଟୁମ୍ପା ଓ ପାଟଳୀପୁତ୍ର; ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଚକ୍ରଗିରି, ଉଦ୍ଧୟନୀ, କୌଶାୟୀ, ବାରଣାସୀ ଓ ପାଟଳୀପୁତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଥିଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତରୁ ରସ୍ତାନୀ ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଓ ଭାରତ ମାନଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ସେଥିରେ ପ୍ରମୁଖ ବନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କର ।

(ଡ) ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି :

ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଭାରତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଆର୍ଥନୀତିକ ପରମ୍ପରା । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାରେ ଗ୍ରାମ ହିଁ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶର ମୂଳ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଗ୍ରାମର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ ସମୟରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ରହି ଆସିଛି । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପକୁ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦିଆଯାଇ ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତି କରାଯାଉଥିଲା । ସେ ସମୟର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ‘ଗୁରୁକୁଳ’ ଗୁଡ଼ିକରେ ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାକ୍-ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମକୁ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ କରାଯାଇଥିଲା । ଋଷୀକୁ ଜମିର ମାଲିକାନା ସ୍ଵତ୍ଵ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଆଜିର ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ପୁରାତନ ସମୟର ଆର୍ଥନୀତିକ ଉପାଦାନ ଓ ପଦ୍ଧତି କ୍ଷୟ । ଆଜିର ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଆଧାରରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଏବଂ ଏଥିରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିଫଳିତ ।

ଉପରଲିଖିତ ବର୍ଷନାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରାଚୀନତା ଓ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନତା ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରା ଭାରତକୁ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପରିଚିତି ପ୍ରଦାନ କରିଛି ଏବଂ ଏହି ପରମ୍ପରା ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟକୁ ସଂଗଠିତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଏକତ୍ର କରିପାରିଛି । ସୁଖର କଥା ଯେ ଭାରତରେ ସାମାଜିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ହେବା ଫଳରେ ପୁରାତନ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ କେତେକ କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସ, ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋପ ପାଉଛି ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?
- (ଖ) ଭାରତରେ ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା କି ଭଳି ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ?
- (ଗ) ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପରମ୍ପରା ଭାରତରେ କେବେଠାରୁ ଓ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
- (ଘ) ଭାରତରେ କିପରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଯୌଥ ପରିବାରର ସମ୍ପର୍କରେ କାହାର ଭାଗ ଥାଏ ?
- (ଖ) ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କିପରି ସମ୍ମୋଦନ କରାଯାଏ ଓ ସାକ୍ଷାତ ସମୟରେ କିପରି ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଏ ?
- (ଗ) ଭାରତୀୟମାନେ କିପରି ସାମାଜିକ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପାଳନ କରନ୍ତି ?
- (ଘ) ସମସ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ କେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ନିଜ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତିଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ?
- (ଙ) କେତେକ ଧର୍ମରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ପୂଜା କରିବାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ?
- (ଚ) ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତକୁ ମନୋରଞ୍ଜନ ଓ ଜୀବନଯାପନର ମାଧ୍ୟମ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ?
- (ଛ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କଲା ?
- (ଜ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଦୁଇ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଝ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ କୃଷିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ?
- (ଞ) ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ କ'ଣ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ବିବାହକୁ କି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ?
- (ଖ) ଆକ୍‌ବର ଘୋଷଣା କରିଥିବା ନୂତନ ଧାର୍ମିକ ପଦ୍ଧତର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଗ) ମୁସଲମାନମାନେ ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ?
- (ଘ) ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର କେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ?
- (ଙ) କେଉଁ ବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
- (ଚ) ପୁରାତନ ଯୁଗରେ କିଏ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଆଦର୍ଶ ହେଲେ ?
- (ଛ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେଉଁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆଠଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଥିଲା ?

ଇତିହାସ

- (ଜ) ଅମଳାତନ୍ତର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?
- (ଝ) ପାଷାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠିମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?
- (ଞ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

୪. ନିମ୍ନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ସହିତ ଲେଖ ।

- (କ) ଭାରତୀୟ ପରିବାରରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ କିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ?
 - (i) କେବଳ ବିବାହିତ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ (ii) କେବଳ ଅବିବାହିତ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ
 - (iii) କେବଳ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ
 - (iv) ବିବାହିତ ବା ଅବିବାହିତ, ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବା ନ କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ
- (ଖ) ପରମାମ୍ନା ସହିତ ଆତ୍ମାର ସମ୍ପର୍କ ପାଇଁ କେଉଁଟି ସର୍ବଜନାଦୃତ ?
 - (i) କର୍ମବାଦ (ii) ଭକ୍ତିମାର୍ଗ (iii) ବ୍ରାହ୍ମମାର୍ଗ (iv) ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା
- (ଗ) କେଉଁ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ଉତ୍ଭବ ହୋଇଛି ?
 - (i) ପ୍ରାଗ-ଐତିହାସିକ (ii) ବୈଦିକ (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟ (iv) ଗୁପ୍ତ
- (ଘ) କେଉଁଥିରୁ ଭାରତୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ହୋଇଛି ?
 - (i) ବୈଦେଶିକ ପ୍ରଭାବ (ii) ପ୍ରାଚୀନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା (iii) ସାମବେଦ (iv) ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା
- (ଙ) କାହାକୁ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନତମ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କାରାଯାଏ ?
 - (i) ବେଦ (ii) ଉପନିଷଦ (iii) ରାମାୟଣ (iv) ମହାଭାରତ
- (ଚ) କାହାର ଆଧାରରେ ଆୟୁର୍ବେଦ ଚିକିତ୍ସାର ବିକାଶ ହୋଇଛି ?
 - (i) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ (ii) ବୃକ୍ଷଲତାର ଔଷଧୀୟଗୁଣ
 - (iii) ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିର ଆବିଷ୍କାର (iv) ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପକରଣର ଉଦ୍ଭାବନ
- (ଛ) ବୈଦିକ ଯୁଗର କେଉଁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀରୁ ସଦସ୍ୟ ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ ?
 - (i) ଜନପଦ (ii) ଗଣ (iii) ସଭା (iv) ସମିତି
- (ଜ) କେଉଁ ସମୟରେ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ପୌର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
 - (i) ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା (ii) ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗ (iv) ଗୁପ୍ତ ଯୁଗ
- (ଝ) କିଏ ଭାରତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ନିୟମିତ ଭଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?
 - (i) ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟ (ii) ଅଶୋକ (iii) ଆକବର (iv) ଲର୍ଡ୍ ରିପନ୍
- (ଞ) ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ କ'ଣ ପରିବାରର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ?
 - (i) ସୁନା (ii) ଗୋ ସମ୍ପଦ (iii) ଚାଷ ଜମି (iv) ଘୋଡ଼ା

୫. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର ।

●●

ତୃତୀୟ ପାଠ

ଭାରତର କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଶିଳ୍ପକୌଶଳ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟା
(Art, Architecture, Craft, Literature, Science and Technology of India)

ଯେ କୌଣସି ଦେଶର କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟା ବିଷୟଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚୀନ କାଳରୁ ଅର୍ଜିତ ପାରଦର୍ଶିତା ସେ ଦେଶର ଐତିହ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ସମୟ କ୍ରମେ ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକରେ ଉନ୍ନତି ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟି ସଭ୍ୟତା ବା ସଂସ୍କୃତିର ମାନ ଉଚ୍ଚତର ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଅତୀତର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ମାନକ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଶର ଐତିହ୍ୟ ସୂଚ୍ୟ । ନିମ୍ନୋକ୍ତ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ମୂଲ୍ୟବାନ ଐତିହ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

୧. କଳା :

ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର କଳା ନୈପୁଣ୍ୟ ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ତିନି ପ୍ରକାର କଳା ଯଥା ମୂର୍ତ୍ତିକଳା, ଚିତ୍ରକଳା ଓ ସଂଗୀତକଳା ଭାରତର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଐତିହ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

(କ) ମୂର୍ତ୍ତିକଳା :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମା, ମୋହର ଉପରେ ଜୀବଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତି, ପଥରରେ ଖୋଦିତ ନିଶାଦାଢି ସହ ପୁରୁଷ ପ୍ରତିମା ତଥା ବ୍ରୋଞ୍ଜ ନିର୍ମିତ ନର୍ତ୍ତକୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଭାରତର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଆରମ୍ଭର ସୂଚନା ଦିଏ ।

ମୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶକ-କୁଶାଣ ଯୁଗର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା:-

ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ ଶାସକମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ତମ୍ଭର ଉପରିଭାଗ ପ୍ରସ୍ତର ଖୋଦିତ ପଶୁମାନଙ୍କ ଚିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରନାଥ

ସ୍ତମ୍ଭର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଥିବା ସିଂହର ପ୍ରତିକୃତି ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଧଉଳି ପାହାଡ଼ ନିକଟରେ ଥିବା ପ୍ରସ୍ତର ଖୋଦିତ ହସ୍ତୀର ବାହ୍ୟ ରୂପର ଚିତ୍ର ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର କଳାକୃତିର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

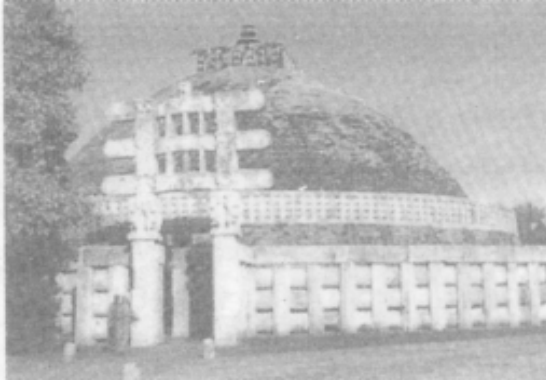
ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଅଶୋକଙ୍କ ସାରନାଥ ସ୍ତମ୍ଭର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ୧୯୫୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୬ ତାରିଖରୁ ଭାରତର ଜାତୀୟ ପ୍ରତୀକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଏହି ଜାତୀୟ ପ୍ରତୀକ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ କାଗଜ ମୁଦ୍ରାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ।

ପ୍ରତୀକର ଏକ ପାଖୁଆ ଚିତ୍ରରେ ସାରନାଥ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଥିବା ଝରିଟି ସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ତିନିଟି ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାର ଭିତ୍ତିର ପରିଧିଉପରେ ଥିବା ହାତୀ, ଦୌଡୁଥିବା ଘୋଡ଼ା, ଷଢ଼, ସିଂହ ଓ ଚକ୍ରର ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ର, ତା'ର ଡାହାଣ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦୌଡୁଥିବା ଘୋଡ଼ା, ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଷଢ଼ର ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଭିତ୍ତିର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଚକ୍ର ମୂର୍ତ୍ତିର ବାହ୍ୟ ରେଖା ଦେଖାଯାଏ ।

ବିହାର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର କେତେକ ସ୍ଥାନରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଯକ୍ଷ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଜୈନ ତୀର୍ଥଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗର ଦେଶୀୟ କଳାର ଶୈଳୀ ଦର୍ଶାଏ । ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବାହରୁର, ବୋଧଗୟା ଓ ସାଞ୍ଚିଠାରେ ଖୋଦିତ ଚିତ୍ର ଏବଂ ଉଦୟଗିରି ଓ ଖଣ୍ଡଗିରିର ଚିତ୍ରବଲ୍ଲରୀ ପ୍ରାୟତଃ ମୌର୍ଯ୍ୟ କଳାର ଅନୁସରଣରେ ନିର୍ମିତ ।

ସାଞ୍ଚି ସ୍ତୁପର ତୋରଣରେ ଖୋଦିତ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜୀବନୀ, ଆରଣ୍ୟକ ଦୃଶ୍ୟ, ଜୀବଜନ୍ତୁ ଓ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସେ ସମୟର ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ନିଦର୍ଶନ । ଶକ-କୁଶାଣ ଯୁଗରେ

(ସାଞ୍ଜ ସ୍ତୂପ)

ମଥୁରା ଓ ଗାନ୍ଧାରୀରେ ବୁଦ୍ଧ, ବୋଧିସତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଐଶ୍ୱରୀୟ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ମୂର୍ତ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ମଥୁରାଠାରେ ଶକ ଓ କୁଶାଣ ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଯକ୍ଷ, ଯକ୍ଷିଣୀ ଓ ଅପ୍ସରାମାନଙ୍କର ଅନେକ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଗୁପ୍ତଯୁଗର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା :

ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଗ୍ରୀକ୍ ପ୍ରଭାବରେ ସୃଷ୍ଟ ଗାନ୍ଧାର କଳା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଲୋପ ପାଇଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାରତୀୟ ଶୈଳୀରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମର ଦେବଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପଥର ଓ ବ୍ରୋଞ୍ଜରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ସାରନାଥ ଓ ମଥୁରାଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୁଦ୍ଧ ଓ ବୋଧିସତ୍ତ୍ୱଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମର ଦେବତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ଦେଓଗଡ଼ର ମନ୍ଦିରରେ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ମାଧ୍ୟମରେ ରାମ ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୌରାଣିକ ଗନ୍ତଗୁଡ଼ିକ ଯଥେଷ୍ଟ ସଫଳତାର ସହିତ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ଅଜନ୍ତାର ନବମ ଗୁମ୍ଫାରେ ରାଣୀଙ୍କ ସହିତ ବସିଥିବା ନଟରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଗୁପ୍ତଯୁଗ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଗାନ୍ଧାରର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଗ୍ରୀକ୍ମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଗ୍ରୀକ୍ କଳା ବା ଏସିଆ ମାଇନର ଓ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ହେଲେନୀୟ କଳାରୁ ଏକ ନୂତନ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧାର କଳାର କାର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରୀକ୍ ଶୈଳୀରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭାରତୀୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଧାରଣ କରିଥିଲା । କୁଶାଣ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ, ବିଶେଷ କରି କନିଷ୍କଙ୍କ ସମୟରେ ଗାନ୍ଧାର କଳାର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ।

ପଲ୍ଲବ, ଚୋଳ ଓ ପାଣ୍ଡ୍ୟବଂଶ ରାଜତ୍ୱର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା :

ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ପଲ୍ଲବ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ‘ଦ୍ରାବିଡ଼ଶୈଳୀ’ ନାମକ ଏକ ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ତାମିଲନାଡୁର ମହାବଳୀପୁରମ୍ ବା ମାମଲାପୁରମ୍ ସହରରେ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ନିର୍ମିତ ମଣ୍ଡପଗୁଡ଼ିକ ସେ ସମୟର କଳାରେ ଉତ୍କର୍ଷତାରେ ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଏଠାରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ନିକଟରୁ ମିଳିଥିବା ପଥର ଖୋଦିତ ସିଂହ, ହାତୀ ଓ ବୃକ୍ଷଭର ପ୍ରତିକୃତି ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଭାବେ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁର୍ଗା, ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା । ଚୋଳ ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ତ୍ରିଚିନାପଲ୍ଲୀ ଜିଲ୍ଲାର ଶ୍ରୀନିଭାସାନାଲୁରଠାରେ ନିର୍ମିତ କୋରଙ୍ଗନାଥ ମନ୍ଦିର କାରୁରେ ହିନ୍ଦୁ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ବୃହତକାୟ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଏବଂ ସମ୍ରାଟ ରାଜରାଜ ଚୋଳ ୧୦୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଞ୍ଜାଭୁରଠାରେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବା ବୃହଦାଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ସେ ସମୟର ଭାରତୀୟ କଳା କୌଶଳର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଦିଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚୋଳଙ୍କ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ନଟରାଜ ଶିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଦେବଦେବୀ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ବ୍ରୋଞ୍ଜ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ପାଣ୍ଡ୍ୟବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ଗୋପୁରମ୍ ବା ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ିକର ଖୋଦିତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ

ପାଣ୍ଡ୍ୟକଳାର ନିଦର୍ଶନ । ଦରସୁରମଠାରେ ନିର୍ମିତ କୁମ୍ଭକୋନମ ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍ରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍ରାକର୍ଷକ ପାଣ୍ଡ୍ୟ ଚିତ୍ରକଳା ଦେଖାଯାଏ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାମେଶ୍ୱରମ୍ ଓ ମଦୁରାଠାରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀର ଚରମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଧନୁଷ୍ଟୋଟିଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ରାମେଶ୍ୱରମ୍ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ମଦୁରା ଶିବ ଓ ମାନାକ୍ଷୀମନ୍ଦିର ଏହାର ନିଦର୍ଶନ ।

(ମାନାକ୍ଷୀମନ୍ଦିର, ମଦୁରା)

(ରାମେଶ୍ୱରମ୍ ମନ୍ଦିର, ତାମିଲନାଡୁ)

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :
ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇ ନ ଥିବା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାରେ ଶୋଭିତ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ନାମ, ସେମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ନାମ ଓ ଅବସ୍ଥିତିର ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ରାଜପୁତ ଶାସନ ସମୟର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା :

ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ସମୟରେ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଚରମ ଉତ୍କର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା ଏବଂ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ “କଳିଙ୍ଗ ଶୈଳୀ” ନାମରେ ପରିଚିତ ଭିନ୍ନ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟତୀତ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ବା “ନାଗର ଶୈଳୀ”ର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପୁରୀ ଓ କୋଣାର୍କର ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ଉତ୍କର୍ଷ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ବ୍ୟତୀତ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଖଜୁରାହୋ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ବାହାର ଓ ଭିତର କାନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଅପୂର୍ବ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା, ରାଜସ୍ଥାନର ଚିତୋରଗଡ଼ଠାରେ କାଳିକାମାତା ମନ୍ଦିର ଓ ଉଦୟପୁର ନିକଟରେ ଏକ-ଲିଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ତଥା ମାଉଣ୍ଡ ଆବୁର ଜୈନ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ କଳା ନୈପୁଣ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

(ଜୈନ ମନ୍ଦିର, ମାଉଣ୍ଡଆବୁ)

ଇତିହାସ

ଚାଲୁକ୍ୟ, ରାଷ୍ଟ୍ରକୁଟ ଓ ହୋୟସଲା ରାଜତ୍ବ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା :

ମଧ୍ୟଦେଶ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାଲୁକ୍ୟ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁଟ ବଂଶର ଶାସନ ସମୟର ମୂର୍ତ୍ତିକଳାରେ ଉତ୍କଳ ନାଗର ଓ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ଚାଲୁକ୍ୟ ରାଜଧାନୀ ବାଦାମୀଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ମିତ ଗୁମ୍ଫା ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଶେଷନାଗ ବା ଅନନ୍ତନାଗ ଉପରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଉପବେଶ ଏବଂ ବରାହ, ନରସିଂହ ଓ ବାମନ ଅବତାର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଲୋରାଠାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁଟ ସମ୍ରାଟ ପ୍ରଥମ କ୍ରିଷ୍ଣାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର କୈଳାସ ମନ୍ଦିର ବିସ୍ମୟକର ଶିଳ୍ପକଳାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସମଗ୍ର ମନ୍ଦିରଟି ପୃଥ୍ବୀର ବୃହତ୍ତମ ପଥରଖଣ୍ଡରେ ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା । ମୁମ୍ବାଇ ନିକଟରେ ଏଲିଫାଣ୍ଟା ଦ୍ୱୀପରେ ନିର୍ମିତ ଗୁମ୍ଫା ମନ୍ଦିରର ମନୋରମ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ତ୍ରିପାର୍ଶ୍ବ

(କୈଳାସ ମନ୍ଦିର, ଏଲୋରା)

ବିଶିଷ୍ଟ ଶିବ ମୂର୍ତ୍ତି ସେ ସମୟର କଳା-ଉତ୍କର୍ଷର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଦ୍ୱାଦଶ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମହାଶୂର ମାଳଭୂମିରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ହୋୟସଲା ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏକ ନୂତନ ଶୈଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ହେଲବିନ୍ଦଠାରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଅଜ୍ଞାତ କରିଥିବା ହସ୍ତୀ, ବ୍ୟାଘ୍ର, ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନଙ୍କର ଏବଂ ନୈସର୍ଗିକ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତି ତଥା ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରର ଉପରିଭାଗର ବିଭିନ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ହୋୟସଲା ସମୟର ଭାରତୀୟ କଳାର ନିଦର୍ଶନ ।

ଚିତ୍ରକଳା :

ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ଆଦର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୁଡ଼ହାଣ୍ଡି ଓ ଯୋଗୀମଠ ଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ-ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ଗୁମ୍ଫାଚିତ୍ର ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଭାରତ ଉପମହାଦେଶରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟଚିତ୍ର ଗୁମ୍ଫା ବା ପାହାଡ଼ରେ ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ରକଳା ଥିଲା । ଭାରତର ସର୍ବପୁରାତନ ଚିତ୍ରକଳାର ସମୟ ପ୍ରାୟତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୫୫୦୦ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ଚିତ୍ରକଳା:

ମହାଭାରତରେ ଚିତ୍ରଲେଖ ନାମକ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ଚିତ୍ରକରଙ୍କ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ବିନୟ ପିଟକରେ ଆମ୍ରପଲ୍ଲୀ ତାଙ୍କ ଘରର କାନ୍ଥଗୁଡ଼ିକରେ ରାଜା, ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ସୌଦାଗରମାନଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଆଙ୍କିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀଙ୍କୁ ନିଯୋଜିତ କରିଥିବା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ସମ୍ରାଟ ପ୍ରସେନଜିତଙ୍କ ଏକ ଚିତ୍ରାଗାର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟସ୍ଥିତ ରାମଗଡ଼ ପର୍ବତର ଯୋଗୀମଠା ଗୁମ୍ଫାରେ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ଅଙ୍କିତ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ହଳଦିଆ ଓ ଗେରୁଆ ରଙ୍ଗର ଚିତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମିଳିଥିବା ସର୍ବ ପୁରାତନ ଚିତ୍ରକଳା ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଅଉରଙ୍ଗାବାଦ ନିକଟରେ ଅଜନ୍ତା ଗୁମ୍ଫାରେ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଗ୍ୱାଲିଅରଠାରେ ବାଘ ଗୁମ୍ଫାରେ, ତାମିଲ୍‌ନାଡୁରେ ପୁଦୁକୋଟାଇଠାରେ ସିତାନାଥାସାଲ୍ ମନ୍ଦିରରେ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ସିଗିରିଆଠାରେ ପଥରକଟା କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକରେ ଜଳରଙ୍ଗର ଚିତ୍ରକଳା ଗୁପ୍ତଯୁଗର କଳା ନୈପୁଣ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ବହନ କରେ । ତାଞ୍ଜାଭୁରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର କାନ୍ଥରେ ଚୋଳ ରାଜତ୍ବ ସମୟର ଚିତ୍ରକଳା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀପରେ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ଅଗ୍ରଗତିରେ କିଛି ପରିମାଣରେ ସ୍ଥାଗୁଡ଼ା ଆସିଯାଇଥିଲା ।

ମୋଗଲ ଚିତ୍ରକଳା :

ମୋଗଲ ଶାସକମାନେ ଭାରତୀୟ ଚିତ୍ରକଳାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କଲେ । ଭାରତର ପ୍ରଥମ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ବାବରଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଏହି ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ହୁମାୟୁନ୍ ପାରସ୍ୟର ଦୁଇଜଣ ଦକ୍ଷ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ସୟଦ୍ ଅଲ୍ଲୀ ତାବରେଜୀ ଓ ଖ୍ୱାଜା ଅବଦୁସ୍ ସମଦଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ବିକାଶ ଘଟାଇ ଥିଲେ । ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ପାରସୀ ଓ ଚୀନୀ ଶୈଳୀ ସହିତ ହିନ୍ଦୁ ଶୈଳୀର ମିଶ୍ରଣ ଘଟି ଏକ ନୂତନ ଚିତ୍ରକଳା ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଓ ବିବିଧ ରଙ୍ଗର ଚିତ୍ରକଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଶାସନକାଳକୁ ମୋଗଲ ଚିତ୍ରକଳାର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଶାହାଜାହାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ରକଳାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଓ ଅଭରଙ୍ଗଜେବ୍ଙ୍କ ଚିତ୍ରକଳା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହର ଅଭାବ ହେତୁ ମୋଗଲ ଚିତ୍ରକଳାର ଅବସ୍ଥା ଘଟିଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଚିତ୍ରକଳାର ବିକାଶ ପାଇଁ ଆକବର ତାଙ୍କ ଶାସନରେ ଏକ ପୃଥକ୍ ବିଭାଗ ଖୋଲି ଖ୍ୱାଜା ଅବଦୁସ୍ ସମଦଙ୍କୁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓ ବିଦେଶରୁ ଚିତ୍ରକରଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଏବଂ ଉଦାରତା ସହିତ ଉଭୟ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଚିତ୍ରକରଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରି ଚିତ୍ରକଳାର ବିକାଶ କରିଥିଲେ ।

ରାଜପୁତ ଚିତ୍ରକଳା:

ଜୟପୁର, ଯୋଧପୁର, ଉଦୟପୁର ଓ ବିକାନିର୍ଠାରେ ରାଜପୁତ ରାଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରାସାଦଗୁଡ଼ିକରେ ଜଳରଙ୍ଗରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚିତ୍ରକଳାରୁ ଗୁପ୍ତଯୁଗର ଦେଶୀୟ ଚିତ୍ରକଳା ଶୈଳୀ ସେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚି ରହିଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ । ସମ୍ଭବତଃ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରକାର ଶୈଳୀ ମୋଗଲ

ଶୈଳୀରେ ମିଶି ନ ଥିଲା । ଏହି ଜଳରଙ୍ଗର ଚିତ୍ରକଳା ରାଜସ୍ଥାନ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦରବାରରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ଏହା ରାଜପୁତ ଚିତ୍ରକଳା ଶୈଳୀ ଭାବେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ରାଜସ୍ଥାନର ଜୟପୁର ଏହାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ ହୋଇଥିଲା । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ରାଜପୁତ ଶୈଳୀ ପ୍ରାୟ ୨୦୦ ବର୍ଷ ଧରି ବିକଶିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଓ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପଞ୍ଜାବ-ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜପୁତ ଶୈଳୀର ଏକ ଉପଶାଖାର ଉଦ୍ଭବ ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରମୁଖ ହିମାଳୟ ରାଜ୍ୟ କାଞ୍ଚା ନାମରୁ ଏହା ‘କାଞ୍ଚା ଶୈଳୀ’ ଭାବେ ଓ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ପାହାଡ଼ିଆ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ଶୈଳୀ ‘ପାହାଡ଼ୀ ଶୈଳୀ’ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କଲା । ବିଭିନ୍ନ ପୌରାଣିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ଗନ୍ତଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ରଣ ବ୍ୟତୀତ ପାହାଡ଼ୀ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ପ୍ରତିକୃତି, ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ରାଗ ଓ କୃଷକ ଜୀବନର ଦୃଶ୍ୟକୁ ଚିତ୍ରିତ କରିଥିଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଆଧୁନିକ ଭାରତର କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚିତ୍ରକରଙ୍କ ନାମ, ସେମାନଙ୍କ ଚିତ୍ରକଳାର ଶ୍ରେଣୀ ଓ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ନାମ ଲେଖ ।

ସଂଗୀତ କଳା :

ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ନର୍ତ୍ତକୀର ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ହରପ୍ପାପୁରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ନୃତ୍ୟରତା ମହିଳାର ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ କଳାର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚନା ମିଳେ ।

ବୈଦିକ ଯୁଗର ସଙ୍ଗୀତ କଳା :

ରକ୍ ବୈଦିକ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ନୃତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ବୀଣା, ବଂଶୀ, ଢୋଲ ଓ ଝାଞ୍ଜି ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ମନୋରଞ୍ଜନର ମାଧ୍ୟମ ଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ନାଟକ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେଉଥିଲା ଓ ଗାଥା ଭାବରେ ପରିଚିତ ଗୀତ ପରିବେଷଣ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଇତିହାସ

ଏହି ଗାଥା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ରଚିତ ବୀର ରସାତ୍ମକ ମହାକାବ୍ୟର ପୂର୍ବାଭାଷ ଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ଉତ୍ପତ୍ତି ସାମବେଦରୁ ହୋଇଛି । ଭାରତର ନାଟ୍ୟକଳାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଭରତ ମୁନିଙ୍କ ରଚିତ ଭରତ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରୁ ହୋଇଛି ।

ମୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁପ୍ତଯୁଗର ସଙ୍ଗୀତ କଳା :

ମୌର୍ଯ୍ୟ ବଂଶର ଶାସକମାନେ ନୃତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର, ବିଶେଷ କରି ବୀଣା ବାଦନ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଦଳମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମ୍ୟମାନଙ୍କରେ ନୃତ୍ୟ, ନାଟକ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ଶାସକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୃତ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଉଥିଲା । ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିବା ଚଉଷଠି କଳା ମଧ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ସଙ୍ଗୀତକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଉଭୟ ପୁରୁଷ ଓ ନାରୀଙ୍କୁ କଳା ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗର ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକରେ ସମ୍ରାଟ ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତ ବୀଣା ବଜାଇବା ପ୍ରତିକୃତି, ଭୂମିରାର ଶିବ ମନ୍ଦିରରେ ଖୋଦିତ ଉକ୍ତମାନଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବଜାଇବା ଦୃଶ୍ୟ, ସାରନାଥଠାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ବିରାଟ ପଥର ଖଣ୍ଡରେ ବଂଶୀ, ତୁରୀ ଓ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଉଥିବା ତରୁଣୀମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଜଣେ ନୃତ୍ୟରତା ନାରୀର ପ୍ରତିକୃତି, ବାଘ ଗୁମ୍ଫାରେ ଚିତ୍ରିତ ଦୁଇଦଳ ତରୁଣୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୃତ୍ୟ ପରିବେଷଣ ଓ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବାଦନର ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ କାଳିଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଅନେକ ନାଟକ ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଭାରତର ସଙ୍ଗୀତକଳାର ଉତ୍କର୍ଷରେ ପ୍ରମାଣ ଦିଏ ।

ସୁଲତାନୀୟ ଓ ମୋଗଲ ଯୁଗର ସଙ୍ଗୀତ କଳା :

ସୁଲତାନୀୟ ଶାସନ କାଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଅମୀର ଖୁସରୋଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଭାରତୀୟ ସ୍ୱରରେ ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଆବୃତ୍ତି କରିଥିଲେ ଏବଂ ଦୁଇଟି

ନୂତନ ସଙ୍ଗୀତ ଶୈଳୀ କଢ଼ାଳି ଓ ଖେୟାଲ୍ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ମୁସଲମାନମାନେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଓ ଧ୍ରୁପଦ୍ ରାଗକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଦୁଇ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ସୀତାର ଓ ତବଲା

(ଅମୀର ଖୁସରୋ)

ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ମୋଗଲ ଶାସକମାନେ ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ କଳାର ଅନେକ ବିକାଶ ଘଟାଇଥିଲେ । ଆକବର ତାଙ୍କ ଦରବାରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିବା ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ୱାଲିଅରର ମିଆଁ ତାନସେନ୍ ଓ ମାଲହାର ବାଜ୍ ବାହାଦୁର ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଆକବରଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ କଳା ପ୍ରତି ଅକୁଣ୍ଠ ସମର୍ଥନ ଫଳରେ ତରାନା, ଠୁମରୀ, ଗଜଲ ଭଳି ନୂତନ ରାଗର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

(ତାନସେନ)

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସଙ୍ଗୀତର ଶୈଳୀ ବିଷୟରେ ଆକବରଙ୍କ ଯଥେଷ୍ଟ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ସେ ଚମତ୍କାରଭାବେ ଭାରତୀୟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ନକାରା ବା ନାଗରା ବଜାଇପାରୁଥିଲେ ଓ ଗୀତର ସ୍ୱର ସଂଯୋଜନା କରୁଥିଲେ । ସପ୍ତାହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସାତଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦଳଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ବିଶିଷ୍ଟ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଳ୍ପୀ ତାନ୍ତ୍ରିକ ଆକବରଙ୍କ ଦରବାରର ‘ନବରତ୍ନ’ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଥିଲେ ।

ଶାହାଜାହାନ୍ ନିଜେ କେତେକ ଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ ଏବଂ ବିକାସିତର ଜଗନ୍ନାଥ ଭଟ୍ଟ ଓ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ଭଳି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ । ଅଭରଙ୍ଗଜେବ୍ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କପରେ ମହମ୍ମଦ ଶାହାଙ୍କ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ କଳାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଅଦରଙ୍ଗ ଓ ସଦରଙ୍ଗନାମକ ଦୁଇଜଣ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଖେୟାଲ୍ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ ।

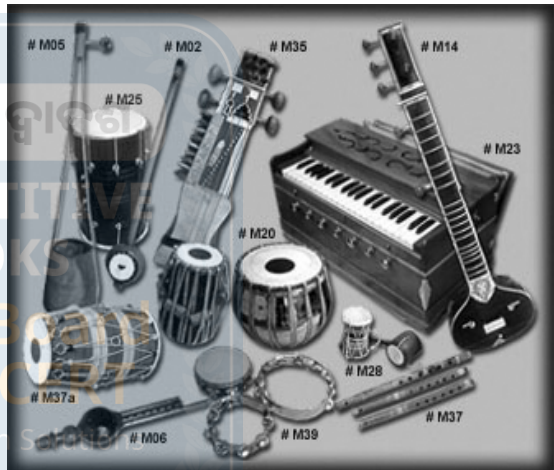
ସଙ୍ଗୀତ କଳାର ଗତି :

ସମୟକ୍ରମେ ଧାର୍ମିକ କଳା ଭାବେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗୀତର ବ୍ୟବସାୟୀକରଣ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ସଙ୍ଗୀତର ଜନପ୍ରିୟତା ହ୍ରାସ ପାଇଲା । କିନ୍ତୁ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ସଙ୍ଗୀତର ସମ୍ମାନ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ାଇ ରହିଲା । ଭାରତରେ ଜାତୀୟତାର ବିକାଶ ପରେ ପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଗୀତ ଓ ନାଟକ ରଚିତ ହୋଇ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟ କଳାର ବିକାଶରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଭାରତୀୟ ନୃତ୍ୟକଳାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଗଲା ଓ ଏହାର ଉନ୍ନତି କରାଗଲା ।

ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ସଙ୍ଗୀତ କଳା :

ଭାରତର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ହେଉଛି ଉତ୍ତର ଭାରତର ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର କର୍ଣ୍ଣାଟକ୍ ସଙ୍ଗୀତ । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଶୈଳୀର ସଙ୍ଗୀତ

ପରିବେଷଣ କରାଯାଏ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶୀ, ଖେୟାଲ୍, ଠୁମ୍‌ରୀ, ଗଜଲ, କଞ୍ଜାଲି, ଭଜନ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପ୍ରଧାନ ଶୈଳୀ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରାଗ ଓ ଲୟରେ ଭାରତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରାଯାଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାଷାର ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଲୋକ ଗୀତ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିଛି । ଭାରତୀୟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ମାଠିଆ ବାଜା, ମୃଦଙ୍ଗ, ତବଲା, ନାଦସ୍ୱରମ୍, ଶାହାନାଇ, ବଂଶୀ, ସନ୍ତୁର ବା ଶତତନ୍ତ୍ରୀ ବାଣୀ, ସାରଙ୍ଗୀ, ସୀତାର ଓ ବାଣୀ ପ୍ରଧାନ । ଏହାଛଡ଼ା ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଶୀୟ ବା ସ୍ଥାନୀୟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ।

(ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର)

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

କଣ୍ଠ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଯନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗୀତରେ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିଥିବା ଦଶଜଣ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ଓ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ନାମ, ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଶୈଳୀ ବା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ସମ୍ମାନର ନାମ ସମ୍ବଳିତ ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ତାମିଲ୍‌ନାଡୁର ଭାରତ ନାଟ୍ୟମ୍, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର କଥକ, କେରଳର କଥାକଲି ଓ ମୋହିନିଆତ୍ତମ୍, ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର କୁଚିପୁଡ଼ି, ମଣିପୁରର ମଣିପୁରୀ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଭାରତର ପ୍ରମୁଖ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟ ।

ଇତିହାସ

(ଭାରତ ନାଟ୍ୟମ୍)

ଆଞ୍ଚଳିକ ଓ ଲୋକନୃତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଜନପ୍ରିୟ ନୃତ୍ୟ ହେଉଛି ଆସାମର ବିହୁ, ଗୁଜରାଟର ଦାଣ୍ଡିଆ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଲଢ଼ଣୀ, ମିଜୋରାମର ବାଉଁଶ ନୃତ୍ୟ, ନାଗାଲାଣ୍ଡର ନାଗାନ୍ୃତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଶାର ଡାଲଖାଇ, ଘୁମରା ଓ ରଣପା, ପଞ୍ଜାବର ଭାଙ୍ଗଡ଼ା, ରାଜସ୍ଥାନର ଘୁମର, ସିକିମର ଲେପ୍ଚା, ତାମିଲ୍‌ନାଡୁର କୋଲାଭମ୍ ଓ ତ୍ରିପୁରାର ବାଉଁଶ ନୃତ୍ୟ। ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଉଭବ ହୋଇଥିବା ସାମରିକ ନୃତ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଆସାମର ସର୍ବିଆ, କେରଳର କଲ୍ଲୁରିପାୟଟୁ, ଓଡ଼ିଶାର ପାଇକ ଏବଂ ପଞ୍ଜାବର ସତେବଜୀ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ। ଭାରତର ନାଟ୍ୟକଳା ପୌରାଣିକ, ଐତିହାସିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ନେଇ ଥିଏଟର, ଯାତ୍ରା, ଗାତିନାଟ୍ୟ, ପାଲା ଓ ଦାସ୍କାଠିଆ ଶୈଳୀରେ ପରିବେଷିତ ହୁଏ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ନାମ ସହିତ ସେହି ରାଜ୍ୟର ଆଞ୍ଚଳିକ ଓ ଲୋକନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନାମ ଲେଖ ।

୨. ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ଭାରତୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ସ୍ଥପତିମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚମାନର ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ନିଖୁଣ ନିର୍ମାଣ ଶୈଳୀର

ପରିଚୟ ଦିଏ । କ୍ଳେନ, ବୁଲ୍‌ଡୋଜର, ସିମେଣ୍ଟ ମିଶ୍ରଣ ମେସିନ୍ ଓ ବିଦ୍ୟୁତ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇ ନ ଥିବା ସମୟରେ ସ୍ଥପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଗଠନଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ଭାବେ ଉତ୍କର୍ଷର ସହିତ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ମନେ ହୁଏ ।

(କ) ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ଓ ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଦ୍ୱିତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ବାସଗୃହ, ରାସ୍ତାପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ନାଳ, ସର୍ବସାଧାରଣ ସଭାଗୃହ, ବିରାଟ ଶସ୍ୟାଗାର ଓ ସର୍ବୋପରି ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋର ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ନାନାଗାର ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମର ୩୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଭାରତର ସ୍ଥାପତ୍ୟକଳାରେ ଉତ୍କର୍ଷର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ବିକାଶ ଘଟି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ହୋମ, ଯଜ୍ଞ ବା ବଳିଦାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଣ୍ଡପ, ଯଜ୍ଞଶାଳା, ଯଜ୍ଞବେଦୀ ଓ ସ୍ତମ୍ଭ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ।

(ଖ) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗର ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମୟରେ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କାଷ୍ଠ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସମୟକ୍ରମେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟରୁ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ପଥରର ବ୍ୟବହାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ ଋରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ସ୍ତୂପ, ସ୍ତମ୍ଭ, ପ୍ରାସାଦ ଓ ଗୁମ୍ଫା । ଭାରତ ଓ ଆଫଗାନିସ୍ତାନରେ ଅଶୋକ ୮୪୦୦୦ ସ୍ତୂପ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ସାଞ୍ଘିଠାରେ ନିର୍ମିତ ବିରାଟ ସ୍ତୂପ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ସ୍ତମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାରନାଥଠାରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ତମ୍ଭ ଓ ଏହାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ମୌର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ

ନିଦର୍ଶନ । ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ଅନେକ ପ୍ରାସାଦ ମଧ୍ୟରୁ ପାଟଳୀପୁତ୍ରଠାରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରାସାଦଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିବା ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାଯାଏ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ଆବାସପାଇଁ ଏବଂ ପୂଜା ଓ ସଭା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଶୋକ ଓ ତାଙ୍କ ନାତି ଦଶରଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଗୁମ୍ଫାଘର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଅନେକ ନାଗାର୍ଜୁନ ପର୍ବତମାଳା ଓ ଗୟା ନିକଟସ୍ଥ ବାରବରା ପର୍ବତମାଳାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

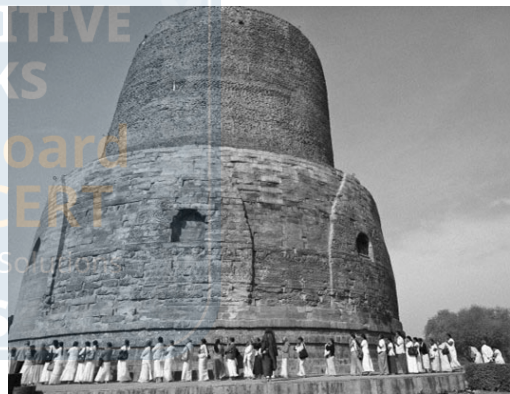
(ଗ) ଶୁଙ୍ଗ, ସାତବାହାନ ଓ ଶକ ରାଜତ୍ୱର ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ଶୁଙ୍ଗ ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭାରତ୍ୱଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସ୍ତୁପ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସାଞ୍ଚିଠାରେ ଅଶୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ସ୍ତୁପକୁ ବୃହତ୍ତର କରାଯାଇଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟ ତିନୋଟି ସ୍ତୁପ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ସାତବାହାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଅମରାବତୀ, ଭିତ୍ତିପ୍ରୋଲୁ, ଜଗନ୍ନାଥପୁର, ଗଣ୍ଡିଶାଳା ଓ ନାଗାର୍ଜୁନ କୋଣ୍ଡାଠାରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ତୁପଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେ ସମୟରେ ପାହାଡ଼ କଟାଯାଇ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ମିତ ବିହାର ଓ ଚୈତ୍ୟକକ୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ କାର୍ଲୋଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଚୈତ୍ୟକକ୍ଷ ସର୍ବବୃହତ୍ ଓ ସର୍ବୋତ୍ତମ । ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଉଦୟଗିରି ଓ ଖଣ୍ଡଗିରିଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ମିତ ଜୈନ ଗୁମ୍ଫା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ । କନିଷ୍କଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷପୁରଠାରେ ନିର୍ମିତ ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୀର ସମଗ୍ର ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ।

(ଘ) ଗୁପ୍ତଯୁଗର ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟର ବିକାଶ ଘଟି ଭାରତୀୟ ନିର୍ମାଣ କଳାରେ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ଦେଓଗଡ଼ଠାରେ ଥିବା

ଦଶାବତାର ମନ୍ଦିର, ଭିତରଗାଓଠାରେ ଥିବା ଜଟାରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର, ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ତିର୍ତ୍ତୋଳାରେ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର, ଭୁମରାଠାରେ ଶିବ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ସାଞ୍ଚି ଓ ବୋଧଗୟାଠାରେ ନିର୍ମିତ ବୌଦ୍ଧ ସ୍ତୁତିପୀଠସମୂହ ଗୁପ୍ତଯୁଗର ନିର୍ମାଣ କଳା ଜନିତ ଉତ୍କର୍ଷର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସାରନାଥର ଧମେଶ୍ୱ ସ୍ତୁପ, ନାଲନ୍ଦାର ୯୨ ମିଟର ଉଚ୍ଚ ବୁଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ଓ ମୋହରାମାରାଡୁଠାରେ ଥିବା ବିହାର ସେ ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ । ଅଜନ୍ତା ଓ ଏଲୋରାର କେତେକ ଚୈତ୍ୟ ଓ ବିହାର, ଗୁମ୍ଫା, ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ମୋଗଲରାଜପୁରମ୍, ଉଷ୍ତାଜିଲି ଓ ଅଖନାମଦନାର ଗୁମ୍ଫା ଓ ଭିଲ୍ୟା ନିକଟରେ ଉଦୟଗିରିଠାରେ ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଗୁମ୍ଫା ମନ୍ଦିର ଗୁପ୍ତଯୁଗ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ।

(ଧମେଶ୍ୱ ସ୍ତୁପ, ସାରନାଥ)

(ଙ) ରାଜପୁତ ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ରାଜପୁତ ଶାସନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ମାମାଲିପୁରମ୍‌ର ରଥ ଓ ଏଲୋରାର କୈଳାସ ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜପୁତ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ବିକାଶ ଲାଭ କଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ‘କଳିଙ୍ଗ ଶୈଳୀ’ ନାମରେ ପରିଚିତ ଏକ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ବା “ନାଗର ଶୈଳୀ”ର

ଇତିହାସ

ଉଭବ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର “ଦ୍ରାବିଡ଼ୀୟ ଶୈଳୀ” ଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ରାଜପୁତ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ଶାସକଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ଅଞ୍ଚଳର ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର, ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀ ଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଠାରେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଓ କୋଣାର୍କ ଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବିନ୍ଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ମନ୍ଦିରବିଶିଷ୍ଟ ଖଜୁରାହୋ ମନ୍ଦିର । ଚନ୍ଦେଲା ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରୀନାଇଡ୍ ବା ବାଲିପଥରରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା ୮୫ଟି ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ୨୦ଟି ଭଲଭାବରେ ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇପାରିଛି । ଏହି ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ଗଠନ ଶୈଳୀ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ରାଜସ୍ଥାନର ଓସିଆ ଠାରେ ଷୋହଲଟି ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଓ ଜୈନ ମନ୍ଦିର, ଚିତ୍ତୋରଗଡ଼ର କାଳିକାମାତା ମନ୍ଦିର, ଉଦୟପୁର ନିକଟରେ ଏକ-ଲିଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ତଥା ମାଉଣ୍ଡ ଆବୁର ଜୈନ ମନ୍ଦିର ସମୂହ ପ୍ରଧାନ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭିଦିଶା ନିକଟରେ ଉଦୟପୁରର ନେମାଉର ଠାରେ ଥିବା ଶିବ ମନ୍ଦିର ଓ ଗୁଲିଅରର ଶାଶୁ-ବୋହୂ ମନ୍ଦିରରେ ମଧ୍ୟ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ଶୈଳୀ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କାଶ୍ମୀରର ମର୍ତ୍ତଳଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ଅବନ୍ତୀପୁରର ଶିବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅଷ୍ଟମ ଓ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉଭବ ହୋଇଥିବା କାଶ୍ମୀର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଖଜୁରାହୋ ମନ୍ଦିର ସମୂହରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ସର୍ବାଧିକ ବିକାଶ ଓ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ ପରିପ୍ରକାଶ ଦେଖାଯାଏ ।

(ଚ) ଇସଲାମୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ଭାରତକୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଆଗମନ ପରେ ଇସଲାମୀୟ ବିଦେଶୀ କଳାର ହିନ୍ଦୁ ଦେଶୀୟ କଳା ସହିତ ମିଶ୍ରଣ ହେବା ଫଳରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଇସଲାମୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଦିଲ୍ଲୀ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ

ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ‘ଦିଲ୍ଲୀ ଶୈଳୀ’ ଭାବେ ପରିଚିତ ହେଲା । ସୁଲତାନୀ ଶାସନର ପ୍ରଥମ ଶାସକ ଦାସ ବଂଶର କୁତବୁଦ୍ଦିନ୍ ଆଇବାକଙ୍କ ସମୟରୁ ହିଁ ଭାରତରେ ଇସଲାମୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କୁତବୁଦ୍ଦିନ୍ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ସେହି ବଂଶର ସାମଗୁଦ୍ଦିନ୍ ଇଲତୁତ୍ତିବ୍ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ଦିଲ୍ଲୀର କୁତବମିନାର, ଇଲତୁତ୍ତିବ୍ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଦାଉନ୍ ଠାରେ ନିର୍ମିତ ଜମି ମସଜିଦ୍ ଓ ପୁରୁଣା ଦିଲ୍ଲୀର ଇଲତୁତ୍ତିବ୍ଙ୍କ ମକବରା ଦିଲ୍ଲୀ ଶୈଳୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ।

(କୁତବ୍ ମିନାର, ଦିଲ୍ଲୀ)

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଲାଲ୍ ବାଲିପଥରରେ ନିର୍ମିତ କୁତବ୍ ମିନାର ଭାରତର ଉଚ୍ଚତମ ଗମ୍ଭୁଜ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇସଲାମୀୟ ଶୈଳୀରେ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିବା ଏହି ପାଞ୍ଚ ମହଲାବିଶିଷ୍ଟ ଗମ୍ଭୁଜର ଉଚ୍ଚତା ୨୩୬ ଫୁଟ ୮ଇଞ୍ଚ ଏବଂ ଭୂମିଠାରୁ ପଞ୍ଚମ ମହଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋଟ ପାହାଚ ସଂଖ୍ୟା ୩୮୦ । ଏହାର ସ୍ଥିରତା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହଲାର ଉଚ୍ଚତା ଓ ମୋଟେଇଠାରୁ କମ୍ ଉଚ୍ଚତା ଓ ମୋଟେଇ ବିଶିଷ୍ଟ ତା’ର ଉପର ମହଲା ନିର୍ମାଣ କରିବା କୌଶଳ ତତ୍କାଳୀନ ଶିଳ୍ପର ଏକ କାଳକ୍ରମୀ କୃତୀ ।

ଆଲାଉଦ୍ଦିନ୍ ଖଲଜୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଅନେକ ପ୍ରାସାଦ ଓ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଦିଲ୍ଲୀର ସିରିଦୁର୍ଗ, ସୁଫି ସନ୍ଥ ନିଜାମୁଦ୍ଦିନ୍ ଆଉଲିଆଙ୍କ ଦର୍ଘା, କୁତବ୍‌ମିନାର ନିକଟରେ ଅଲାଉ ଦରଘାଜା ଓ ହଉଜ୍-ଇ-ଖାସ୍ କେତେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାପତ୍ୟ । ତୁଗ୍‌ଲକ୍ ବଂଶର ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଘିଆସୁଦ୍ଦିନ୍ ତୁଗ୍‌ଲକ୍‌ଙ୍କ ନିର୍ମିତ ତୁଗ୍‌ଲକାବାଦ ସହର, ମହମ୍ମଦ ତୁଗ୍‌ଲକ୍‌ଙ୍କ ନିର୍ମିତ ଆଲାହାବାଦ ଦୁର୍ଗ ଏବଂ ଫିରୋଜ୍ ସାହୁ ତୁଗ୍‌ଲକ୍‌ଙ୍କ ଫିରୋଜାବାଦ, ଫତେବାଦ, ହିସାର ଓ ଜଉନପୁର ସହରଗୁଡ଼ିକରୁ ଜଣାଯାଏ । ସିକନ୍ଦର ଲୋଦିଙ୍କ ସମାଧି ଲୋଦି ବଂଶ ରାଜତ୍ୱର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାପତ୍ୟ । ଦିଲ୍ଲୀ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଇଣ୍ଡୋ-ଇସ୍ଲାମୀୟ ଶୈଳୀ ପ୍ରାଦେଶିକ ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳର ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶର ମୁଲ୍‌ତାନ ଓ ଲାହୋର ସହରରେ ସବୁଠାରୁ ପୁରାତନ ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ମୁଲ୍‌ତାନଠାରେ ନିର୍ମିତ ସବୁ ସାହରୁଖ-ଇ-ଆଲାମଙ୍କ ମକବରା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

ଏହି ସମୟରେ କେତେକ ସ୍ୱାଧୀନ ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ହିନ୍ଦୁ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ବିକାଶ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ବିଜୟନଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର କୃଷ୍ଣଦେବରାୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଭିଥଲ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ରାଜସ୍ଥାନର ରାଣା କୁମ୍ଭଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଚିତୋର ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୁଜ ଓ ମେଝାର କୁମ୍ଭଲଗତ୍ ଦୁର୍ଗ ଅନ୍ୟତମ ।

(ଛ) ମୋଗଲ ସ୍ଥାପତ୍ୟ :

ମୋଗଲ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ପାରସୀ ଓ ଭାରତୀୟ ଶୈଳୀର ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମନ୍ୱୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଅସଂଖ୍ୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ବିଖ୍ୟାତ କୀର୍ତ୍ତି ହେଲା ବାବରଙ୍କ ନିର୍ମିତ ପାନିପତ୍ତ ଠାରେ କାବୁଲବାଗର ପ୍ରକାଶ୍ ମସଜିଦ୍ ଓ ଆଗ୍ରାର ପୁରୁଣା ଲୋଦି ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ମସଜିଦ୍; ହୁମାୟୁନ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଗ୍ରା ଓ ଫତେବାଦଠାରେ ନିର୍ମିତ ମସଜିଦ୍; ଆକବରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଆଗ୍ରା ଓ ଲାହୋର ଦୁର୍ଗ, ତାଙ୍କର ନୂଆ ରାଜଧାନୀ ଫତେପୁର ସିକ୍ରି ଓ ସେଠାରେ ଯୋଧାବାଇଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ, ବୀରବଲଙ୍କ

ଗୃହ, ଦିଘ୍‌ନ-ଇ-ଆମ୍, ଦିଘ୍‌ନ-ଇ-ଖାସ୍, ପଞ୍ଚ ମହଲ, ବୁଲନ୍ଦ ଦରଘାଜା ଓ ସେଖ୍ ସଲିମ୍ ଚିତ୍ରିଙ୍କ ସମାଧି; ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଗ୍ରା ନିକଟସ୍ଥ ସିକନ୍ଦରାଠାରେ ନିର୍ମିତ ଆକବର ମକବରା, ନୂର୍‌ଜାହାନ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଆଗ୍ରାର ଇନ୍‌ମଝୋଲାଙ୍କ ମକବରା ଓ ଲାହୋର ନିକଟସ୍ଥ ସାହାଦାରାଠାରେ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ସମାଧି; ଶାହାଜାହାନ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଦିଲ୍ଲୀର ଲାଲ୍‌କିଲ୍ଲା, ଜମା ମସଜିଦ୍, ଆଗ୍ରାର ମୋତି ମସଜିଦ୍ ଓ ସର୍ବୋପରି ରାଣୀ ମୁମ୍ତାଜ ମହଲଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ଯମୁନା ନଦୀ କୂଳରେ ମାର୍ବଲ୍‌ର ଚମତ୍କାର ମକବରା ତାଜମହଲ ।

(ତାଜମହଲ)

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ପ୍ରକାଶ୍ ଆକାର, ଚମତ୍କାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ମୂଲ୍ୟବାନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ କାରିଗରି କୌଶଳ ପାଇଁ ତାଜମହଲ ପୃଥିବୀର ସପ୍ତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ବଗିଚା ସ୍ତରରୁ ୨୪୩ ଫୁଟ ଓ ଯମୁନା ନଦୀର ସ୍ତରରୁ ୨୭୦ ଫୁଟ । ଏହାର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର କାରିଗରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ୧୬୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଶେଷ ଭାଗରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୨୨ ବର୍ଷ ପରେ ୧୬୫୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ସ୍ତୁପତି ଥିଲେ ଉଷାଦ୍ ଜଣା ଖାନ୍ ।

ଇତିହାସ

ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାରେ ନୂତନତା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ଏହାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଖ୍ୟାତି ସମ୍ପନ୍ନ କରିଛି । ପାନିପତ୍ତନରେ କାବୁଲବାଗ୍ ବା କାବୁଲ ଉଦ୍ୟାନ କାଶ୍ମୀରରେ ସାଲିମାର୍ ଓ ନିଶାତ୍ ଉଦ୍ୟାନ ମୋଗଲ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ କେତେକ ମନୋରମ ଉଦ୍ୟାନ ।

ହୁମାୟୁନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୫୪୦ ରୁ ୧୫୪୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଲ୍ଲୀ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ସୁର୍ ବଂଶର ଶେରଶାହ ସୁର ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିର୍ମାତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଦିଲ୍ଲୀର ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥରେ ପୁରୁଣାକିଲ୍ଲା ଓ ତାହାର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ମଣିଭାବେ ବିବେଚିତ କିଲ୍ଲା-ଇ-କୁହନା ମସଜିଦ୍ ଏବଂ ବିହାରର ସାସାରାମ୍ନାରେ ଇଣ୍ଡୋ-ମୁସଲମାନ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ବିସ୍ମୟ କୁହାଯାଉଥିବା ତାଙ୍କ ନିଜର ମକବରା ଭାରତୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ସୁର୍ବଂଶର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ପୁନର୍ବାର ଶାସନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ମୋଗଲମାନଙ୍କ ନିର୍ମାଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ।

(ଜ) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ : ଶିଖ୍ମାନଙ୍କର ପଞ୍ଜାବର ଅମୃତସରଠାରେ ଥିବା ହରମନ୍ଦିର ସାହିବ୍ ଗୁରୁଦ୍ୱାରା ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମନ୍ଦିର, ବିହାରର ପାଟଣାସାହିବ୍ ଗୁରୁଦ୍ୱାରା, ଦିଲ୍ଲୀର ଶିଶ୍ମଗଞ୍ଜ ଓ ବଙ୍ଗଳା ସାହିବ୍ ଗୁରୁଦ୍ୱାରା ଏବଂ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ନାଲେନ୍ଦ୍ ଗୁରୁଦ୍ୱାରା; ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କର କୋଚି, ଚେନ୍ନାଇ, ମୁମ୍ବାଇ, କୋଲକାତାର ଗାର୍ଜୀ ଓ ଗୋଆର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିର୍ମିତ କାଷ୍ଠ ଖୋଦେଇ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ସଜ୍ଜିତ ଗାର୍ଜୀ; ଜୋରାଷ୍ଟ୍ରିଆନମାନଙ୍କର ମୁମ୍ବାଇ, ସୁରତ ଓ ନକସାରିଠାରେ ଥିବା ଅଗ୍ନି ମନ୍ଦିର ତଥା ବାହାଲମାନଙ୍କର ମୁମ୍ବାଇଠାରେ ଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ପଦ୍ମଫୁଲ ଢାଞ୍ଚାରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର ଭାରତୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ବହନ କରେ ।

(ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିର, ଅମୃତସର)

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ମୋଗଲ ଓ ସୁର୍ ବଂଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ନିର୍ମିତ ଅନୁ୍ୟନ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଛବି ସଂଗ୍ରହ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ଗୋଟିଏ ସଞ୍ଚୟ ପୂର୍ତ୍ତିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛବି ତଳେ ବା ପାର୍ଶ୍ୱରେ କାର୍ଯ୍ୟର ନାମ, ନିର୍ମାତା, ନିର୍ମାଣ ସମୟ ଓ ଅବସ୍ଥିତିର ସୂଚନା ଦିଅ ।

୩. ଶିକ୍ଷ କୌଶଳ :

ଭାରତର ଶିକ୍ଷ କୌଶଳର ଉତ୍କର୍ଷ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓ ତତ୍ତ୍ୱଗୁଣା ଲୁଗା ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଭାରତୀୟ କାରିଗରମାନଙ୍କ ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟାରେ ଥିବା ଗଭୀର ଜ୍ଞାନର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

(କ) ହସ୍ତଶିଳ୍ପ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟର ମାଟି, ପଥର, ବ୍ରୋଞ୍ଜ, ତମ୍ବା, ସୁନା, ରୂପା, ହାତୀଦାନ୍ତ ଓ ହାଡ଼ରେ ନିର୍ମିତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କୃଷି ଓ ଗୃହ ଉପକରଣ, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ଅଳଙ୍କାର ଓ ଖେଳନା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ କାରିଗରି କୌଶଳ ଦର୍ଶାଏ । ସେହିପରି ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ କାଠ ତିଆରି ଉପକରଣ, ବିଭିନ୍ନ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ ଅଳଙ୍କାର, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ବାସନକୁସନ ଓ ଗୃହ ଉପକରଣ ଏବଂ ତମଡ଼ା ନିର୍ମିତ ସାମଗ୍ରୀରୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ହସ୍ତକଳାରେ ନୈପୁଣ୍ୟ ଜଣାଯାଏ ।

ସମୟକ୍ରମେ ଭାରତରେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଘଟି ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ମାନର ଉପକରଣ ନିର୍ମିତ ହେଲା ଓ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କଲା । ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାରତୀୟ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ କାରିଗରମାନେ ସୁନା, ରୂପା, ବ୍ରୋଞ୍ଜ, ତମ୍ବା, ଲୁହା, ଦସ୍ତା, କଂସା, ପିତ୍ତଳ, ମାଟି, ପଥର, ମାର୍ବଲ୍, ଜଉ, କାଚ, ହାତୀଦାନ୍ତ, ଶିଙ୍ଗ, ଚମଡ଼ା, କାଠ, ବାଉଁଶ, ଛଣ, ନଡ଼ିଆ କ୍ଷତେଇ ଓ କତା, କନା ଓ ସୂତାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାର ଓ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ଓ ସାଜସଜ୍ଜା ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥାନ୍ତି । ବିଶେଷଭାବେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା ଭାରତର ପ୍ରମୁଖ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି କର୍ଣ୍ଣାଟକର ଚନ୍ଦନକାଠ ତିଆରି ସାମଗ୍ରୀ ଓ ହାତୀଦାନ୍ତର ଅଳଙ୍କାର; କେରଳର ନଡ଼ିଆ କ୍ଷତେଇ ଓ କତାରେ ନିର୍ମିତ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ଓ ସାଜସଜ୍ଜା ସାମଗ୍ରୀ; ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ତମ୍ବା ଓ ଦସ୍ତାର ପାତ୍ର; ଓଡ଼ିଶାର ରୂପା ତାରକସା, ପଟ୍ଟଚିତ୍ର, ଚାନ୍ଦୁଆକାମ ଓ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି; ରାଜସ୍ଥାନର ଜଉ ଓ କାଚ କାମ; ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ମାର୍ବଲ୍ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପିତ୍ତଳ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର ଚମଡ଼ା ନିର୍ମିତ ଓ ଝୋଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :
ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ଓ ଗୋଟିଏ ସାଜସଜ୍ଜା ସାମଗ୍ରୀ ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ଏକ ସଞ୍ଚୟ ପୁସ୍ତିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିତ୍ର ତଳେ ବା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସାମଗ୍ରୀର ନାମ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଖ) ହସ୍ତତନ୍ତ:

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଧିବାସୀମାନେ ତକଳିରେ ସୂତା କାଟି ସେଥିରେ କାର୍ପାସ ଓ ପଶମ ବସ୍ତ୍ର ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ କାର୍ପାସ ଓ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ।

ସେମାନେ ଶରୀରର ମୁଖ୍ୟଭାଗର ଲୁଗାକୁ ସୂତା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ସଜ୍ଜିତ କରୁଥିଲେ ଓ ଉପରିଭାଗ ଲୁଗାରେ ସୁନା ଖଚିତ କରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବେ ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଭାରତରେ ବୟନ କୌଶଳର କ୍ରମବିକାଶ ହୋଇ ହସ୍ତତନ୍ତରେ ଉନ୍ନତ ମାନର ଲୁଗା ବୟନ କରାଗଲା । ଭାରତରେ ହସ୍ତତନ୍ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ଲୁଗା ମଧ୍ୟରେ ଶାଢ଼ି, ସାଲ୍ ଓ ଚାଦର ଅଧିକ ଜନପ୍ରିୟ । ଦେଶ ବିଦେଶରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା ହସ୍ତତନ୍ତ ଶାଢ଼ିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶରେ ପୋଚମପଲ୍ଲୀ, ଅରୁଣାଚଳ ପ୍ରଦେଶର ଆପାତାନି, ଆସାମର ମୁଙ୍ଗା ସିଙ୍କ, ବିହାରର ଭାଗଲପୁର ସିଙ୍କ, ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡର ଟସର ସିଙ୍କ, କର୍ଣ୍ଣାଟକର ଇଲକାଲ୍, କେରଳର ବଲରାମପୁରମ୍, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଚନ୍ଦେରୀ, ମଣିପୁରର ପାନେକ୍, ମିଜୋରାମ୍‌ର ପୁଆନଚେଇ, ଓଡ଼ିଶାର ଇକଟ୍ ଓ କୋସା ସିଙ୍କ, ରାଜସ୍ଥାନର କୋଟା, ତାମିଲନାଡୁର କାଞ୍ଚିପୁରମ୍, ତ୍ରିପୁରାର ପାଚରା, ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ବନାରସା ଓ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର ଜମଦାନୀ ଶାଢ଼ି ପ୍ରଧାନ । ଗୁଜରାଟର କଜ ସାଲ୍, ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶର କୁଲୁ ସାଲ୍, ଜମ୍ମୁକାଶ୍ମୀରର ପଶ୍ମିନୀ ସାଲ୍, ନାଗାଲାଣ୍ଡର ନାଗାସାଲ୍ ଓ ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡର ଲୋହି ସାଲ୍ ଏବଂ ହରିୟାନାର ଚାଦର ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଓ ଭାରତ ବାହାରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?
ଭାରତର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓ ହସ୍ତତନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀ ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନଯାପନ ରୀତିରେ ଏକ ଆଡ଼ମ୍ବର ହେବା ସହିତ ଭାରତ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏଗୁଡ଼ିକର ଆକର୍ଷଣୀୟ ଓ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ କଳା ଦେଶ ଭିତରେ ଓ ବାହାରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ଚାହିଦା ବୃଦ୍ଧି କରି ଅଧିକ ବଜାର ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହି ଆୟୋଗ ସମାଜର ସ୍ୱଚ୍ଛ ଆୟ ଗୋଷ୍ଠୀର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକଙ୍କ ସମେତ ୧୩୦ ଲକ୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୁଣାକାର ଓ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ କାରିଗରଙ୍କୁ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ସାଧନ ଯୋଗାଇ ପାରିଛି ।

୪. ସାହିତ୍ୟ :

ପୁରାତନ କାଳରୁ ଭାରତର ସାହିତ୍ୟ ବିକାଶ ଲାଭ କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧ ଓ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇପାରିଛି ଏବଂ ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଐତିହ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ପାଲିଭାଷା ତଥା ସଂସ୍କୃତ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ, ପାରସୀ, ହିନ୍ଦୀ, ଇଂରାଜୀ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇଛି । ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟ ଓ ନିରପେକ୍ଷ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

(କ) ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟ:

ହିନ୍ଦୁ ସାହିତ୍ୟ :

ବେଦକୁ ଭାରତର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଇଥାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୦୦୦ ରେ ପ୍ରଥମ ବେଦ ରୂପେ ରକ୍ ବେଦ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସାମବେଦ, ଯଜୁର୍ ବେଦ ଓ ଅଥର୍ବ ବେଦ ତଥା ବେଦ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସଂହିତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆରଣ୍ୟକ ଓ ଉପନିଷଦ ପ୍ରଭୃତି ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ପୁରାଣ ଓ ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ।

ଜୈନ ସାହିତ୍ୟ :

ଜୈନ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଙ୍ଗ, ଉପାଙ୍ଗ, ମୂଳ ଓ ସୂତ୍ର ଅନ୍ୟତମ । ଉଦ୍‌ବାହୁଙ୍କ ରଚିତ “କଚ୍ଚସୂତ୍ର” ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଜୈନ ସାହିତ୍ୟ ।

ବୌଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ:

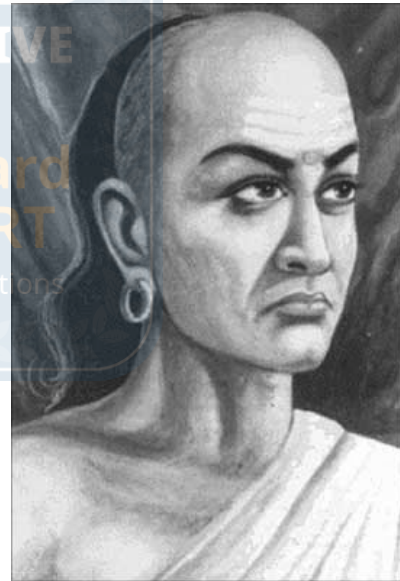
ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଚନା ହେଉଛି ତ୍ରିପିଟକ ଅର୍ଥାତ ସୂତ୍ର ପିଟକ, ବିନୟ ପିଟକ ଓ ଅଭିଧର୍ମ ପିଟକ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଜୀବନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ବୌଦ୍ଧ ଜାତକ ଗଳ୍ପ, କନିଷ୍କଙ୍କ ସମୟରେ ଅଶ୍ୱଘୋଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ‘ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ’, ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କ

“ପ୍ରଜ୍ଞା ପାରମିତ ସୂତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର” ଓ ବସୁମିତ୍ରଙ୍କ “ମହା ବିଭାସା ଶାସ୍ତ୍ର” କେତେକ ପ୍ରମୁଖ ବୌଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟ ।

(ଖ) ନିରପେକ୍ଷ ସାହିତ୍ୟ :

ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ :

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପାଣିନିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ବ୍ୟାକରଣ “ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀ”, ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କ ରଚିତ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରାଜନୈତିକ ଦର୍ଶନର ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ “ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର” ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ସୁଙ୍ଗ ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ପତଞ୍ଜଳିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଣିନିଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଥିଲା ।

(କୌଟିଲ୍ୟ)

ଗୁପ୍ତ ଯୁଗରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟ୍ୟକାର ଓ କବି କାଳିଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ “ଅଭିଜ୍ଞାନ ଶାକୁନ୍ତଳମ୍” ବିଶ୍ୱର ଶହେଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ଏବଂ ଏହା ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ଅନୁଦିତ ସର୍ବ ପୁରାତନ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । କାଳିଦାସଙ୍କ ଅନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ କୃତି ମଧ୍ୟରେ ନାଟକ

“ମାଳବିକାଗ୍ନିତ୍ରୟ” ଓ “ବିକ୍ରମୋର୍ବଶୀୟମ୍” ଏବଂ “ରଘୁବଂଶମ୍”, “ରତ୍ନ ସଂହାର” ଓ “ମେଘଦୂତମ୍” ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି ।

(କାଳିଦାସ)

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କଲା । ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ସ୍ଥାନରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ସଂସ୍କୃତ ସରକାରୀ ଭାଷା ହେଲା, ମୁଦ୍ରା ଓ ଶିଳାଲିପିରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ସାହିତ୍ୟ ରଚିତ ହେଲା । ଏହିପରି ଭାବେ ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ବିକାଶ ହେଲା ଏବଂ ଏହା ଏକ ଜନପ୍ରିୟ ଭାଷା ରୂପେ ଆଦୃତ ହେଲା ।

ସେ ସମୟରେ ରଚିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାଟ୍ୟକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଶୂଦ୍ରକଙ୍କ “ମୃଚ୍ଛକଟିକମ୍”, ବିଶାଖଦତ୍ତଙ୍କ “ମୁଦ୍ରାରାକ୍ଷସମ୍” ଓ ଐତିହାସିକ ନାଟକ “ଦେବୀ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତମ୍” ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଶେଷ ଅବଦାନ । ଦଣ୍ଡାଙ୍କ ରଚିତ କବିତା କଳା ସମ୍ବନ୍ଧିତ “କାବ୍ୟାଦର୍ଶ” ଓ ରୋମାଞ୍ଚକର ଗନ୍ଧ “ଦଶ କୁମାର ଚରିତମ୍”, ଭାରବିଙ୍କ କବିତା “କିରାତାର୍ଜୁନୀୟମ୍”, ଅମରସିଂହଙ୍କ ଅଭିଧାନ “ଅମର କୋଷ” ଏବଂ ପ୍ରାୟ ପଚାଶରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଭାଷାରେ ଅନୁଦିତ ବିଷ୍ଣୁଗର୍ମାଙ୍କ ଗନ୍ଧଗୁଚ୍ଛ

“ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରମ୍” ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି । ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କ ସମୟରେ କାଶ୍ମୀର ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ କହ୍ଲଣଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ “ରାଜତରଙ୍ଗିଣୀ” ଭାରତର ଐତିହାସିକ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଗ୍ରନ୍ଥ । ସେ ସମୟରେ ରଚିତ ବାଣଭଟ୍ଟଙ୍କ “ହର୍ଷ-ଚରିତମ୍” ଓ “କାଦମ୍ବରୀ” ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଆଣିଛି । ଓଡ଼ିଶାର କବି ଜୟଦେବଙ୍କଦ୍ଵାରା ରଚିତ “ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦମ୍” ଭାରତର ଏକ ମହତ୍ତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଷ୍ଟି ।

(ଆବୁଲ୍ ଫାଜଲ)

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଦ୍ଵିତୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ରାଜଦରବାର ମଣ୍ଡନ କରିଥିବା ‘ନବରତ୍ନ’ ହେଲେ କାଳିଦାସ, ବରାହମିହିର, ବରରୂଚି, ବେତାଳଭଟ୍ଟ, ଘଟକର୍ପୂର, ଧନ୍ଵନ୍ତରୀ, କ୍ଷେପଣକ, ଅମର ସିଂହ ଓ ଶଙ୍କୁ ।

ଇସଲାମୀୟ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ :

ଦିଲ୍ଲୀ ସୁଲତାନୀୟ ଶାସନ ସମୟରେ ବିଶିଷ୍ଟ କବି ଓ ଗାନ୍ଧିକ ଅମୀର ଖୁସରୋଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ରଚିତ “ଖାଜେ-ଉଲ୍-ଜୁରୁର୍” ଓ “ତାରିଖ-ଇ-ଆଲାଉ”, ଜିଆଉଦ୍ଦିନ୍ ବରାନୀଙ୍କ

ଇତିହାସ

ରଚିତ “ଦ୍ଵାରିଶ-ଇ-ଫିରୋଜସାହୀ” ଓ ମିନହାଜ ଉସ୍ ସିରାଜଙ୍କ ରଚିତ “ତବାକତ୍-ଇ-ନସିରୀ” ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶ । ମୋଗଲ ଶାସନ ସମୟରେ ଆବୁଲ୍ ଫାଜଲଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ “ଆଇନ୍-ଇ-ଆକବରୀ” ଓ “ଆକବରନାମା”, ନିଜାମୁଦ୍ଦିନ୍ ଅହମ୍ମଦଙ୍କ “ତବାକତ୍-ଇ-ଆକବରୀ” ଏବଂ ବାବର ଓ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ “ଆମ୍ବୁତି” ରଚନା ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନ । ସେ ସମୟରେ କବି, ପ୍ରାବନ୍ଧିକ, ସମାଲୋଚକ ଓ ଐତିହାସିକ ଭାବେ ଆବୁଲ୍ ଫାଜଲ ପାରସୀ ଭାଷାର ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଅଧିକ ସୁସମ୍ପନ୍ନ ଲେଖକ ଥିଲେ ।

ତୁମ ପାଇଁ ଜାମ :

ସାହିତ୍ୟ କୃତି ପାଇଁ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବା ପୁରସ୍କାରଗୁଡ଼ିକର ନାମ, ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନକାରୀ ସଂସ୍ଥାର ନାମ ଓ ପୁରସ୍କାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଏବଂ ସେହି ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

୫. ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟା :

ବହୁ ପୁରାତନ କାଳରୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତତ୍ତ୍ଵ ସମ୍ପର୍କରେ ଧାରଣା ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । କେତେକ ଦେଶ ଭାରତରୁ ଉଦ୍ଭବ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମତବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟରୁ ଜଣାଯାଏ । ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅନେକ ସାଧନ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପରୀକ୍ଷାନିରୀକ୍ଷା କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କୁ ଧାରଣା ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା ।

(କ) ଗଣିତ :

ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟର କେତେକ ବଟକରାରୁ ସେ ସମୟର ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଗଣିତର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ ।

ସେତେବେଳେ ଅନୁପାତ, ଭଗ୍ନାଂଶ ଓ ଦଶମିକ ପଦ୍ଧତିର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଜଣାଥିଲା । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସଂଖ୍ୟା ଦଶର ଗୁଣିତକ ଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ସମୟକୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଏକକରେ ବିଭାଜିତ କରାଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ର ଓ ଆୟତକ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କନ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକର ପରସ୍ପର ବିପରୀତ କୋଣକୁ ସଂଲଗ୍ନ କରୁଥିବା ସରଳ ରେଖାର ଉକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରର ବାହୁମାନଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ତ୍ରିଭୁଜ ଅଙ୍କନ ତଥା ସମାନ ଆୟତନ ବିଶିଷ୍ଟ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାରର କ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କନ ସମ୍ପର୍କିତ ଜ୍ୟାମିତି ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଚଳନ ଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟପୂର୍ବରୁ ଜଣାଯାଏ । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଗଣିତଜ୍ଞ ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ଓ ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତଦ୍ଵାରା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କ୍ଷେତ୍ରର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବା ଘନଫଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଏବଂ ଏକ ବୃତ୍ତର ପରିଧି ଉପରେ ଚାରିଟି କୋଣକୁ ରଖି ଏକ ଚତୁର୍ଭୁଜାକାର କ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା ପଦ୍ଧତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ “ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟୀୟମ୍”ରେ ବର୍ଗମୂଳ ଓ ଘନମୂଳ, ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜର ସୂକ୍ଷ୍ମକୋଣର ବିପରୀତ ବାହୁ ଓ କର୍ଣ୍ଣର ଅନୁପାତ ଏବଂ ବୀଜଗଣିତର କେତେକ ସରଳ ଚିହ୍ନଟୀକରଣ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପାଣିନିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପିଙ୍ଗଳଙ୍କ “ଚନ୍ଦ୍ରଶାସ୍ତ୍ର”ରେ ଶୂନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଧାରଣା ଦିଆଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ଶୂନ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପର୍କରେ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ ଶୂନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାର ନିୟମ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି । ଗଣିତ ବିଦ୍ୟାକୁ ଭାରତର ଦୁଇଟି ଅନନ୍ୟ ଅବଦାନ ହେଉଛି ଦଶମିକ ସଂଖ୍ୟାଙ୍କନ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମ ନଅଟି ସଂଖ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ।

(ଖ) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ :

ଭାରତରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଥମ ମତ ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍, ଲଗଧଙ୍କଦ୍ଵାରା “ଜ୍ୟୋତିଷ

ବେଦାଙ୍ଗ”ରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ୨୭ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରର ସ୍ଥାନ ତଥା ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚବର୍ଷରେ ଥରେ ପଡୁଥିବା ଅୟନର ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରିବା ନିୟମ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଚୈତିରୀୟ ସଂହିତାରେ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ନାମ ତାଲିକା ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଛି । ଗୁପ୍ତ ଯୁଗରେ ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ “ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତ”ରେ ପୃଥିବୀର ଆକାର ଗୋଲ ଓ ଏହା ନିଜର ଅକ୍ଷ ଋତ୍ତିପଟେ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ କରେ ବୋଲି ଏବଂ “ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟାୟମ୍”ରେ ଏହା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଋତ୍ତିପାଶେ ଘୂର୍ଣ୍ଣନ କରେ ବୋଲି ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ବରାହମିହିର ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ “ବୃହତ ସଂହିତା”ରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋପରାଗ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣର ବୈଜ୍ଞାନିକ କାରଣ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଏବଂ “ପଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକା”ରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନର ପାଞ୍ଚଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତବାଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ ନିଉଟନଙ୍କ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ପୃଥିବୀର ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପଠାଣି ସାମନ୍ତଙ୍କ ରଚିତ “ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦର୍ପଣ” ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନର ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

(ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ)

(ଗ) ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଖନନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ମିଳିଥିବା କୋଇଲା ଭଳି ଦ୍ରବ୍ୟ, ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବର ହାଡ଼, ହରିଣ ଓ

କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗର ଶିଙ୍ଗ ତଥା ପ୍ରବାଳ ଓ ନିମଗଛର ପତ୍ର ସେ ସମୟର ଚିକିତ୍ସା ଜ୍ଞାନର ସୂଚନା ଦିଏ । ଅଥର୍ବ ବେଦରୁ ଭାରତର ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ମିଳେ । ବେଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ “ଭେଷଜ” ମାନସିକ ଚାପଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ରୋଗର ଉପଶମପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କବଚକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଧନୁତରୀଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରର ଐଶ୍ୱରିକ ଶକ୍ତି ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ବେଦରେ ତରଳ ଝାଡ଼ା ବା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଝାଡ଼ା, ଜ୍ୱର, ଜଳୋଦର, ଯକ୍ଷ୍ମା, ଆବୁ ବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପୁଲା, ବଥ ବା ଫୋଟକା, କୁଷ୍ଠ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚର୍ମରୋଗ ଏବଂ ଜନ୍ମଗତ ରୋଗଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ବୌଦ୍ଧ ଜାତକ ଅନୁଯାୟୀ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସମୟରେ ଆତ୍ମେୟ ନାମକ ଜଣେ ଚିକିତ୍ସକ ତକ୍ଷଶିଳାରେ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଭେଲା ଓ ଅଗ୍ନିଭେଷଙ୍କ ରଚିତ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର ଚିହ୍ନିତ ହିଁ । ପୁରାଣରେ ଜ୍ୱରର କାରଣ ଓ ନିରାକରଣ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି । ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ କେତେକ ଚିକିତ୍ସାଲକ୍ଷ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ପାତ୍ରରେ ବା ମୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଔଷଧୀୟ ବୃକ୍ଷ ରୋପଣ କରାଯାଉଥିଲା । ତାଲିମ୍ ପ୍ରାପ୍ତ ଚିକିତ୍ସକ, ସେବାକାରୀ, ଅସ୍ତ୍ରୋପରୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ତଥା ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଉପକରଣର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପର୍କରେ କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କ ‘ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର’ରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । କନିଷ୍କଙ୍କ ଦରବାରର ଚିକିତ୍ସକ ଚରକଙ୍କ “ଚରକ ସଂହିତା” ଓ ଶ୍ରୀଞ୍ଜୟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ବିଶିଷ୍ଟ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନୀ ଶୁଶ୍ରୁତଙ୍କ “ଶୁଶ୍ରୁତ ସଂହିତା” ଭାରତର ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭିତ୍ତି ସମ୍ବଳିତ ଦୁଇଟି ମୂଲ୍ୟବାନ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଚରକ କାମଳ ରୋଗର ନିଦାନ ଓ ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଚରକଙ୍କ ଆୟୁର୍ବେଦଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନପାଇଁ ଶୁଶ୍ରୁତଙ୍କୁ କୃତିତ୍ୱ ଦିଆଯାଏ । ଶରୀର ଗଠନ ବିଦ୍ୟାପାଇଁ ସେ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ବସନ୍ତ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ଏବଂ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେ ସମୟରେ

ଇତିହାସ

ଭଗବତଙ୍କ ଲିଖିତ “ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ସଂଗ୍ରହ” ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏକ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ । ବିଭିନ୍ନ ରୋଗର ନିରାକରଣ ଓ ନିରାମୟ ପାଇଁ ଯୋଗବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଭାରତରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଅଥର୍ବ ବେଦ ଓ ଉପନିଷଦରେ ଯୋଗ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ମୌଳିକ ନିୟମ ଓ ପ୍ରୟୋଗ କୌଶଳ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯୋଗସୂତ୍ରର ରଚୟିତା ପତଞ୍ଜଳି ପ୍ରଥମେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଯୋଗ ଅଭ୍ୟାସ ଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଓ ମନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପଦ୍ଧତିର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଥମେ ପତଞ୍ଜଳି ତାଙ୍କ ଯୋଗ ସୂତ୍ରରେ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ ପଦ୍ଧତିର ସ୍ରଷ୍ଟା ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ।

“ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର”ରୁ ଜଣାଯାଏ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମୟରେ ପଶୁମାନଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଯନ୍ ନିଆଯାଉଥିଲା ଓ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପଶୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ପାଳକପ୍ୟଙ୍କ ରଚିତ “ହସ୍ତ୍ୟାୟୁର୍ବେଦ”ରେ ପଶୁ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ନିଜଟ ଅତୀତରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଉପକାରପାଇଁ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନରେ ହୋଇଥିବା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବିଷ୍କାର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ରୋଗର ନାମ ଏବଂ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିବା ଦେଶ ଓ ସଂସ୍ଥା ବା ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

(ଘ) ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ :

ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ପରିବହନ ପାଇଁ ବଳଦ ଟଣା ଗାଡ଼ି ଏବଂ ମୁଷ ଓ କ୍ରୀଡ଼ାପାଇଁ ଘୋଡ଼ାଟଣା ରଥର ବ୍ୟବହାର ସେ ସମୟରେ ଚକ, ଟାଣିବା ଶକ୍ତି ଓ ଗତିର ନିୟମ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଥିବାର ସୂଚନା ଦିଏ । ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରରେ ଡଙ୍ଗା ଓ ଜାହାଜ ବ୍ୟବହାରରୁ ସେତେବେଳେ ଭାସମାନତାର ନିୟମ ବିଷୟରେ ଧାରଣା ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କ

“ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର”ରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ କ୍ଷେପଣାସ୍ତ୍ର ଓ ଦହନଶୀଳ ବସ୍ତୁର ପ୍ରସ୍ତୁତି ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନରେ ପାରଦର୍ଶିତାର ସୂଚନା ଦିଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଷି କଣାଦଙ୍କ ଦ୍ୱାରା, ଜୈନ ଓ ବୌଦ୍ଧ ସୃଷ୍ଟି ବିଜ୍ଞାନରେ ଏବଂ ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରମାଣୁ ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ।

(ଙ) ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଧିବାସୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରାଧାତ୍ୟନ ସାମଗ୍ରୀ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାର ସୂଚନାରୁ ସେମାନଙ୍କର ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନରେ ଧାରଣା ଥିବା ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ମୃତ ଶରୀରରୁ ସଂକ୍ରମଣ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଥିବା ଜାଣିଥିବାରୁ ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାଶୀଘ୍ର ପୋଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ ବା ପୋତି ଦେଉଥିଲେ । ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ଶସ୍ୟ, ତେଲ, ଲୁଣ, ଅତର, ଔଷଧ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅପମିଶ୍ରଣକୁ ରାସାୟନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଖୋଜି ବାହାର କରାଯାଇପାରୁଥିଲା । ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଔଷଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧାତବ ପ୍ରସ୍ତୁତୀକରଣ, ବରାହମିହିରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାରଦ ଓ ଲୁହାର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ସୂଚନା ଏବଂ ନାଗାର୍ଜୁନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଶୋଧନ ଓ ଜୀବାଣୁମୁକ୍ତ କରିବା ପଦ୍ଧତିର ଆବିଷ୍କାର ସେ ସମୟର ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦର୍ଶାଏ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗୁପ୍ତଯୁଗ ଓ ମୋଗଲଯୁଗର ଚିତ୍ରକଳାର ଲାଲ୍ ଓ ନୀଳ ରଙ୍ଗରୁ ସେ ସମୟର ରସାୟନବିତ୍ମାନଙ୍କ ରଙ୍ଗ ତିଆରି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଜଣାପଡ଼େ ।

(ଚ) ଧାତୁ ବିଜ୍ଞାନ :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର କାରିଗରମାନେ ତମ୍ବା, ବ୍ରୋଞ୍ଜ, ସୁନା ଓ ରୂପାକୁ ଢଳେଇ କରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାର ଓ ପ୍ରକାରର ଅସ୍ତ୍ର, ବାସନକୁସନ, ଅଳଙ୍କାର ତଥା ସାଜସଜ୍ଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟବହାରଉପଯୋଗୀ ଉପକରଣ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ଏହା ସେମାନଙ୍କ ଧାତୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଭୂତାତ୍ମିକ ଓ ପାଣିପାଗ ଅବସ୍ଥାର ଘନ ଘନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ

ସମୟର ଧାତବ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷଧରି ତିଷ୍ଠି ରହିବା ସିନ୍ଧୁ ଧାତୁ ବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦିଏ । ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ ଉପକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ସମ୍ଭବତଃ ବୈଦିକଯୁଗର ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମେ ଭାରତରେ ଲୁହାର ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଦସ୍ତାର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନଥିବା ନିକଟ ଅତୀତରେ ହୋଇଥିବା ଏକ ଗବେଷଣାରୁ ଜଣାଯାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୪୧୫ ରେ ନିର୍ମିତ ତଥା ଦୀର୍ଘ ଷୋହଳଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଝଡ଼, ବର୍ଷା, ଖରା ସତ୍ତ୍ୱେ ବିନା କଳଙ୍କରେ ଅକ୍ଷତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିଲ୍ଲୀର ମେହେରୋଲି ଠାରେ ତିଷ୍ଠିରହିଥିବା ଲୌହ ସ୍ତମ୍ଭ ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଭାରତୀୟ ଶିଳ୍ପୀ ତଥା ଧାତୁ ବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ଅତି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଉଦାହରଣ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ସୁଲ୍‌ତାନଗଞ୍ଜୀଠାରେ ଥିବା ପ୍ରକାଶ୍ଟ ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ନାଲନ୍ଦାଠାରେ ଥିବା ତାମ୍ର ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ଗୁପ୍ତ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ଭାରତୀୟ କାରିଗରମାନଙ୍କର ଧାତୁ ଢଳେଇ କୌଶଳର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

(ଛ) ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟା :

ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଗୃହ, ଶସ୍ୟାଗାର, ସ୍ନାନାଗାର ଓ ନାଳନର୍ଦ୍ଦମା ତଥା ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତି; ମାଟି, ପଥର ଓ ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ ବିଭିନ୍ନ ଉପକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାର; ମାଟିର କଣ୍ଢେଇ, ପଥରର ସିଲ୍ ଆଦି ବହୁବର୍ଷ ଧରି ମାଟି ତଳେ ପୋତି ହୋଇ ରହିଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇପାରିବା ଭାରତୀୟ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟାର ପାରଙ୍ଗମତା ସୂଚାଏ । ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ସୂତା, ପଶମ ଓ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ରର ବୟନ କୌଶଳ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟାର ପରିଚୟ ଦିଏ । ପ୍ରାଚୀନଯୁଗ, ମଧ୍ୟଯୁଗ ଓ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭରେ ବିଭିନ୍ନ ଶାସକଙ୍କ ସମୟରେ ଇଟା ବା ପଥର ବା

ମାର୍ବଲରେ ନିର୍ମିତ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ମୂର୍ତ୍ତି, ମନ୍ଦିର, ମସଜିଦ୍, ଗାର୍ଜୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମପୀଠ, ସ୍ତୁପ ଓ ସ୍ତମ୍ଭ, ସମାଧି ବା ସୌଧ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ମାରକୀ, ଚିତ୍ରକଳା, ଲୌହ ସ୍ତମ୍ଭ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ରୌପ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ଓ ଅଳଙ୍କାର ବାରମ୍ବାର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିବା ପାଣିପାଗକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରି ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟାରେ ନୈପୁଣ୍ୟର ପ୍ରମାଣ । ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗର ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ଓ ଶାସନ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଜଳସେଚନପାଇଁ କେନାଲ; ହ୍ରଦ ଓ କୃତ୍ରିମ ଜଳ ଭଣ୍ଡାର; ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଉପକରଣ; କ୍ଷେପଣୀୟ ନିକ୍ଷେପ କରିବା ପାଇଁ ସାଧନ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧୋପକରଣକୁ ନିରାପଦ ଓ ସୁରକ୍ଷିତଭାବେ ଗଚ୍ଛିତ କରି ରଖିବାପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ବିଜ୍ଞାନରେ ନୋବେଲ୍ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ନାମ, ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଓ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଅବଦାନ ଏବଂ ନୋବେଲ୍ ପୁରସ୍କାର ଆରମ୍ଭର ସମୟ, ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାଙ୍କ ନାମ ଓ ଜାତୀୟତା, ପୁରସ୍କାର ବିଜେତାଙ୍କ ନାମ, ସ୍ତ୍ରୀର କରାଯାଉଥିବା ସ୍ଥାନ, ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନକାରୀ ସଂସ୍ଥାର ନାମ ଓ ପୁରସ୍କାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ଅର୍ଥ ରାଶି ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ପ୍ରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଭାରତରେ ଜନବସତି ଆରମ୍ଭ ହେବା ବେଳଠାରୁ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷରେ, ସଚେତନ ମନରେ ବା ଅଚେତନ ମନରେ ବା ଅବଚେତନ ମନରେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନର ପରିପ୍ରକାଶ ହୋଇଛି । ଏହି ମୌଳିକ ଜ୍ଞାନ କ୍ରମେ ମାର୍ଜିତ ଓ ପରିପକ୍ୱ ହୋଇ ଏକ ଉନ୍ନତ ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଐତିହ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହା

ଇତିହାସ

ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ କିଛି ପରିମାଣରେ ବାହ୍ୟ ପ୍ରଭାବର ଅବଦାନ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ଏହି ପ୍ରଭାବକୁ ଉଦାରତା ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ନିଜର ମୌଳିକ ଉପାଦାନ ସହିତ ମିଶ୍ରଣ କରି ଭାରତ ତା'ର ମୌଳିକତାକୁ ବଜାୟ ରଖିପାରିଛି । ଏହା ହିଁ ଭାରତର ଏତିହ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟତା ।

ସ୍ବାଧୀନତୋତ୍ତର ଭାରତରେ କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ କୌଶଳ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଭୂତ ବିକାଶ ଘଟିଅଛି । ଏହି ଅଧ୍ୟାୟର ପରିସରଭୁକ୍ତ ପାଠ ଏତିହ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସାମିତ ରହିଥିବାରୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଗତି ସମୂହ ଆଲୋଚିତ ହୋଇନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ନିର୍ମିତ ପଲ୍ଲବ, ବୋଲ ଓ ପାଣ୍ଡ୍ୟମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।
- (ଖ) ସୁଲତାନୀୟ ଓ ମୋଗଲ ଶାସନ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ କଳାର କିପରି ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଗ) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।
- (ଘ) ଗଣିତ ବିଜ୍ଞାନରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଅବଦାନଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ନିର୍ମିତ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା କ'ଣ ?
- (ଖ) କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଭାରତ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଅନୁସୂତ ଶୈଳୀ କ'ଣ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଲେଖ ?
- (ଗ) କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ରକଳା ଗୁପ୍ତଯୁଗର କଳା ନୈପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶାଏ ?
- (ଘ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ଆବିଷ୍କାର ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତାର ନୃତ୍ୟକଳାର ସୂଚନା ଦିଏ ?
- (ଙ) ଭାରତର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ନାମ କ'ଣ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
- (ଚ) ଆସାମ, କେରଳ, ଓଡ଼ିଶା ଓ ପଞ୍ଜାବର ସାମରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନାମ କ୍ରମାନୁସାରେ ଲେଖ ।
- (ଛ) ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ କେଉଁ ଋଚି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ?
- (ଜ) ଗୁପ୍ତଯୁଗର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବହନ କରୁଥିବା ଋଚି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥିତି ଉଲ୍ଲେଖ କର ।
- (ଝ) ବରାହମିହିରଙ୍କ ରଚିତ ଦୁଇଟି ପୁସ୍ତକର ନାମ କ'ଣ ?
- (ଞ) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ବୃଦ୍ଧ ଓ ଶୁଶ୍ରୂତ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଉଁ କେଉଁ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ତାଞ୍ଜାଭୁରଠାରେ ବୃହଦୀଶ୍ବର ମନ୍ଦିର କେଉଁ ସମ୍ରାଟ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?
- (ଖ) ଏଲୋରାର କେଉଁ ମନ୍ଦିର ରାଷ୍ଟ୍ରକୂଟ ସମୟର ବିସ୍ମୟକର କଳାର ନିଦର୍ଶନ ?
- (ଗ) କେଉଁ ଦୁଇଜଣ ପାରସିକ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ହୁମାୟୁନ୍ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ବିକାଶ ଘଟାଇଥିଲେ ?
- (ଘ) ପଞ୍ଜାବ-ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ରାଜପୁତ ଚିତ୍ରକଳା ଶୈଳୀର ଉପଶାଖା କେଉଁ ନାମରେ ପରିଚିତ ?

- (ଡ) “ଲଘୁଶୀ” କେଉଁ ରାଜ୍ୟର ଲୋକ ନୃତ୍ୟ ?
 (ଚ) ସମଗ୍ର ଏସିଆରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା କନିଷ୍ଠଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୀର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (ଛ) କେଉଁ ଶାସକ କୁତବ୍‌ନିନାରର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରିଥିଲେ ?
 (ଜ) ଦିଲ୍ଲୀର ଲାଲ୍‌କିଲ୍ଲା କିଏ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?
 (ଝ) କାବୁଲ୍ ବାଗ୍ ବା କାବୁଲ୍ ଉଦ୍ୟାନ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (ଞ) ଶିଖ୍‌ମାନଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

୪ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା’ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।

- (କ) ଗୁପ୍ତ ଯୁଗରେ କେଉଁ କଳା ଲୋପ ପାଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାରତୀୟ ଶୈଳୀରେ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ମୌର୍ଯ୍ୟ କଳା (ii) ମଥୁରା କଳା (iii) ଗାନ୍ଧାର କଳା (iv) ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀ
- (ଖ) ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ସମୟରେ ରାଜସ୍ଥାନର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏକ-ଲିଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ଓସିଆ (ii) ଚିତୋରଗଡ଼ (iii) ମାଉଣ୍ଡ ଆବୁ (iv) ଉଦୟପୁର
- (ଗ) କେଉଁ ରାଜ୍ୟରୁ “କଥାକଳି” ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
 (i) କେରଳ (ii) ତାମିଲନାଡୁ (iii) ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ (iv) ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ
- (ଘ) କାଶ୍ମୀର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀରେ କେଉଁଠାରେ ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ଗ୍ଵାଲିୟର (ii) ମର୍ଖଲ (iii) କୋଣାର୍କ (iv) ଅବନ୍ତୀପୁର
- (ଙ) ଦକ୍ଷିଣରେ ଭିଥଲ ମନ୍ଦିର କାହାଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ରାଜରାଜ ଚୋଳ (ii) ଖାରବେଳ (iii) କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟ (iv) ରାଣାକୁମ୍ଭ
- (ଚ) ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କଦ୍ଵାରା କେଉଁଠାରେ ଆକବର ମକବରା ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ?
 (i) ଫତେବାଦ (ii) ଫତେପୁର ସିକ୍ରି (iii) ସିକନ୍ଦରା (iv) ସାହାଦାରା
- (ଛ) ଦିଲ୍ଲୀର ପୁରାଣା କିଲ୍ଲା କେଉଁ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମୟର କାର୍ଯ୍ୟ ?
 (i) ବାବର (ii) ଶେରଶାହ (iii) ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦିନ ଖଲଜୀ (iv) ଶାହାଜାହାନ୍
- (ଜ) କେଉଁ ରାଜ୍ୟ “ଜମ୍‌ଦାନୀ” ଶାଢ଼ୀ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?
 (i) ଆସାମ୍ (ii) ରାଜସ୍ଥାନ (iii) ତ୍ରିପୁରା (iv) ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗ
- (ଝ) “ଆଇନ୍-ଇ-ଆକବରୀ”ର ରଚୟିତା କିଏ ?
 (i) ଅମୀର ଖୁସରୋ (ii) ଜିଆଉଦ୍ଦିନ୍ ବରାନୀ (iii) ଆବୁଲ ଫାଜଲ (iv) ଆକବର
- (ଞ) ଗୁପ୍ତଯୁଗର କେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶୋଧନ କରିବା ପଦ୍ଧତି ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ?
 (i) ଭଗବତ (ii) ପାଳକପ୍ୟ (iii) ବରାହ ମିହିର (iv) ନାଗାର୍ଜୁନ

୫. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର ।

ଚତୁର୍ଥ ପାଠ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ (Heritage of Odisha)

ଐତିହ୍ୟ କ'ଣ ?

ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଗୌରବୋଜ୍ଞ ଅତୀତର କାର୍ତ୍ତବୀରୀ ସମ୍ବଳିତ ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମ, କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ପରମ୍ପରା ଓ ଜୀବନ ଶୈଳୀର ଆଲେଖ୍ୟ ଉତ୍ତର ପିଢ଼ିଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗର ଓଡ଼ିଶା ଉତ୍କଳ, କଳିଙ୍ଗ, କଙ୍ଗୋଦ, କୋଶଳ, ଉଦ୍ର ଆଦି ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ପୁରାତନ କାଳରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଆସିଛି । ଭାରତର ଐତିହ୍ୟରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶାର ନିଜର ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଐତିହ୍ୟ ରହିଛି ।

ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ମୁସଲମାନ ଭକ୍ତ ସାଲବେଗଙ୍କ ଜଗନ୍ନାଥ ଜଣାଣ ଓଡ଼ିଶାର ଘରେ ଘରେ ପରିଚିତ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତି ଭକ୍ତିର ସହିତ ଗାନ କରାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସାଲବେଗଙ୍କ ପିତା ମୁସଲମାନ ଓ ମାତା ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଉଭୟ ମୁସଲମାନ ଓ ହିନ୍ଦୁ ତାଙ୍କ ମର ଶରୀରକୁ ଦାବି କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏକ ଆପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିପାରିବା ଭଳି ପୁରୀ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ରଥଯାତ୍ରା ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କ ମର ଶରୀରକୁ କବର ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏପ୍ରିଲମାସ ୧୮ ତାରିଖ ବିଶ୍ୱ ଐତିହ୍ୟ ଦିବସ ଭାବେ ପାଳିତ ହୁଏ ।

୧. ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନା :

ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଧାର୍ମିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନାର ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ଭ୍ରାତୃଭାବର ପ୍ରତୀକରୂପେ ତଥା ଜୀବନର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକଭାବେ ଓ ଜଗତର ନାଥ ବା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ପ୍ରଭୁ ଭାବରେ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଏ । ସେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମୀୟ ଦେବତାଭାବେ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ; ବରଂ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜର ସଂଯୋଜକ, କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଓ

ପୁରୀର ବିଶାଳ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ରଥାରୁଦ୍ଧ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାପାଇଁ ପୃଥିବୀର କୋଣ ଅନୁକୋଣରୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ଧର୍ମର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ପୁରୀ ଆସିଥାନ୍ତି । ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଭକ୍ତ ଯଥା ଇସକନ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଓ ଚେତନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତ ବାହାରେ କେତେକ ଦେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି ଓ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ମତ ରହିଛି । ଏହା ଆଦିବାସୀ ସଂସ୍କୃତିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ଏହା ଜୈନଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଶୈବ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ ମତବାଦରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ବୋଲି ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ମତରେ ଭିନ୍ନତା

ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାର ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଓ ଚେତନା ଯେ ବହୁ ପୁରାତନ ଏବଂ ଏକତା ଓ ସଂହତିର ପ୍ରତୀକ, ଏ କଥା ଅସ୍ୱୀକାର କରିହେବ ନାହିଁ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନା କିପରି ଜାତୀୟ ସଂହତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ଓ କିପରି ଆହୁରି ଅଧିକ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମ ମତାମତ ଏକ ବିବରଣୀ ଆକାରରେ ଉପସ୍ଥାପନ କର ।

(ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲିପି, ଉଦୟଗିରି, ଭୁବନେଶ୍ୱର)

୨. ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ :

ଭାରତୀୟ ଉପ ମହାଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିବା ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅନ୍ୟତମ । ଅର୍ଦ୍ଧ-ମାଗଧୀ ଓ ସୌରସେନୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଆସିଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ବା ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଏହି ଭାଷା ମାଗଧୀ-ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏକ ଆଧୁନିକ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ଭାଷା ରୂପେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଉଦୟଗିରିରେ ପାଲି-ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଶିଳାଲେଖର ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଭୁବନେଶ୍ୱର ଉଦୟଗିରିରେ ଥିବା ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଏକ ବିରାଟକାୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁମ୍ଫା । ସମ୍ମୁଖରୁ ଦେଖିଲେ ଏହା ଏକ ହାତୀ ଭଳି ଦେଖା ଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ହାତୀଗୁମ୍ଫା କୁହାଯାଏ । ଏହି ଗୁମ୍ଫାର ଶିଳାଲେଖ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟର ଏକମାତ୍ର ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନକାରୀ ଉତ୍ସ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମରୁ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ରଚିତ ବୌଦ୍ଧ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ ଓ ଦୋହା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନମୁନାଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ତ୍ରୟୋଦଶ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଚଉତିଶା କବିତା ରଚନା କରାଗଲା । ବସ୍ତାଦାସଙ୍କ ‘କଳସା ଚଉତିଶା’ ଖଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ ଶୈଳୀରେ ରଚିତ ଗୀତି କବିତାର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ନମୁନା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

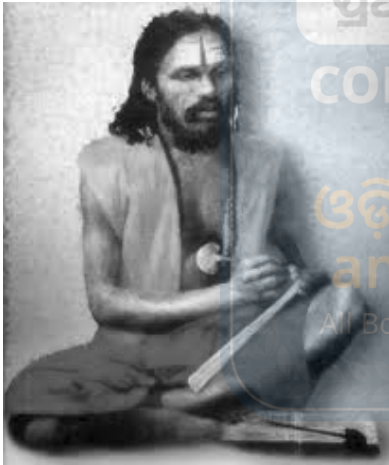
‘ଚଉତିଶା’ ଚଉତିରିଶ ପଦବିଶିଷ୍ଟ କବିତା । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ।

ଅବଧୂତ ନାରାୟଣ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ରଚିତ ‘ରୁଦ୍ର ସୁଧାନିଧି’ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କାବ୍ୟ ଛନ୍ଦରେ ଲିଖିତ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । ଏହା ସେ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଏକ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ-ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ମହାଭାରତ ଓଡ଼ିଶା ପୌରାଣିକ କାବ୍ୟଜଗତର ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ କୃତି । ‘ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ’ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ କୃତି । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସ୍ତୁତି, ‘ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ’, ଓଡ଼ିଆରେ ଏଭଳି ରଚନାରେ ପ୍ରଥମ । ମାର୍କଣ୍ଡଦାସଙ୍କ ‘କେଶବ-କୋଇଲି’, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାଙ୍ଗୀତିକ ଗାଥା କବିତା । ଚଉତିଶା ଓ କୋଇଲି ଶୈଳୀରେ ଚଉତିରିଶ ପଦରେ ରଚିତ ଏହି କବିତା

ଇତିହାସ

ଏବେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜନପ୍ରିୟ । ଅର୍ଜୁନ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କବିତା ‘ରାମ-ବିଭା’, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କାବ୍ୟ ରଚନାର ଆରମ୍ଭ । ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ କାବ୍ୟ ରଚିତ ହେଲା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କାବ୍ୟଯୁଗର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

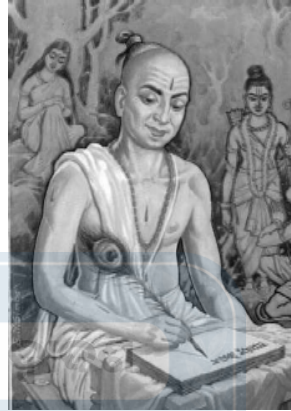
ମଧ୍ୟଯୁଗର ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ପଞ୍ଚସଖା ଭାବରେ ପରିଚିତ ପାଞ୍ଚଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ କବି ଅଦ୍ୟାବଧି ଆଦୃତ ହେଉଥିବା ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟମାନ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି କବିମାନେ ହେଲେ ବଳରାମ ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଅନନ୍ତ ଦାସ, ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ ଓ ଅତ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ । ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ ରାମାୟଣ’

(ସାରଳାଦାସ)

ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ’ ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବାଧିକ ଆଦୃତ ଓ ସମ୍ମାନିତ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ କାବ୍ୟଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମାୟ ଓ ଭକ୍ତିମୂଳକ ରଚନା ସ୍ଥାନରେ ଆଲଙ୍କାରିକ କବିତା ରଚିତ ହେଲା । ଏହି ଆଲଙ୍କାରିକ କବିତା ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କୃତ କବି ଜୟଦେବଙ୍କ ‘ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ’ର ଅନେକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଏହି ସମୟର ତିନିଜଣ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କାବ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ହେଲେ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଓ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର । କାବ୍ୟଯୁଗରେ ସର୍ବାଧିକ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରିଥିବା ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ କୃତି ଥିଲା ‘ରସକଲ୍ଲୋଳ’ । ଏହି ସମୟରେ କବିତା ଶୈଳୀକୁ ଶୀର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚାଇଥିଲେ

(ଜୟଦେବ)

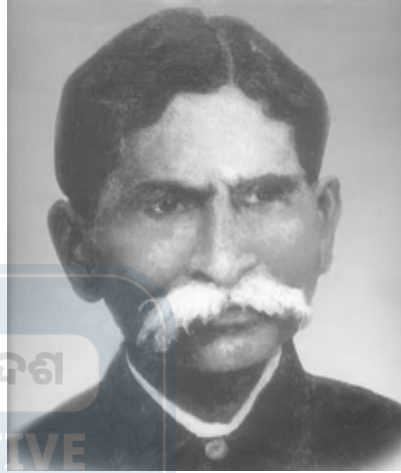
(ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ)

ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ତାଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ କୃତି ହେଉଛି ‘ଲ । ବ ଶ୍ୟ ବ ତ ୧’ , ‘ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ’ ଓ ‘କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ’ । ଓଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ କବିତାକୁ ଆଲଙ୍କାରିକତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା କବି ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ରଚନା ହେଉଛି ‘ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି’ । ଏହି ତିନିକବିଙ୍କ କାବ୍ୟିକ ପରମ୍ପରାର ଅବଲମ୍ବନରେ ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ ଲିଖିତ ‘ମନବୋଧ ଚଉତିଶା’ ଓ ‘ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ’ ଏବଂ

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ ତ୍ରିରଥୀ ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି, ରାଧାନାଥ ରାୟ ଓ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ । ଏହି ତିନିଜଣ ଯଥାକ୍ରମେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ, ପ୍ରକୃତି ଓ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ପ୍ରଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ପ୍ରମୁଖ କୃତି ହେଉଛି ‘ଛ’ ମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ’, ‘ମାମୁ’, ‘ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ’ ଓ ‘ଲକ୍ଷ୍ମୀ’ । ପ୍ରକୃତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସାମନାକୁ ଆଣିବାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ କବି ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୀର୍ତ୍ତି ହେଉଛି ‘ଚିଲିକା’ କାବ୍ୟ । ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ସେକ୍ସପିଅର ଓ ମିଲଟନ୍‌ଙ୍କ ଶୈଳୀର ଅନୁକରଣରେ ସନେଟ୍ ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ‘ବସନ୍ତ ଗାଥା’ ଏକ ସନେଟ୍ ଓ ‘କୁସୁମାଞ୍ଜଳି’ ଭକ୍ତିଗୀତର ଏକ ସମାରୋହ । ଏହି ତିନିଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିବା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଯଶସ୍ବୀ କବି ହେଲେ ସନେଟ୍ ଓ ଗୀତି କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଭାବାବେଗକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ଗଙ୍ଗାଧର ମେହର । ତାଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ କୃତି ‘ପ୍ରଣୟ ବଲ୍ଲରୀ’, ‘ତପସ୍ବିନୀ’ ଓ ‘କାଚକବଧ’ ପ୍ରଭୃତି ।

ସେହିପରି ଅନ୍ୟଜଣେ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ ଭିତ୍ତିକ ପଲ୍ଲୀଚିତ୍ର ଓ ‘ନିର୍ଝରିଣୀ’ କବିତା ଓ

‘କନକଲତା’ ଉପନ୍ୟାସ ଏବଂ ପିଲାଙ୍କ କବିତା ‘ନାନାବାୟାଗୀତ’ ଆଦି ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନତା ଆଣିଛନ୍ତି ।

(ଗଙ୍ଗାଧର ମେହର)

ତୁମ ପାଇଁ କାମ:

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ଜୀବନକାଳ ଓ ଉପାଧି ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି)

୩. ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚିତ୍ରକଳା :

ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତିଙ୍କ ଶାସନକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ କାର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଦୟାନଦୀ କୂଳରେ ଧଉଳି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଖୋଦିତ ସମ୍ରାଟ୍ ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ ଓ ତାହାର ଉପରିଭାଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପଥରରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଭାବେ ପରିଗଣିତ ।

ଇତିହାସ

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଧଉଳିରେ ଅବସ୍ଥିତ ମଗଧ ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକଙ୍କ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶିଳାଲେଖ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୬୧ ରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା କଳିଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ ।

ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତି :

ରତ୍ନଗିରି, ଉଦୟଗିରି ଓ ଲଳିତଗିରିର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନରୁ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୌଦ୍ଧ ସ୍ତୂପ, ଚୈତ୍ୟଗୃହ, ମଠ ଓ ବୌଦ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇ ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଶାର

(ଧଉଳିର ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲିପି, ଭୁବନେଶ୍ୱର)

ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ଦେଇଛି । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବାଣେଶ୍ୱରନାସି ଓ ବୌଦ୍ଧାର, ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁର, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର କୁରୁମ୍, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଅରୁଣ୍ୟତରାଜପୁର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲାର ଖୁଚିଙ୍ଗ, ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଅଯୋଧ୍ୟା, ଭଦ୍ରଖ ଜିଲ୍ଲାର ଖଡ଼ିପଦା ଓ ସୋଲାମପୁର, ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ଗଣିଆପାଲୀ, ବୌଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ବୌଦ୍ଧ, ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବୁଢ଼ାଖୋଲ ପାହାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତିର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ଜୈନ କୀର୍ତ୍ତି :

ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜୈନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଉଦୟଗିରି ଓ ଖଣ୍ଡଗିରିଠାରେ ଚମତ୍କାର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ

ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ କେତେକ ଗୁମ୍ଫା ଦ୍ୱିତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଗୁମ୍ଫାଗୁଡ଼ିକର ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ । ଉଦୟଗିରିର ରାଣୀଗୁମ୍ଫା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଗୁମ୍ଫା । ଉଦୟଗିରି ନିକଟସ୍ଥ ଖଣ୍ଡଗିରି ପାହାଡ଼ରେ ପନ୍ଦରଟି ଜୈନ ଗୁମ୍ଫା ରହିଛି । ସେହି ଗୁମ୍ଫାଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଉଦୟଗିରି ଓ ଖଣ୍ଡଗିରି ବ୍ୟତୀତ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର କାକଟପୁର ନିକଟରେ ଓ ନିଭାରଣ ଗ୍ରାମରେ; ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଚଢ଼େଇବର ଓ ଅରୁଣ୍ୟତରାଜପୁରଠାରେ; ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁର ଓ ହାଟଡିହିଠାରେ; କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଝାଡ଼େଶ୍ୱରପୁରଠାରେ; କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ରାମଚଣ୍ଡୀ ଓ ବଇଦଶୁଆ ଗ୍ରାମରେ; ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଅଯୋଧ୍ୟା, ପୁନ୍ଦଳ, ଭୀମପୁର ଓ ଜଳେଶ୍ୱରଠାରେ; ଭଦ୍ରଖ ଜିଲ୍ଲାର ଭଦ୍ରଖ ଚରମାଠାରେ; ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲାର ବାରିପଦାରେ ବଡ଼ସାଇ ଗ୍ରାମରେ, ବେଣୁସାଗର ଓ ବେଗୁନିଆବିନ୍ଧାଠାରେ ଏବଂ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ନନ୍ଦପୁର, ସୁବେଇ, କଟେଲା, ଭିରବସିଂହପୁର, ଚାରମାଳ, ନରିଗାଁ, କୋଟପାଡ଼ ଓ ଜାମୁଣ୍ଡାଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରାଚୀନ ଜୈନକୀର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି ।

ମନ୍ଦିର କଳା :

ମନ୍ଦିରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୬୦୦ ରୁ ୧୩୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଦେଖି ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିଦ୍ ଓ ଐତିହାସିକ ଜେମ୍ସ୍ ପରଗୁସନ ମତବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ଯେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନର ବାକି ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ସମୁଦାୟ ସଂଖ୍ୟାଠାରୁ ଅଧିକ ।

(କ) ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ : ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ କଳିଙ୍ଗ ଶୈଳୀ କୁହାଯାଏ । ଭାରତର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ନାଗର, ବେସର ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀଠାରୁ କଳିଙ୍ଗ ଶୈଳୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । କ୍ଷତ୍ର ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ବା ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ନିର୍ମିତ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଭଗ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣେଶ୍ୱର, ଭରତେଶ୍ୱର ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ସବୁଠାରୁ ପୁରାତନ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପଶୁରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓ ଏହାର ସମସାମୟିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଜଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ମନୋରମ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି, ଭୌମକର ଶାସନ ଯୁଗରେ

ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶିଶିରେଶ୍ୱର, ବୈତାଳ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପ୍ରଧାନ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସୋମବଂଶୀ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ନିର୍ମିତ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର, ରାଜାରାଣୀ, ବ୍ରହ୍ମେଶ୍ୱର ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଅନ୍ୟତମ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମେଘେଶ୍ୱର, ଅନନ୍ତ ବାସୁଦେବ, ଭୀଷ୍ମରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓ ସାରିଦେଉଳ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି କୋଣାର୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ଶାସନ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ଗତି ଧ୍ରୁମେଇ

(ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର)

(କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର)

(ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର)

ଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଏକମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ଦିର ହେଉଛି ଭୁବନେଶ୍ୱରର କପିଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀମାନଙ୍କ ଶାସନର ପତନ ପରେ ଏବଂ ୧୫୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଆଫଗାନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହେବା ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଛବି ସଂଗ୍ରହ କରି ନିର୍ମାଣ ସମୟ କ୍ରମରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଚିତ୍ର ସଞ୍ଚୟ ପୁସ୍ତିକାରେ ଅଠାଳଗାଇ ସାଜିବି ରଖ ।

ଇତିହାସ

(ଖ) ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ: ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ବାହ୍ୟପାର୍ଶ୍ବରେ ବା ତୋରଣମାନଙ୍କରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଐତିହ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଛି । ଭୁବନେଶ୍ବରର ମୁକ୍ତେଶ୍ବର, ରାଜାରାଣୀ, ବ୍ରହ୍ମେଶ୍ବର ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଚମତ୍କାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମୁକ୍ତେଶ୍ବର ମନ୍ଦିରକୁ ‘ଓଡ଼ିଶା ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ମଣି’ ବୋଲି ହୁହାଯାଏ ।

ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଅନେକ ଅଂଶରେ ମୋଟା ପଲସ୍ତରା ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ଏହାର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଲୁଚିଯାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପଲସ୍ତରା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହା ମଧ୍ୟ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାର ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ସବୁଠାରୁ ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର । ଏହି ମନ୍ଦିରର କାନ୍ଥରେ ଅତି ନିଖୁଣଭାବେ ଖୋଦିତ ଐଶ୍ବରୀୟ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସାମରିକ ଓ ସାମାଜିକ ଚିତ୍ରଣ ତଥା ପଥରରେ ଖୋଦିତ ଚକ୍ର, ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ସେ ସମୟର ଓଡ଼ିଶାର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର କାରିଗରି କୌଶଳର ପରୀକ୍ଷାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଦିଏ । କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏହାକୁ ବିଶ୍ବର ଏକ ଐତିହ୍ୟ ସ୍ଥାନକୀ ରୂପେ ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ବିଶ୍ବର ସପ୍ତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଇସଲାମ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ କୀର୍ତ୍ତି: ଓଡ଼ିଶାରେ ନିର୍ମିତ କେତେକ ମସଜିଦ୍ ଓ ଦରଘାର ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବଦାନ ରହିଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ କଟକର ଦରଘା ବଜାରଠାରେ କଦମ୍ବରସୁଲ, ଦିୱାନ ବଜାର ଠାରେ ସର୍ବ ପୁରାତନ ତାତର ଖାଁ ମସଜିଦ୍ ଓ ବାଲୁ ବଜାର ଠାରେ ଜୁମ୍ମା ମସଜିଦ୍ ଅନ୍ୟତମ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

କଦମ୍ବରସୁଲ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କବରସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ଉଭୟ ମୁସଲମାନ ଓ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଏକ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନଭାବେ ସମ୍ମାନିତ ହୁଏ । ଏହାର ପରିସର ଭିତରେ ମହାପୁରୁଷ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପବିତ୍ର ପଦଚିହ୍ନକୁ ସଂରକ୍ଷିତ କରି ରଖାଯାଇଛି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଦ୍ଭାବର ଏକ କେନ୍ଦ୍ରଭାବେ ପରିଗଣିତ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ଆଗମନ ପରେ କଟକ ତିନି କୋଣିଆ ବଗିଚାରେ ନିର୍ମିତ ବାପ୍ଟିଷ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚ ଓ କାଠଯୋଡ଼ି କୁଳରେ ନିର୍ମିତ ରୋମାନ୍ କ୍ୟାଥେଲିକ ଚର୍ଚ୍ଚର ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟପ୍ରତି ଅବଦାନ ରହିଛି । ଏହି ଧର୍ମପୀଠଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟକୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ କରିଛି ।

(ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ)

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କିର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ନାମ, ନିର୍ମାଣ ସମୟ ଓ ଅବସ୍ଥିତି ଉଲ୍ଲେଖକରି ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ଦୁର୍ଗ : ଧର୍ମପୀଠ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରାତନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ନିଦର୍ଶନ କେତେକ ଦୁର୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ପ୍ରମୁଖ ଦୁର୍ଗ ହେଉଛି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ, ବାଙ୍କଡ଼ା ଦୁର୍ଗ, ଖୋରଧାଗଡ଼, ଗଡ଼ମାଣିଡ଼ି, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼, ରାଇବଣିଆ ଦୁର୍ଗ, ଅସୁରଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ।

ଚିତ୍ରକଳା: ପ୍ରାଗ୍-ଐତିହାସିକ ଯୁଗରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଉପାଦାନ । କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଗୁଡ଼ହାଣ୍ଡି, ନୂଆପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ଯୋଗୀମଠ, ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ବିକ୍ରମଖୋଲ, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ମାଣିକମୋଡ଼ା ଓ ଉଷାକୋଠି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଆବିଷ୍କୃତ ଚିତ୍ରକଳା ଭାରତର ଅତି ପୁରାତନ ଚିତ୍ରକଳା ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଚତୁର୍ଥ-ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀର କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ସାତାବାଞ୍ଜିଠାରେ ରାବଣଛାୟା ପାହାଡ଼ରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦ୍ୟମାନ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାରେ ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ଚିତ୍ରକଳାଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ଵାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର କାନ୍ଥରେ ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ରାମାନୁଜଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାରେ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ଏବଂ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କ କାଞ୍ଚି ବିଜୟର ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଥିବା ଯଥାକ୍ରମେ ବୁଦ୍ଧ ବିଜୟ ଓ କାଞ୍ଚି ବିଜୟ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଚିତ୍ରକଳାର ଐତିହ୍ୟରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । ମଧ୍ୟଯୁଗର

(ପଟ୍ଟଚିତ୍ର)

ଶେଷଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ମଠ ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ କାନ୍ଥରେ ଚିତ୍ରକାରମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ପୌରାଣିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲା । ପଟ୍ଟଚିତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଚିତ୍ରକଳାର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତାର ପରିଚୟ ଦିଏ । କନାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଚିତ୍ରକାରମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବଦେବୀ,

ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ଗୀତାର କଥାବସ୍ତୁ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ କରି ଅତି ଚମତ୍କାର ଚିତ୍ରକଳା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ଭାବେ ଦ୍ଵାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଏହି ପଟ୍ଟଚିତ୍ରର ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରହିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ରଘୁରାଜପୁର ଗ୍ରାମରେ ପଟ୍ଟଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ ଏକ କୌଳିକ ବୃତ୍ତି । ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂଘର ଶୈକ୍ଷିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂସ୍ଥା (ୟୁନେସ୍କୋ) ଦ୍ଵାରା ଏହି ଗ୍ରାମଟି ବିଶ୍ଵର ଏକ ଐତିହ୍ୟ ଗ୍ରାମଭାବେ ଘୋଷିତ ହୋଇଛି ।

୪. ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ବାଦ୍ୟ :

ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତି ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ବାଦ୍ୟର ବିଶେଷ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ଗାୟନ ଓ ବାଦନ ଏବଂ ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କ ଚିତ୍ରରୁ ଏହି ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କଳାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଲୋକ ସଙ୍ଗୀତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ଚମ୍ପୁ, ଛାନ୍ଦ, ବୃତ୍ତାଦିଶା, କୋଇଲିଗୀତ, ଜଣାଣ, ଭଜନ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁଗହଳରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦୃତ ଓ ବ୍ୟବହୃତ । ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତ-ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ସାଲବେଗଙ୍କ ଭଜନ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବାଦୃତ ଭକ୍ତି ସଙ୍ଗୀତ । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଐତିହ୍ୟ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଭାରତର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟଭାବେ ମାନ୍ୟତା ପାଇଛି । ପୁରାତନ କାଳରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣତି ଜଣାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଓଡ଼ିଆ ନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ନୃତ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ ଓ ରାଗ ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷାକରି ନୃତ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରୁଥିବା ଏହି ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ ମାହାରୀ ଶୈଳୀ କୁହାଯାଉଥିଲା । ମାହାରୀ ଶୈଳୀର ନୃତ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

ଇତିହାସ

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟିରେ ମାହାରୀ ଶୈଳୀ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁମାନଙ୍କରେ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ପୁଅମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିବେଷିତ ଲୋକପ୍ରିୟ ଗୋଟିପୁଅ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶୀ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଓ ବିଦେଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମୁଦାୟ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ନାମ ଓ ସେମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥାନର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

ରଣିପା ନାଚ, ଚଢ଼ି ଘୋଡ଼ା ନାଚ, ଦଣ୍ଡ ନାଚ, ନାଗା ନାଚ, କେଳା-କେଲୁଣୀ ନାଚ, ଘୁମୁରା ନାଚ, ଛଉ ନାଚ, ଡାଲଖାଇ ନାଚ, ରସରକେଲି ନାଚ ଆଦି ଲୋକନୃତ୍ୟ ଏବଂ କରମା, ଗଦବା, କେଦୁ, ଝୁମର, କୋୟା, ପରଜା ଆଦି ଆଦିବାସୀ ନୃତ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟପୂର୍ବ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ । ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଝଙ୍କୁ, ମୃଦଙ୍ଗ, ଝାଞ୍ଜି, ଡୋଲ, ତୁରୀ, ମହୁରୀ, ଘଣ୍ଟ, ମାଦଳ ଓ ବାଣା ପ୍ରଧାନ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷ୍ୟରେ ଏହି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବାଦନ କରୁଥିବା କଳାକାରମାନଙ୍କ ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଓଡ଼ିଶାରେ ଏବେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ କୋଡ଼ିଏଟି ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ସଠିକ୍ ନାମ ସହିତ ଏକ ପୃଷ୍ଠିକାରେ ଅଠା ଲଗାଇ ରଖ ।

୪. ହସ୍ତଶିଳ୍ପ :

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓ ଭାରତ ବାହାରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ନିଜସ୍ୱ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟପୂର୍ବ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ । ଏଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପାଦନ କେବେଠାରୁ ଆରମ୍ଭ

ହେଲା ତାହା ଠିକ୍‌ଭାବେ ଜଣା ଯାଇ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଉତ୍ସରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ପୁରାତନକାଳରୁ ରହିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ଭାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନ ଫଳରେ ମିଳିଥିବା ପଥର ଖୋଦିତ କଳାତ୍ମକ ବସ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର କାରିଗରି କୌଶଳର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଏବେ ପଥରରେ ଖୋଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ବହୁଳଭାବରେ ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଲଳିତଗିରି ଓ ଖୁଚିଙ୍ଗଠାରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଛି । ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ରାତିନାତି ତଥା ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଶାରେ ରଙ୍ଗିନକନାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାନ୍ଦୁଆ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଏହି ସୃଜନକଳାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର କନାରେ ପତ୍ତି ପକାଯାଇ ବା ତାଳି ପକାଯାଇ କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତି ଚାନ୍ଦୁଆ ସହିତ ବଗିଚା ବା କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବଡ଼ ଛତା, ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଛୋଟ ଛତା, ବ୍ୟାଗ, ବିଜୁଳିବତି ଖୋଳ, ଚିଠିପତ୍ର ବା ପତ୍ରିକା ରଖିବାପାଇଁ କାନ୍ଥଝୁଲୁ ମୁଣି ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରି ପାରିଛି । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ପିପିଲି ଏହି କଳାପାଇଁ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଐତିହ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ହେଉଛି ରୁପା ତାରକାସି କାମ । କଟକ ସହରରେ ରୁପା କାରିଗରମାନେ ରୁପାର ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ସୁନ୍ଦର କୋଣାର୍କ ଚକ୍ର, ଦେବା ଦେବୀ ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଛବି, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ଗଛ, ତାଳ, ଫୁଲ ପତ୍ର ଏବଂ ପୌରାଣିକ କାହାଣୀ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବହାରୀୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ

(ହସ୍ତ ଶିଳ୍ପ)

କରି ସେମାନଙ୍କ କାରିଗରି କୌଶଳର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସହିତ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଯଶ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ କଟକରେ ଶିଙ୍ଗରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାନିଆ, ଧୂମପାନ ନଳୀ, କଲମ-ଥାକ, ମହମ୍‌ବତି ଥାକ, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ତାଳପତ୍ର ଆଦି ଶିଙ୍ଗ କାରିଗରର କୁଶଳତାର ପରିଚୟ ଦିଏ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲା ବାଳକାଟିର କଂସା ପିତ୍ତଳରେ ନିର୍ମିତ ସାମଗ୍ରୀ, ଢେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାର ତୋକ୍ରାକାମ, କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ଟେରାକୋଟା ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଐତିହ୍ୟ ବହନକାରୀ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ।

ହସ୍ତତନ୍ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବସ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଐତିହ୍ୟର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ବୟନ କଳାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଇକଡ଼ ଢାଞ୍ଚା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ସାମୁଦ୍ରିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରଭାବରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବଲାଙ୍ଗୀରର ପଶାପାଲି ଶାଢ଼ି; ସୋନପୁରର ସୁନା ସୂତା ଓ ଜରି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ଶାଢ଼ି; ସମ୍ବଲପୁର, ବଲାଙ୍ଗୀର, ବରଗଡ଼ ଓ ସୋନପୁର ଜିଲ୍ଲାର ବୋମକାଇ ପାଟ; ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ବ୍ରହ୍ମପୁରର ମଠା ଶାଢ଼ି; କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ନୂଆପାଟଣା ଓ ମାଣିଆବନ୍ଧ ଶାଢ଼ି ଏବଂ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଲୁଙ୍ଗି, ଗାମୁଛା ଓ ଶାଢ଼ି କାର୍ପାସ, ଟସର ଓ ରେଶମ ଲୁଗାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ସୁଖ୍ୟାତି ଆଣିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?	
ସହରର ନାମ	କେଉଁ ନାମରେ ପରିଚିତ
କଟକ	— ଚୌପା ନଗରୀ
ବ୍ରହ୍ମପୁର	— ରେଶମ ନଗରୀ
ରାଉରକେଲା	— ଇସ୍ପାତ ନଗରୀ
ବରଗଡ଼	— ହସ୍ତତନ୍ତ ନଗରୀ
ଭୁବନେଶ୍ୱର	— ମନ୍ଦିରମାଳିନୀ ନଗରୀ/ଏକାମ୍ର କ୍ଷେତ୍ର
ପୁରୀ	— ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର
କୋଣାର୍କ	— ଅର୍କ କ୍ଷେତ୍ର

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ଯେ କୌଣସି ଜୁଟାର ଶିଳ୍ପର ଜୁଣିଳା କାରିଗର ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ପରିବାରର ଜୀବନ ଧାରଣଶୈଳୀ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରି ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

୬. ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ :

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରୁଛି । ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଶା ବା କଳିଙ୍ଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ବୋଇତରେ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା କରି ବାଲି, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାରେ ଥିଲେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ । ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ମୋଗଲ ଶାସନ ସମୟରୁ ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସମ୍ପର୍କର ଗୁରୁତ୍ୱ ହାସଲ ପାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅଦ୍ୟାବଧି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ସାଧବ ଭାବେ ପରିଚିତ ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନେ କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ, ବିଶେଷ କରି ମସଲା ଏବଂ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓ ହସ୍ତତନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକୁ ବୋଇତରେ ବହନ କରି ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧରେ ଦୀର୍ଘଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରୟଲାଭ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଣି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଧନଶାଳୀ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳାୟମାନଙ୍କର ଦେଶୀୟ କୌଶଳରେ ନିର୍ମିତ ନୌକାରେ ସୁଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଜଳଯାତ୍ରା କରିବାର ଦୃଢ଼ସାହସିକ ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ଦିଏ । ସେ ସମୟରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, ପାଲୋର, ଦନ୍ତପୁରୀ, ପିଥୁଣ୍ଡ ଓ ଚେଳିତାଲୋ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିଲା । କେଉଁ ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ତାହା ଠିକ୍‌ଭାବେ ନିରୂପିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଚତୁର୍ଥ-ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀର ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ରଚିତ କାଳିଦାସଙ୍କ ରତ୍ନବିଂଶତିରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜାଙ୍କୁ ମହୋଦଧିପତିଭାବେ ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଇଛି । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ ଆର୍ଯ୍ୟ ମଞ୍ଜୁଶ୍ରୀ ମୂଳକଳ୍ପରେ ଭାରତ ମହାସାଗରର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ କଳିଙ୍ଗୋଦ୍ରଦେଶଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତୀ ବହନ କରୁଥିବା

ଇତିହାସ

ନୌକାଗୁଡ଼ିକର ଯାତ୍ରାର ଦୃଶ୍ୟ ରହିଛି । ଜାଭା ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୀପର ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ବଂଶୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଶୈଳୋଭବ ବଂଶୀୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଏହି ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଗୁପ୍ତଯୁଗ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ତୃତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ସେ ସମୟରେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ମିଆମାର, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମାଲୟେସିଆ ଓ ଚୀନ ଦେଶ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଚାଲିଥିବାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାମାଣିକ ତଥ୍ୟରୁ ଜଣାଯାଏ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ତୁମ କଳ୍ପନାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବୋଇତ ବୟାଣ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ତୁଳନାତ୍ମକ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ଉଭୟ ପଦ୍ଧତିରେଥିବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

୭. ପର୍ବପର୍ବାଣି :

ଓଡ଼ିଶାର ପର୍ବପର୍ବାଣି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୁହାଯାଇଥାଏ “ବାର ମାସରେ ତେର ପର୍ବ” ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷକର ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପୂଜା ପର୍ବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଜୈନ, ବୌଦ୍ଧ, ଇସ୍ଲାମ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପର୍ବ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ହିନ୍ଦୁ ମତାବଳୟମାନେ ବର୍ଷକୁ ପ୍ରାୟ ପଚାଶରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପର୍ବ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ପର୍ବ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ୱ, ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ବୈଶାଖମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ପାଳିତ ହେଉଥିବା ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଜିକାର ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଓ ପ୍ରଥମ ପର୍ବ । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଆରମ୍ଭରେ ଏହି ପର୍ବରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବେଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ସୁସ୍ୱାଦୁ ପାନାୟ ବା ପଣା ଦେବୀ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ନିକଟରେ ସମର୍ପିତ ହେବା ପରେ ସେବନ କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଏହି ପର୍ବକୁ ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରଖର ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଝାମ ବା ଝାଉଁ ସମ୍ପର୍କରେ ସତର୍କ କରିବା ପାଇଁ ଓ ତତ୍ତ୍ୱଜନିତ ତାପକୁ ସହ୍ୟକରିବାକୁ

ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାପାଇଁ ସୂଚନା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଦିନ ‘ପାଟୁଆ’ ଭାବେ ପରିଚିତ କେତେକ ଭକ୍ତ ଖାଲି ପାଦରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲମ୍ବର ଅଗ୍ନିଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ଏହାକୁ ଝାମୁଯାତ୍ରା କୁହାଯାଏ । ଝଙ୍କଡ଼ର ଶାରଳା, କାକଟପୁରର ମଙ୍ଗଳା ଓ ବାଙ୍କୀର ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ହେଉଥିବା ଏହି ଯାତ୍ରା ବିଖ୍ୟାତ । ବୈଶାଖ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତୃତୀୟାରେ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ନିବେଶ କରାଯାଇଥିବା ଧନର କ୍ଷୟ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଚାଷୀ ବିଲରେ ବିହନ ବୁଣିବା ଆରମ୍ଭ କରେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟବାନ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ବସ୍ତୁକୁ ଗୃହକୁ ଆଣିଥାନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ଧନଧାନ୍ୟର ଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଏହି ପର୍ବକୁ ମୁଠି ଛୁଆଁ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ପୁରୀରେ ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ରଥଯାତ୍ରାପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ତିନି ରଥର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭାରମ୍ଭ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଦିନ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହି ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ସଧବା ନାରୀମାନେ ସାବିତ୍ରୀ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି । ସତୀତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠାରେ ଯମରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ସାବିତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ଜୀବନ ଫେରାଇ ଆଣିଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏହି ପର୍ବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଧବା ନାରୀ ସେଦିନ ଉପବାସ ରହି ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଓ ଦୀର୍ଘଜୀବନ କାମନା କରି ଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଷଷ୍ଠୀତିଥିରେ ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଶିବଙ୍କ କ୍ରୋଧକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବା ପାଇଁ ପୂର୍ବ ଦିନ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ବିବାହ ସମ୍ପାଦନ କରି ଉକ୍ତ ଦିନ ଶିବପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ନଗର ପରିକ୍ରମା କରାଯାଏ । ସମ୍ବଲପୁରଠାରେ ସମସ୍ତ ଧାର୍ମିକ ରୀତିନୀତି ଓ ଔପଚାରିକତା ସହିତ ଜାକଜମକରେ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଉତ୍ସବ ଭାବରେ ପାଳିତ ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଛି । ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେବସ୍ନାନ ବା ସ୍ନାନଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

ଆଷାଢ଼ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ତଥା ବର୍ଷାରତ୍ନର ଆରମ୍ଭରେ ରଜ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ସମୟରେ ଧରିତ୍ରୀ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବାରୁ ପୂର୍ବଦିନ ବା ପହିଲିରଜ, ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓ ଶେଷ ରଜରେ ତିନିଦିନ ଧରି କୁମାରୀମାନେ ଖାଲି ପାଦରେ ଗଲକ୍ତି ନାହିଁ ଓ ବିନା ଆସନରେ ବସନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଚାଷୀମାନେ ବିଲକୁ ଯାଇ ଚାଷକାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ସମୟରେ କୁମାରୀମାନଙ୍କୁ ଖୁସିରେ ରଖିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି କାମ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ, ପିନ୍ଧିବାକୁ ନୂଆ ଲୁଗା ଦିଆଯାଏ, ଖାଇବାକୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପିଠାମିଠା ଦିଆଯାଏ ଓ ଦୋଳିରେ ଝୁଲାଇଯାଏ । ଆଷାଢ଼ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦ୍ୱିତୀୟା ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ପର୍ବ ତଥା ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ତିନି ଠାକୁର ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେବାପାଇଁ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁହାରୀ ଶୁଣିବାପାଇଁ ମନ୍ଦିର ବାହାରେ ରଥାରୁତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏକ ସାମୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାତଦିନ

(ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ରଥଯାତ୍ରା)

ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚାଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାପାଇଁ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ସୁଭଦ୍ରା ଓ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ତିନିରଥର ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ ନନ୍ଦିଘୋଷ, ଦର୍ପଦଳନ ଓ ଚାଳଧ୍ୱଜ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ପୁରୀ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ କେଉଁଠାରେ ସାର୍ବଜନୀନ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୁଏ ଲେଖ ?

ଶ୍ରାବଣ ମାସର ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନଟି ଚିତାଲାଗି ଅମାବାସ୍ୟା ବା ଚିତଉ ଅମାବାସ୍ୟା ଭାବେ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚିତାରେ ଭୂଷିତ କରାଯାଏ ଓ ଚିତଉ ପିଠା ଭୋଗ ଦିଆଯାଏ । ଏହି ଦିନ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତାହା ମଙ୍ଗଳମୟ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ଚାଷୀମାନେ ଋଷଜମିକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ଋଷୀକୁଳର ଝିଅମାନେ ବିଲକୁ ଯାଇ ବର୍ଷାକାରଣରୁ ସେଠାରେ ବଂଶବୃଦ୍ଧି କରୁଥିବା ଗେଣ୍ଡା ଓ ଗେଣ୍ଡେଇସୁଣୀଙ୍କୁ ଚିତଉ ପିଠା ଦେଇ ତାଙ୍କ ବାପା ଓ ଭାଇମାନେ ବିଲରେ କାମ କରିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ନ କାଟିବାପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଶ୍ରାବଣ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଗଛା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଭାବେ ପାଳିତ ହୋଇ ଗାଈ ଓ ବଳଦଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହିଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଝୁଲଣଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

ଭାଦ୍ରବ ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ୟୋତିଷମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରାକୃତ ହୋଇଥିବା ତିଥିରେ ନୂଆଖାଇ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଅମଳର ବା ନୂଆ ଋତୁଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅନ୍ନ, କ୍ଷୀରି, ପିଠା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଭୋଗ ଦିଆଯାଇ ତା’ପରେ ପରିବାରର ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ପଙ୍ଗତରେ ଖିଆଯାଏ । ଏହି ପର୍ବକୁ ନବାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଭାଦ୍ରବ ମାସର ପ୍ରତି ରବିବାର ଝିଅମାନେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପାଳନ କରନ୍ତି ।

ଇତିହାସ

ଏହି ଦିନ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେମାନେ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ତଅପୋଇ କଥା ପାଠ କରନ୍ତି । ଏହି ପୂଜାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ମିଳେ ।

ଆଶ୍ୱିନ ମାସ ଅମାବାସ୍ୟାଦିନ ମହାଳୟା ପାଳନ କରାଯାଇ ଡିଥି, ବାର ନିର୍ବିଶେଷରେ ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଏହିମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ଶିବଙ୍କ ପୁତ୍ର କୁମାର ବା କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଭଳି ସ୍ୱାମୀ ପାଇବାପାଇଁ କୁମାରୀ ଝିଅମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିର ଦେବୀଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ ପାଳନ କରାଯାଇ ଗଜାସାନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ତେଜାନାଳ, ଅନୁଗୁଳ, ଚୌଦ୍ୱାର, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ ପାରାଦ୍ୱୀପଠାରେ ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସାର୍ବଜନୀନ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀଦିନ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ଧଳାମଞ୍ଚା, ଧଳା ଅଟକାଳି ଭୋଗ ଦିଆଯାଇ ବଡ଼ ଓଷା ପାଳନ କରାଯାଏ । ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ଏହି ପର୍ବକୁ ଗଜଭୋଗ ଯାତ୍ରା ବା ପିଠାଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ବାଲିଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବ ବୋହୂମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୌଯାତ୍ରାରେ ବାହାରୁଥିବା ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ଫୁଲ, ଦୀପ, ଚନ୍ଦନ, ସିନ୍ଦୂରରେ ବନ୍ଦେଇ ବିଦାୟ ଜଣାଉଥିଲେ । ଏହାର ସ୍ମାରକୀ ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସେଦିନ କାଗଜ ବା ସୋଲ ବା କଦଳୀ ବାହୁଙ୍ଗାରୁ ନିର୍ମିତ ଛୋଟ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା ନଦୀ ବା ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ନୌଯାତ୍ରାର ଐତିହ୍ୟକୁ ଜୀବିତ ରଖିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଓ ବ୍ୟାବସାୟିକ ମେଳା ବାଲିଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ ଭାବେ ବିଖ୍ୟାତ ।

ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଉତ୍ସବ ଓ କଟକର ବାଲିଯାତ୍ରା ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ।

ମାର୍ଗଶିର ମାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଶସ୍ୟ ଅମଳର ସଫଳତା ପାଇଁ ଘରେ ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ପାଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଏକ ମାଣରେ ଧାନ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ସମର୍ପିତ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ମାଣବସା ଗୁରୁବାର କୁହାଯାଏ । ଏହି ମାସର ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥିରେ ପରିବାରର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନର ଦୀର୍ଘ ଓ ସୁସ୍ଥଜୀବନ ପାଇଁ ସନ୍ତାନଙ୍କ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବା ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହି ପର୍ବକୁ ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ କୁହାଯାଏ ।

ପୌଷମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ ଦିନ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶାମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରେ କୃଷ୍ଣ ବ୍ୟାଧିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ୱାସରେ ଏହିଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ, ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଓ ଅପରାହ୍ନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା କରାଯାଇ ଶାମ୍ବ ଦଶମୀ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଏହି ଦିନ ଅପହୃତ ରକ୍ତିଣୀ ପୁତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୁମ୍ନ ଶମ୍ବର ନାମକ ଅସୁରଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ତାଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିବା ବିଶ୍ୱାସରେ ଏହି ପର୍ବକୁ ଶମ୍ବର ଦଶମୀ ବା ଶାମ୍ବଦଶମୀ କୁହାଯାଏ ।

ଏହି ମାସର ସଂକ୍ରାନ୍ତିଦିନ ଧନୁତୀର ଉତ୍ସବକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଥୁରାଯାତ୍ରାର ସ୍ମାରକୀଭାବେ ଧନୁଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ବରଗଡ଼ ସହର ଧନୁଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବପାଇଁ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ।

ମାଘ ମାସର ପ୍ରଥମଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମକର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି କ୍ରମେ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଗତିକରିବା ଜଣାପଡ଼େ

ଏବଂ ଏହାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଉତ୍ତରାୟଣ ଗତି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଦିନଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତିଭାବେ ପାଳନ କରାଯାଏ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ମାଘ ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପଞ୍ଚମୀ ଦିନଟି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆନନ୍ଦର ରତ୍ନ ବସନ୍ତର ଆଗମନକୁ ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀଭାବେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହି ଦିନ ଶ୍ରୀ ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଏହି ପର୍ବକୁ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ମାଘ ମାସ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ବ୍ୟାଧି ଓ ପାପରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରଭାବେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ଏବଂ ପବିତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାରେ ସ୍ନାନ କରାଯାଏ । କୋଣାର୍କଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ମାଘ ସପ୍ତମୀ ଉତ୍ସବ ପାଳନ ଭାରତ ବିଖ୍ୟାତ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଲକ୍ଷାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ କୋଣାର୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାରେ ବୁଡ଼ ପକାଇଥାନ୍ତି ।

ଫାଲ୍‌ଗୁନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଶିବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବା ଶିବରାତ୍ରୀ ବା ଜାଗର ଭାବେ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହିଦିନ କ୍ଷୀର ସାଗରର ମଦୁନରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିବା ବିଷକୁ ଅନ୍ୟ ଦେବଦେବୀ ଭକ୍ଷଣ କରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ଥିବାରୁ ଶିବ ତାଙ୍କପ୍ରତି କିଛି ବିପଦ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣି ନିଜେ ତା'କୁ ପାନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଦେବଦେବୀ ଶିବଙ୍କ ଜୀବନରକ୍ଷା ପାଇଁ ସାରା ରାତି ଉଜାଗର ରହିଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ଏହାର ସ୍ମାରକାଭାବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଏହି ପର୍ବରେ ସାରାରାତି ଦୀପଜାଳି, ଶିବପୁରାଣ ପାଠକରି ଭକ୍ତମାନେ ଉଜାଗର ରହନ୍ତି । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରରେ ପାଳିତ ଏହି ଉତ୍ସବ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପୁରାତନ କାଳର ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ସମୟରୁ ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଚୈତ୍ରପର୍ବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହି ଦିନ ସମାଜର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ତଥା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ

ଓ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଶୈବ ରୀତି ମାଧ୍ୟମରେ ଶିବଙ୍କୁ ଆବାହନ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଯାଏ ।

ଚୈତ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀଦିନ ଶ୍ରୀଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ଏବଂ ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ମହା ସମାରୋହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏହି ରଥଯାତ୍ରାରେ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଦେବତାଭାବେ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥାରୂପ ହୋଇ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଠାରୁ ରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାବଣକୁ ହତ୍ୟାକରି ନିଜର ଓ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ବା ଶୋକ ମୋଚନ କରିଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ଏହି ତିଥିଟି ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀଭାବେ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୁଏ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରୁଥିବା ଏହାର ନିଜର ପର୍ବପର୍ବାଣି ବ୍ୟତୀତ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ରାକ୍ଷୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଓ ଦଶହରା, କାଳୀପୂଜା ଓ ଦୀପାବଳୀ, ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ହୋଲି ଏବଂ ରାମ ନବମୀ ପ୍ରଭୃତି ଯଥେଷ୍ଟ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ତୁମେ ଜାଗ ନେଇଥିବା ବା ଦେଖୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ଧର୍ମମତର ଗୋଟିଏ ପର୍ବ ପାଳନ ସମୟରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।

ଉପରଲିଖିତ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଉନ୍ନତ, ସମୃଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହ୍ୟ ରହିଛି । ଏହି ଐତିହ୍ୟର ସମ୍ମାନ ଓ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଢ଼ିର ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଷୋଡ଼ଶ ଓ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କିପରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଖ) ସୋମବଂଶୀ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ଯୁଗରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।
- (ଗ) ଓଡ଼ିଶାର ଚିତ୍ରକଳା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- (ଘ) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାଭାଷୀମାନେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ?
- (ଖ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ରତନା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନମୁନା ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ?
- (ଗ) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ କେଶବ କୋଇଲିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?
- (ଘ) 'ସମର ତରଙ୍ଗ'ର ରଚୟିତା କିଏ ? ଏହା କାହିଁକି ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ?
- (ଙ) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ କବିତାର ଶୈଳୀ ଓ ବିଷୟର ଭିତ୍ତି କ'ଣ ?
- (ଚ) ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଜୈନ କୀର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ?
- (ଛ) ଭାରତର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ କେତେ ପ୍ରକାର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?
- (ଜ) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବା ଋଷିଟି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ଲେଖ ।
- (ଝ) ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଶିଙ୍ଗ କାରିଗରି କୌଶଳ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?
- (ଞ) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକର ନାମ କ'ଣ ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) କାହାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱଦେଶ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ?
- (ଖ) ରାଣୀଗୁମ୍ଫା କେଉଁ ପାହାଡ଼ରେ ରହିଛି ?
- (ଗ) କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ନିର୍ମାତା କେଉଁ ବଂଶର ରାଜା ଥିଲେ ?
- (ଘ) କେବେଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ?
- (ଙ) କଟକ ତିନିକୋଣିଆ ବଗିଚାଠାରେ କେଉଁ ଚର୍ଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥିତ ?
- (ଚ) 'ପଶାପାଲି' ଶାଢ଼ି ମୁଖ୍ୟତଃ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ?
- (ଛ) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନଙ୍କୁ କ'ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?
- (ଜ) କେଉଁଠାରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜାଙ୍କୁ 'ମହୋଦଧିପତି' ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି ?

- (ଝ) ନୂଆଖାଇ ପର୍ବକୁ ଆଉ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?
- (ଞ) କେଉଁ ଦିନ ବାଲିଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ?
୪. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।
- (କ) 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ'ର ରଚୟିତା କିଏ ?
 (i) ବସା ଦାସ (ii) ସାରଳା ଦାସ (iii) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସ (iv) ଅର୍ଜୁନ ଦାସ
- (ଖ) 'ତପସ୍ବିନୀ' କିଏ ରଚନା କରିଥିଲେ ?
 (i) ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ (ii) ରାଧାନାଥ ରାୟ (iii) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର (iv) ନନ୍ଦ କିଶୋର ବଳ
- (ଗ) କେଉଁଗୋଟି ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଭାଷ୍ୟର୍ଯ୍ୟଭାବେ ପରିଗଣିତ ?
 (i) ଧଉଳି ପାହାଡ଼ର ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ ଉପରିଭାଗରେ ହାତୀର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି
 (ii) ଖଣ୍ଡଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି ଗୁମ୍ଫାର ଭାଷ୍ୟର୍ଯ୍ୟ
 (iii) ପର୍ଶୁରାମେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର ଭାଷ୍ୟର୍ଯ୍ୟ
 (iv) କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଭାଷ୍ୟର୍ଯ୍ୟ
- (ଘ) ମୁକ୍ତେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (i) ଲଳିତଗିରି (ii) ଭୁବନେଶ୍ବର (iii) ସୀତାବାଞ୍ଜି (iv) ପୁରୀ
- (ଙ) ଭୁବନେଶ୍ବରର କପିଳେଶ୍ବର ମନ୍ଦିର କେଉଁ ରାଜବଂଶର ଶାସନ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ଭୌମକର (ii) ସୋମବଂଶୀ (iii) ଗଙ୍ଗବଂଶୀ (iv) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି
- (ଚ) ତାତର ଖାଁ ମସଜିଦ୍ କଟକରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (i) ଦରଘା ବଜାର (ii) ଦିଓନ ବଜାର (iii) ବାଲୁବଜାର (iv) କାଠଯୋଡ଼ି କୁଳ
- (ଛ) 'ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ'ର ରଚୟିତା କିଏ ?
 (i) ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ (ii) ଭକ୍ତ ସାଲବେଗ୍ (iii) ଜୟଦେବ (iv) ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର
- (ଜ) କେଉଁ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
 (i) ଦଣ୍ଡନାଟ (ii) ନାଗନାଟ (iii) ମାହାରୀନାଟ (iv) ଛଉନାଟ
- (ଝ) କେଉଁ ପର୍ବରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ତିନି ରଥର ନର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ?
 (i) ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ii) ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା (iii) ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ (iv) ଦେବସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା
- (ଞ) କେଉଁ ସ୍ଥାନ ଧନୁଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ?
 (i) ସମ୍ବଲପୁର (ii) ଧବଳେଶ୍ବର (iii) ବରଗଡ଼ (iv) ବାଙ୍କୀ
୫. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମ ଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର ।

ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକସ୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତର

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦାରତା କିପରି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ?

- ଉ — (i) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ନୁହେଁ । ଏହା ନିଜର ମୌଳିକ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମତବାଦ, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ, ଭାଷା, ପ୍ରଥା, ପରମ୍ପରା ଆଦିକୁ ଉଦାରତାସହ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧକରିଛି ।
- (ii) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ଜୈନଧର୍ମର ନୀତି ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଗ୍ରହଣୀୟ ହୋଇଥିଲା ।

- (iii) ଭାରତରେ ଇସ୍ଲାମ୍‌ଧର୍ମର ପ୍ରବେଶ ପରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ସ୍ଥାପନ ଓ ଉଭୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦାରତାର ପ୍ରତିଫଳନ କରେ ।
- (iv) ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଚାରକ; ଯଥା – ରାମାନୁଜ, ରାମାନନ୍ଦ, ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ, କବୀର, ନାନକ ପ୍ରଭୃତି ଏବଂ ସୁଫି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବକ୍ତା; ଯଥା – ଖ୍ୱାଜା ମୁଇନୁଦ୍ଦିନ୍ ଚିଷ୍ଟି, ଫରିଦୁଦ୍ଦିନ୍ ଗଞ୍ଜି ଇ ଶିକର ଓ ଶେଖ୍ ନିଜାମୁଦ୍ଦିନ ଅଉଲିଆଙ୍କ ମାନବସେବା, ଭକ୍ତି, ପ୍ରେମ, ଏକତା, ସହନଶୀଳତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ବାଉଁଶ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରିଛି ।
- (v) ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଉଦାରତାସହ ଗ୍ରହଣକରିଛି । ଏହିପରିଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଭାରତକୁ ଆଗମନ କରିଥିବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଭାଷାର ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜ ଉଦାରତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛି ।

(ଖ) ଭାରତର ଭୌଗୋଳିକ ବିଭିନ୍ନତାଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

- (i) ଭାରତର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାକୃତିକ ଲକ୍ଷଣରେ ବିଭିନ୍ନତା ଦେଖାଯାଏ । ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳ, ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଳଭୂମି, ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ, ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଘଞ୍ଚ ଅରଣ୍ୟଭୂମି, ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳରେ ମରୁଭୂମି ଆଦି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଅଞ୍ଚଳ ରହିଛି ।
- (ii) କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାର ଉର୍ବର କୃଷିଭୂମି ଥିବାବେଳେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁର୍ବର ଟାଙ୍ଗରା ଭୂମି ରହିଛି । ଭୌଗୋଳିକ ବିଭେଦତାଯୋଗୁଁ ଭାରତରେ ତଦନୁସାରେ ଜଳବାୟୁ, ଅରଣ୍ୟସଂପଦ, ବନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀସଂପଦ ଦେଖାଯାଏ ।
- (iii) ହିମାଳୟ ବରପାଞ୍ଚନୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବଳ ଶୀତ, ମରୁଭୂମି ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗରମ, ମାଳଭୂମି ଅଞ୍ଚଳରେ ଶୁଷ୍କ ଜଳବାୟୁ ତଥା ସମୁଦ୍ରତଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆର୍ଦ୍ର ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।
- (iv) ସେହିପରି ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାର୍ଷିକ ବୃଷ୍ଟିପାତର ହାର ୧୨୦୦୦ ମିଲିମିଟର ଥିବାବେଳେ ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଏହାର ହାର ୭୫ ମିଲିମିଟରରୁ କମ୍ ହୋଇଥାଏ ।
- (v) ଜଳବାୟୁ ଓ ମୃତ୍ତିକାର ପାର୍ଥକ୍ୟଯୋଗୁଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବନ୍ୟପ୍ରାଣୀ ଓ ଉଦ୍ଭିଦ ଦେଖାଯା'ନ୍ତି ।

(ଗ) ଧର୍ମଗତ ବିଭିନ୍ନତାସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତରେ କିପରି ଏକତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

- (i) ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍, ଶିଖ୍, ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନ, ଜୋରାସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ଇହୁଦୀ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମନ୍ୱୟ, ସହନଶୀଳତା ଓ ସହଯୋଗଯୋଗୁଁ ଏକତାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି ।
- (ii) ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକଗୋଷ୍ଠୀ ପରସ୍ପରଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନ୍ୟ ସହିତ ସାମଞ୍ଜାସ୍ୟକୁ ତୁଳନା କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରାତୃଭାବ ଓ ଏକତା ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଉପଲବ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନର ପନ୍ଥାରେ ଭିନ୍ନତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ । ଏହା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତାବ ଜାଗ୍ରତକରିଛି ।
- (iii) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ଧର୍ମଗତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଯୋଗଦାନ ଏକତାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିଛି । ସବୁ ଧର୍ମ ଲୋକେ ହୋଲି, ଦୀପାବଳୀ, ମହାବୀର ଜୟନ୍ତୀ, ଇଦ୍, ମହରମ୍, ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ, ନୂଆବର୍ଷ ପାଳନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ଗୀତା, ମହାଭାରତ, ରାମାୟଣର ସାରମର୍ମ ସବୁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତକରିଛି ।
- (iv) ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସୁଫି ଆନ୍ଦୋଳନ, ସତ୍ୟପୀର ପୂଜା ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଆଣିପାରିଛି ।

- (v) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସକ ଅଶୋକଙ୍କ ‘ଧମ’, ଆକବରଙ୍କ ‘ଦିନ୍-ଇ-ଇଲ୍ଲାହୀ’, ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ ‘ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ’, ସ୍ବାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ବତୀଙ୍କର ‘ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ’, ସ୍ବାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ‘ରାମକୃଷ୍ଣ ମିଶନ’, ଆନିବେଶାନ୍ତଙ୍କ ‘ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମିତି’, ମିର୍ଜା ଘୁଲାମ୍ ଅହମ୍ମଦଙ୍କ ‘ଅହମ୍ମଦିୟା ଆନ୍ଦୋଳନ’, ସୟଦ୍ ଅହମ୍ମଦ ଖାନ୍ଙ୍କ ‘ଆଲିଗଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନ’ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଭାରତୀୟ ସଂବିଧାନରେ ‘ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା’ ପାଇଁ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିପାରିଛି ।

(ଘ) କେଉଁ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଭାରତରେ ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ସମ୍ଭବହୋଇ ପାରିଛି ?

- ଉ – (i) ଭାରତରେ ପ୍ରାୟ ୧୬୫୨ ଟି ମାତୃଭାଷା ଓ ୫୪୪ ଟି କଥିତଭାଷା ରହିଛି; ମାତ୍ର ଅଧିକାଂଶ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକରେ ବହୁ ଅଂଶ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରୁ ଆନୀତ । ତେଣୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତାଭାବ ଆଣିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ।
- (ii) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଆଗମନ ଫଳରେ ଭାରତରେ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଓ ପାରସୀ ଭାଷା ପ୍ରଚଳନ ହେଲା; ମାତ୍ର ଉଭୟ ଭାଷାର ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ସହିତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କମ୍ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।
- (iii) ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନକାଳରେ ଭାରତରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଜାଗ୍ରତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟକରିଛି ।
- (iv) ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷାର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ, ଇଂରାଜୀ ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାକୁ ନେଇ ତ୍ରିଭାଷା ନୀତି ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଛି ।
- (v) ଫଳରେ ଭାରତରେ ଭାଷାଗତ ବିଭିନ୍ନତାସତ୍ତ୍ୱେ ଏକତା ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇପାରିଛି ।

୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ କ’ଣ ବୁଝାଯାଏ ?

- ଉ – (i) କୌଣସି ସମାଜରେ ଏହାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ତଥା ସାମୂହିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧରେ ଥିବା ପରିପକ୍ୱତା ଓ ମାର୍ଜିତ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରତିଫଳନ ହେଉଛି ସଂସ୍କୃତି ।
- (ii) ଖାଦ୍ୟ ଓ ପୋଷାକ, ଆଚାର ଓ ବ୍ୟବହାର, ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମ ଓ ବିଶ୍ୱାସ, ଶିକ୍ଷା ଓ ବିଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ ବିଦ୍ୟା, ପ୍ରଥା ଓ ପରମ୍ପରା, ପର୍ବପର୍ବାଣି, ନୃତ୍ୟ ଓ ସଂଗୀତ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ ।

(ଖ) କାହାକୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳଉତ୍ସ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ ?

ଉ – ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ଓ ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାର ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳଉତ୍ସ ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଏ ।

(ଗ) କେଉଁ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲା ?

ଉ – ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୈନଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲା ।

(ଘ) କେଉଁମାନେ ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ ?

ଉ – ରାମାନୁଜ, ରାମାନନ୍ଦ, ବଲ୍ଲଭାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ, କବୀର, ନାନକ, ମୀରାବାଇ ପ୍ରଭୃତି ଭକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ ।

(ଙ) ଦୁଇଜଣ ସୁଫି ସନ୍ଥଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

- ଉ – (i) ଖ୍ୱାଜା ମୁଇନୁଦ୍ଦିନ୍ ଚିଷ୍ଟି ଓ
- (ii) ଫରିଦୁଦ୍ଦିନ୍ ଗଞ୍ଜି ଇ ଶକର ଦୁଇଜଣ ସୁଫି ସନ୍ଥ ।

(ଚ) ଉଦାର ଧର୍ମନୀତି ଗ୍ରହଣକରିଥିବା ପ୍ରାଚୀନଯୁଗର ଚାରିଜଣ ଶାସକଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

ଉ — ଉଦାର ଧର୍ମନୀତି ଗ୍ରହଣକରିଥିବା ପ୍ରାଚୀନଯୁଗର ଚାରିଜଣ ଶାସକଙ୍କ ନାମ ହେଲା — ଅଶୋକ, କନିଷ୍ଠ, ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ଆକବର ।

(ଛ) ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ଭାରତ ବାହାରେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବ୍ୟାପିଥିଲା ?

ଉ — ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା ସମୟରେ ଭାରତ ବାହାରେ ଇରାନ, ଇଜିପ୍ଟ, ମେସୋପଟାମିଆ ଓ ଗ୍ରୀକ୍ ଦେଶରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବ୍ୟାପିଥିଲା ।

(ଜ) ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ?

ଉ — (i) ଭାରତର ମରୁଭୂମି ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଖର ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ହିମାଳୟ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବଳ ଶୀତ, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ମାଳୟାଞ୍ଚଳରେ ଶୁଷ୍କ ଜଳବାୟୁ ଏବଂ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆର୍ଦ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମମଣ୍ଡଳୀୟ ଜଳବାୟୁ ଦେଖାଯାଏ ।
(ii) ତେଣୁ ଭାରତରେ ସମସ୍ତ ତିନିପ୍ରକାର; ଯଥା — ମେରୁଦେଶୀୟ ଜଳବାୟୁ, ନୀତିଶୀତୋଷ୍ଣ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମମଣ୍ଡଳୀୟ ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।

(ଝ) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଶାସକମାନେ ନିଜକୁ କେଉଁ ଉପାୟରେ ଭୂଷିତ କରି ସାର୍ବଭୌମ କ୍ଷମତା ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ?

ଉ — ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଶାସକମାନେ ନିଜକୁ ମହାରାଜା, ରାଜାଧିରାଜ, ମହାରାଜାଧିରାଜ, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ସମ୍ରାଟ ଉପାୟରେ ଭୂଷିତ କରି ସାର୍ବଭୌମ କ୍ଷମତା ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ।

(ଞ) ଭାରତରେ ବାସକରୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ଚାରିଗୋଟି ଜାତି (ବର୍ଣ୍ଣ)ର ନାମ ଲେଖ ।

ଉ — ଭାରତରେ ବାସକରୁଥିବା ଚାରିଗୋଟି ଜାତିର ଲୋକ ହେଉଛନ୍ତି — ନେଗ୍ରିଟୋ, ଡ୍ରୋଇଡ୍-ଅଷ୍ଟ୍ରୋଲୋଇଡ୍, ମଙ୍ଗୋଲୋଇଡ୍ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ିଆନ୍ ।

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ କ'ଣ ?

ଉ — ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ।

(ଖ) ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାହିଁକି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜଳବାୟୁ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ?

ଉ — ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ଥିତିର ପ୍ରଭେଦଯୋଗୁଁ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଜଳବାୟୁ ଦେଖାଯାଏ ।

(ଗ) ପ୍ରାଚୀନକାଳର ମୁନିରକ୍ଷିମାନେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତକୁ କ'ଣ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନାକରିଛନ୍ତି ?

ଉ — ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ମୁନିରକ୍ଷିମାନେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତକୁ 'ଦେବସ୍ଥାନ' ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନାକରିଛନ୍ତି ।

(ଘ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ କେତୋଟି ମହାଜନପଦ ଥିଲା ?

ଉ — ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତରେ ଷୋହଲଟି ମହାଜନପଦ ଥିଲା ।

(ଙ) 'ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ବିଭିନ୍ନ ମାନବଗୋଷ୍ଠୀର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନପାଇଁ ଭାରତ ଏକ ସଂଗ୍ରହାଳୟ — ଏ ଉକ୍ତିଟି କାହାର ?

ଉ — 'ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ବିଭିନ୍ନ ମାନବଗୋଷ୍ଠୀର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନପାଇଁ ଭାରତ ଏକ ସଂଗ୍ରହାଳୟ — ଏ ଉକ୍ତିଟି ଏତିହାସିକ ଭିନ୍-ସେକ୍ସ ସ୍ଥିତ କହିଥିଲେ ।

(ଚ) କେଉଁ ବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧିପାଇଲା ?

ଉ — ଗୁପ୍ତବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧିପାଇଲା ।

(ଛ) କେଉଁ ସମୟରୁ ଭାରତରେ ପାରସୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ?

ଉ — ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଆଗମନ ସମୟରୁ ଭାରତରେ ପାରସୀ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ।

(କ) କେଉଁ ବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ?

ଉ - ସାମବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ।

(ଝ) ଭାରତୀୟ ଲୋକଗୀତରୁ ଆନୀତ ଯେ କୌଣସି ଦୁଇଟି ସଂଗୀତ ରାଗର ନାମ ଲେଖ ।

ଉ - ରାଗ ଭୂପାଳୀ ଓ ଅହିର ।

(ଞ) ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ କାହିଁକି ବହୁ ସଂସ୍କୃତି ବିଶିଷ୍ଟ କୁହାଯାଏ ?

ଉ - ବିଭିନ୍ନତାରେ ଏକତା ଭଳି ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଥିବାରୁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବହୁ ସଂସ୍କୃତି ବିଶିଷ୍ଟ କୁହାଯାଏ ।

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।

(କ) ବୈଦିକ ଯୁଗରେ କେଉଁ ଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଥିଲା ?

(i) ଭକ୍ତିଧର୍ମ (ii) ଜୈନଧର୍ମ (iii) ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମ (iv) ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ

(ଖ) ଦ୍ରାବିଡ଼ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟଥା କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?

(i) ନେଗ୍ରିଟୋ (ii) ମଙ୍ଗୋଲଏଡ୍ (iii) ମେଡିଟେରେନିଆନ୍ (iv) ନର୍ଡିକ୍

(ଗ) କେଉଁମାନଙ୍କୁ 'ମଞ୍ଜୁବି' କୁହାଯାଏ ?

(i) ମୁସଲମାନ ସୁନ୍ନି (ii) ମୁସଲମାନ ସିଆ (iii) ନିମ୍ନଜାତିର ଶିଖ୍ (iv) କଳା ଜାତି

(ଘ) ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷଭାଗରେ କେଉଁ ଧର୍ମମତ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତାଭାବ ଜାଗ୍ରତକଲା ?

(i) ଭକ୍ତି (ii) ସୁଫି (iii) ସତ୍ୟପୀର (iv) ଦିନ୍-ଇ-ଲ୍ଲାହୀ

(ଙ) ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା କିଏ ?

(i) ରାମମୋହନ ରାୟ (ii) ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ବତୀ (iii) ସ୍ବାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ (iv) ମହାଦେବ ଗୋବିନ୍ଦ ରାମାଡ଼େ

(ଚ) ଥିଓସୋଫିକାଲ ସୋସାଇଟି କିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?

(i) ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ବତୀ (ii) ଆନିବେସାନ୍ତ
(iii) ମିର୍ଜା ଘୁଲାମ୍ ଅହମ୍ମଦ (iv) ସୟଦ ଅହମ୍ମଦ ଖାନ୍

(ଛ) ଅହମ୍ମଦିଆ ଆନ୍ଦୋଳନ କିଏ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ?

(i) ସୟଦ ଅହମ୍ମଦ୍ ଖାନ୍ (ii) ମିର୍ଜା ଘୁଲାମ୍ ଅହମ୍ମଦ
(iii) ରାମମୋହନ ରାୟ (iv) ଆନିବେସାନ୍ତ

(ଜ) ଭାରତରେ ପ୍ରାୟ କେତୋଟି ମାତୃଭାଷା ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ?

(i) ୫୪୪ (ii) ୨୨ (iii) ୧୬୫୨ (iv) ୩୧

(ଝ) କେଉଁ ଭାଷା ଭାରତର ସର୍ବ ପୁରାତନ ଭାଷାଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ?

(i) ପାଲି (ii) ପ୍ରାକୃତ୍ (iii) ସଂସ୍କୃତ (iv) ଆରବୀ

(ଞ) କେଉଁ ତିନୋଟି ଭାଷାକୁ ନେଇ ଭାରତରେ ତ୍ରିଭାଷା ନୀତି ପ୍ରଚଳନ କରାଗଲା ?

(i) ହିନ୍ଦୀ-ଈରାଜୀ-ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା (ii) ହିନ୍ଦୀ-ଉର୍ଦ୍ଦୁ-ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା
(iii) ହିନ୍ଦୀ-ଈରାଜୀ-ଉର୍ଦ୍ଦୁ (iv) ହିନ୍ଦୀ-ଈରାଜୀ-ସଂସ୍କୃତ

ଉତ୍ତର

(କ) (iii) ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମ (ଖ) (iii) ମେଡିଟେରେନିଆନ୍ (ଗ) (iii) ନିମ୍ନ ଜାତିର ଶିଖ୍ (ଘ) (iii) ସତ୍ୟପୀର

(ଙ) (ii) ସ୍ବାମୀ ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ବତୀ (ଚ) (ii) ଆନିବେସାନ୍ତ (ଛ) (ii) ମିର୍ଜା ଘୁଲାମ୍ ଅହମ୍ମଦ (ଜ) (iii) ୧୬୫୨

(ଝ) (ii) ପ୍ରାକୃତ୍ (ଞ) (i) ହିନ୍ଦୀ-ଈରାଜୀ-ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

- ଉ -
- ସନ୍ତାନର ଉପଯୁକ୍ତ ଲାଳନପାଳନ, ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର ଓ ସଂସାର ଗଠନ ପରିବାରରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 - ପରିବାର ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ତଥା ପିତାମାତାଙ୍କ ସେବାୟତ୍ କରିବା ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କନିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 - ଅତିଥିକୁ ଭଗବାନତୁଲ୍ୟ ମନେକରି ଅତିଥିଙ୍କର ସସମ୍ମାନ ସେବା ଓ ସଜ୍ଜାର କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
 - ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଦେବା, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା, ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ସମ୍ମାନଦେବା ଓ ସୁରକ୍ଷାଦେବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟଙ୍କ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ ।
 - ଧାର୍ମିକ ରୀତିନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ସଂପାଦନ କରିବା ଏବଂ ପରଲୋକଗତ ଆତ୍ମାର ଶାନ୍ତି ଓ ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ ।
 - ବାସଗୃହ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ, ଧର୍ମପୀଠଗୁଡ଼ିକର ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା, ପବିତ୍ରତା ଓ ବିଶୁଦ୍ଧତା ରକ୍ଷାକରିବା ମଧ୍ୟ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଭାବେ ବିବେଚିତ ହୁଏ ।

(ଖ) ଭାରତରେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା କିଭଳି ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ?

- ଉ - ଭାରତୀୟ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତାର ବହୁ ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆବିର୍ଭୂତ ଜୈନଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ତତ୍କାଳୀନ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମ ବା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ସହିତ ସମାନ୍ତରାଳଭାବେ ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା ।
 - ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣକରିଥିବା ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକ ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଏହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣକରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରି ନଥିଲେ । ବରଂ ସବୁ ଧର୍ମପ୍ରତି ସମାନ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।
 - ସର୍ବଧର୍ମର ସମନ୍ୱୟରେ ଆକବର 'ଦିନ୍-ଇ-ଲୁହୀ' ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ।
 - ଭାରତରେ ଇସ୍ଲାମ୍ ଓ ଶ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରବେଶକୁ ତତ୍କାଳୀନ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ବିରୋଧ କରି ନଥିଲେ; ଫଳରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଉପରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନକଲେ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମସଂସ୍କାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଅନୁପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲା ।
 - ଭାରତୀୟମାନେ ଉଦାର ମନୋଭାବରେ ଭକ୍ତିବାଦ, ଶିଶୁ ଧର୍ମ ଓ ବ୍ରାହ୍ମମତକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲେ । ଜନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ ସବୁଧର୍ମକୁ ସମାନଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲା ।

(ଗ) ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପରମ୍ପରା ଭାରତରେ କେବେଠାରୁ ଓ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

- ଉ - (i) ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପରମ୍ପରା ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାର ଶାସନରେ 'ସଭା' ଓ 'ସମିତି' ନାମକ ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଥିଲା । 'ସଭା' ଅନୁଷ୍ଠାନଟିରେ ଧନୀ, ବିଜ୍ଞ ଓ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦସ୍ୟ ଥିବାବେଳେ 'ସମିତି'ରେ ସବୁଶ୍ରେଣୀରୁ ମନୋନୀତ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ।
- (ii) ଫଳରେ ରାଜା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୋଇପାରୁ ନଥିଲେ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ରାଜାଙ୍କୁ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରି ନୂତନ ରାଜା ନିର୍ବାଚନ କରାଯାଉଥିଲା ।
- (iii) ଋକ୍ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ 'ଗଣ' ନାମକ କେତେକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ସେମାନଙ୍କ ଶାସକଙ୍କୁ ଗଜପତି ବା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁହାଯାଉଥିଲା ।
- (iv) ଷୋହଳଗୋଟି ମହାଜନପଦ ମଧ୍ୟରୁ ଭୃଞ୍ଜି ଓ ମଲ୍ଲ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧି ଓ ନିର୍ବାଚିତ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା ।
- (v) ଭୃଞ୍ଜି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ୮ଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଓ ଏହାର ଏକ ଜନପ୍ରତିନିଧି ସଭା ଓ ନିର୍ବାଚିତ ରାଜା ଥିଲେ ।

ତେଣୁ ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାରୁ ହିଁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

(ଘ) ଭାରତରେ କିପରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

- ଉ - (i) ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତାରେ ଗ୍ରାମ ହିଁ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶର ମୂଳକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା ।
- (ii) ସେହି ଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ ଓ କୁଟୀରଶିଳ୍ପକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତି କରାଯାଉଥିଲା ।
- (iii) ଗୁରୁକୁଳଗୁଡ଼ିକରେ କୃଷି, ପଶୁପାଳନ ଓ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ସଂବନ୍ଧୀୟ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଉଥିଲା ।
- (iv) ପ୍ରାକ୍-ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମକୁ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ କରାଯାଇଥିଲା । ତାଷୀକୁ ଜମିର ମାଲିକାନା ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା ।
- (v) ଏହିପରି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି ଯାହାକି ଆଜିର ଅର୍ଥନୀତିରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିର ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିଫଳିତ ।

୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଯୌଥ ପରିବାରର ସଂପତ୍ତିରେ କାହାର ଭାଗ ଥାଏ ?

ଉ - ଯୌଥ ପରିବାରର ସଂପତ୍ତିରେ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ଓ ରୋଜଗାର କରୁ ନଥିବା ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସମାନ ଭାଗ ଥାଏ ।

(ଖ) ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କିପରି ସମ୍ମୋଧନ କରାଯାଏ ଓ ସାକ୍ଷାତ ସମୟରେ କିପରି ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଏ ?

- ଉ - (i) ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ନକରି ସମ୍ମାନର ସହ ସମ୍ମୋଧନ କରାଯାଏ ।
- (ii) ସାକ୍ଷାତ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନତମସ୍ତକ ହୋଇ ପ୍ରଣାମ କରି ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଏ ।

(ଗ) ଭାରତୀୟମାନେ କିପରି ସାମାଜିକ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପାଳନକରନ୍ତି ?

ଉ - ଭାରତୀୟମାନେ ସାମାଜିକ ଉତ୍ତରାଧିକାର ପାଳନ ଅବସରରେ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟମାନେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଓ ସମ୍ପର୍କୀୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଧର୍ମୀୟ ରୀତିନୀତି ଓ ଆନନ୍ଦ ଉଲ୍ଲାସରେ ସମସ୍ତେ ଭାଗନିଅନ୍ତି ।

- (ଘ) ସମସ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ କେଉଁ ଚକ୍ରକୁ ନିଜ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତିଭାବେ ବିଶ୍ୱାସକରନ୍ତି ?
 ଉ — ଚିରନ୍ତନ, ଜନ୍ମହୀନ, ସ୍ୱୟଂସ୍ଥିତ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ୍ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣକୁ ସବୁ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ନିଜ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତିଭାବେ ବିଶ୍ୱାସକରନ୍ତି ।
- (ଙ) କେତେକ ଧର୍ମରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ପୂଜା କରିବାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ?
 ଉ — କେତେକ ଧର୍ମରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜାବ୍ୟତୀତ ପ୍ରକୃତି ପୂଜା ଓ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପୂଜାର ପରମ୍ପରା ରହିଛି ।
- (ଚ) ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତକୁ ମନୋରଞ୍ଜନ ଓ ଜୀବନଯାପନର ମାଧ୍ୟମ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କ'ଣ ଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ?
 ଉ — ଭାରତରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗୀତକୁ ମନୋରଞ୍ଜନ ଓ ଜୀବନଯାପନର ମାଧ୍ୟମ ବ୍ୟତୀତ ଶିକ୍ଷାର ସୃଜନପ୍ରବଣତା ଓ ଭାରତୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରାର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦାନଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ।
- (ଛ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟିକଲା ?
 ଉ — ଜ୍ୟୋତିଷ ବେଦାଙ୍ଗରେ ଓ ଅଥର୍ବ ବେଦରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ବିଷୟରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟିକଲା ।
- (ଜ) ବୈଦିକଯୁଗରେ ଦୁଇ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?
 ଉ — 'ସଭା' ଓ 'ସମିତି' ନାମକ ଦୁଇ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବୈଦିକଯୁଗର ଦୁଇ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାମ ଥିଲା ।
- (ଝ) ବୈଦିକଯୁଗରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ କୃଷିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ?
 ଉ — (i) ବୈଦିକଯୁଗରେ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ଜମିର ଅଭାବ ନଥିଲା ଏବଂ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କର୍ମଠ ଥିଲେ ।
 (ii) ତେଣୁ ଆର୍ଥନୀତିକ ପ୍ରଗତିର ଏକ ମାଧ୍ୟମରୂପେ କୃଷିର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।
- (ଞ) ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ କ'ଣ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ?
 ଉ — ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରେ ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ପୋତାଗ୍ରାୟମାନ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ।
- ୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।
- (କ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ବିବାହକୁ କି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣକରାଯାଏ ?
 ଉ — ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ବିବାହକୁ ଏକ ପବିତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନଭାବେ ଗ୍ରହଣକରାଯାଏ ।
- (ଖ) ଆକ୍ବର ଘୋଷଣା କରିଥିବା ନୂତନ ଧାର୍ମିକ ପନ୍ଥାର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?
 ଉ — ଆକ୍ବର ଘୋଷଣା କରିଥିବା ନୂତନ ଧାର୍ମିକ ପନ୍ଥାର ନାମ ଥିଲା ଦିନ୍-ଇ-ଇଲ୍ଲାହୀ ।
- (ଗ) ମୁସଲମାନମାନେ ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ?
 ଉ — ମୁସଲମାନମାନେ ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମର ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନ ମକ୍କାକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।
- (ଘ) ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର କେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟିକରିଛି ?
 ଉ — ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍' ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟିକରିଛି ।
- (ଙ) କେଉଁ ବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?
 ଉ — ସାମ୍ବେଦରୁ ଭାରତୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଂଗୀତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

(ବ) ପୁରାତନ ଯୁଗରେ କିଏ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଆଦର୍ଶ ହେଲେ ?

ଉ – ପୁରାତନ ଯୁଗରେ କାଳିଦାସ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାର ଆଦର୍ଶ ହେଲେ ।

(ଛ) ଶ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେଉଁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆଠଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଥିଲା ?

ଉ – ଶ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ତ୍ରିଜି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆଠଟି ବଂଶ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଏକ ରାଜ୍ୟସଂଘ ଥିଲା ।

(ଜ) ଅମଳାତନ୍ତ୍ରର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?

ଉ – ଅମଳାତନ୍ତ୍ରର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଶାସନର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ।

(ଝ) ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ କାହିଁକି ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠିମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?

ଉ – ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଭାରତର ପରମ୍ପରାଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟହୋଇ ନିଜ ଦେଶର ବ୍ୟବସାୟିକ ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠିମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

(ଞ) ବୈଦିକଯୁଗରେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

ଉ – ବୈଦିକଯୁଗରେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ 'ଗୁରୁକୁଳ' କୁହାଯାଉଥିଲା ।

୪ । ନିମ୍ନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ସହିତ ଲେଖ ।

(କ) ଭାରତୀୟ ପରିବାରରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ କିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଅନ୍ତି ?

- (i) କେବଳ ବିବାହିତ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ
- (ii) କେବଳ ଅବିବାହିତ ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ
- (iii) କେବଳ ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ
- (iv) ବିବାହିତ ବା ଅବିବାହିତ, ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବା ନ କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ

(ଖ) ପରମାତ୍ମା ସହିତ ଆତ୍ମାର ସଂପର୍କପାଇଁ କେଉଁଟି ସର୍ବଜନାଦୃତ ?

- (i) କର୍ମବାଦ
- (ii) ଭକ୍ତିମାର୍ଗ
- (iii) ବ୍ରାହ୍ମମାର୍ଗ
- (iv) ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା

(ଗ) କେଉଁ ଯୁଗରୁ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ଉତ୍ଭବ ହୋଇଛି ?

- (i) ପ୍ରାର୍-ଐତିହାସିକ
- (ii) ବୈଦିକ
- (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟ
- (iv) ଗୁପ୍ତ

(ଘ) କେଉଁଥିରୁ ଭାରତୀୟ ପାରମ୍ପରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ହୋଇଛି ?

- (i) ବୈଦେଶିକ ପ୍ରଭାବ
- (ii) ପ୍ରାଚୀନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା
- (iii) ସାମବେଦ
- (iv) ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା

(ଙ) କାହାକୁ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନତମ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ?

- (i) ବେଦ
- (ii) ଉପନିଷଦ
- (iii) ରାମାୟଣ
- (iv) ମହାଭାରତ

(ଚ) କାହାର ଆଧାରରେ ଆୟୁର୍ବେଦ ଚିକିତ୍ସାର ବିକାଶ ହୋଇଛି ?

- (i) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ
- (ii) ବୃକ୍ଷଲତାର ଔଷଧୀୟ ଗୁଣ
- (iii) ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିର ଆବିଷ୍କାର
- (iv) ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପକରଣର ଉଦ୍ଭାବନ

(ଛ) ବୈଦିକଯୁଗର କେଉଁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀରୁ ସଦସ୍ୟ ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ ?

- (i) ଜନପଦ
- (ii) ଗଣ
- (iii) ସଭା
- (iv) ସମିତି

(କ) କେଉଁ ସମୟରେ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ଘୌର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ସିନ୍ଧୁ ସଭ୍ୟତା (ii) ବୈଦିକ ସଭ୍ୟତା (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗ (iv) ଗୁପ୍ତଯୁଗ

(ଝ) କିଏ ଭାରତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ନିୟମିତ ଢଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ?

- (i) ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟ (ii) ଅଶୋକ (iii) ଆକବର (iv) ଲର୍ଡ୍ ରିପନ୍

(ଙ) ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ କ'ଣ ପରିବାରର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ସଂପତ୍ତି ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ?

- (i) ସୁନା (ii) ଗୋସଂପଦ (iii) ଚାଷଜମି (iv) ଘୋଡ଼ା

ଉତ୍ତର

(କ) (iv) ବିବାହିତ ବା ଅବିବାହିତ, ରୋଜଗାର କରୁଥିବା ବା ନ କରୁଥିବା ବରିଷ୍ଠତମ ସଦସ୍ୟ (ଖ) (ii) ଭକ୍ତିମାର୍ଗ

(ଗ) (i) ପ୍ରାର୍-ଐତିହାସିକ (ଘ) (ii) ପ୍ରାଚୀନ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା (ଙ) (i) ବେଦ (ଚ) (ii) ବୃକ୍ଷଲତାର ଔଷଧୀୟ ଗୁଣ

(ଛ) (iv) ସମିତି (ଜ) (iii) ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗ (ଝ) (iv) ଲର୍ଡ୍ ରିପନ୍ (ଙ) (iii) ଚାଷଜମି ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ନିର୍ମିତ ପଲ୍ଲବ, ଚୋଳ ଓ ପାଣ୍ଡ୍ୟମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।

- ଉ- (i) ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ପଲ୍ଲବ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ଶୈଳୀ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟଶୈଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା ।
- (ii) ତାମିଲନାଡୁର ମହବଳୀପୁରମ୍ ସହରରେ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ନିର୍ମିତ ମଣ୍ଡପ ଏବଂ ଏଠାର ମନ୍ଦିର ନିକଟରୁ ମିଳିଥିବା ପଥର ଖୋଦିତ ସିଂହ, ହାତୀ ଓ ବୃକ୍ଷଭର ପ୍ରତିକୃତି ସେ ସମୟର ଉତ୍କର୍ଷ କଳାର ପରିଚୟ ଦିଏ ।
- (iii) ଚୋଳ ରାଜତ୍ବ ସମୟରେ ତ୍ରିଚିନ୍ନାପଲ୍ଲୀ ଜିଲ୍ଲାର ଶ୍ରୀନିଭାସାଲୁରଠାରେ ନିର୍ମିତ କେରଙ୍ଗନାଥ ମନ୍ଦିର କାନ୍ଥରେ ନିର୍ମିତ ବୃହତ୍‌କାୟ ହିନ୍ଦୁ ଦେବଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ସମ୍ରାଟ ରାଜରାଜ ଚୋଳଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ତାଞ୍ଜାଭୁରଠାରେ ବୃହଦୀଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଚୋଳ ଶାସନକାଳର ଉନ୍ନତ ମୂର୍ତ୍ତିକଳାର ନିଦର୍ଶନ ଅଟେ ।
- (iv) ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଚୋଳ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ନଟରାଜ ଶିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ବ୍ରୋଞ୍ଜନିର୍ମିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ବିଶ୍ୱ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଛି ।
- (v) ପାଣ୍ଡ୍ୟବଂଶର ଶାସନକାଳରେ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ବା ଗୋପୁରମ୍‌ରେ ଖୋଦିତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଦରସୁରମ୍‌ଠାରେ ଥିବା କୁମ୍ଭକୋନମ୍ ମନ୍ଦିରର ଗୋପୁରମ୍‌ର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍ରାକର୍ଷକ ।
- (vi) ଧନୁଷ୍ଟୋଟିଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ରାମେଶ୍ୱରମ୍ ମନ୍ଦିର ଓ ମଦୁରାଇ ଶିବ ଓ ମିନାକ୍ଷୀ ମନ୍ଦିର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀର ନିଦର୍ଶନ ଅଟେ ।

(ଖ) ସୁଲତାନୀୟ ଓ ମୋଗଲ ଶାସନ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ କଳାର କିପରି ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ?

- ଉ- (i) ସୁଲତାନୀୟ ଶାସନକାଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଅମୀର ଖୁସରୋ 'କବାଲୀ' ଓ 'ଖେୟାଲ' ନାମ ନୂତନ ସଂଗୀତଶୈଳୀ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ।
- (ii) ମୁସଲମାନମାନେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଓ 'ଧ୍ରୁପଦ' ରାଗକୁ ଗ୍ରହଣକରିଥିଲେ ଓ ସୀତାର ଏବଂ ବେହେଲା ବାଦ୍ୟର ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ।
- (iii) ମୋଗଲ ରାଜତ୍ବକାଳରେ ଆକବରଙ୍କ ଦରବାରରେ ଗ୍ଲାଲିଅର୍‌ର ମିଆଁ ତାନ୍‌ସେନ୍ ଓ ମାଲ୍‌ଘ୍ରାର ବାଜ୍ ବାହାଦୁର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଆକବରଙ୍କ ପ୍ରୋସାହନ ଫଳରେ ତରାନା, ଠୁମ୍‌ରୀ, ଗଜଲ ଭଳି ନୂତନ ରାଗର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।
- (iv) ବିକାନୀରର ହିନ୍ଦୁ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଜଗନ୍ନାଥ ଭଟ୍ଟ ଓ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ଭଟ୍ଟ ଶାହାଜାହାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଲାଭକରିଥିଲେ । ଶାହାଜାହାନ୍ ନିଜେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ ।
- (v) ମହମ୍ମଦ ଶାହାଙ୍କ ସମୟରେ ଅଦରଙ୍ଗ ଓ ସଦରଙ୍ଗ ନାମକ ଦୁଇଜଣ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ଖେୟାଲ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ ।

(ଗ) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅଗ୍ରଗତି ସଂପର୍କରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।

- ଉ- (i) ମୌର୍ଯ୍ୟ ଯୁଗରେ କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରାଜନୈତିକ ଦର୍ଶନର ଗ୍ରନ୍ଥ 'ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର' ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

- (ii) ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟ୍ୟକାର ଓ କବି କାଳିଦାସଙ୍କ ‘ଅଭିଜ୍ଞାନମ୍ ଶକୁନ୍ତଳମ୍’, ‘ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ରମ୍’, ‘ବିକ୍ରମୋର୍ବଶୀୟମ୍’ ଆଦି ନାଟକ, ‘ରଘୁବଂଶମ୍’, ‘ରତ୍ନସମ୍ଭାର’ ଓ ‘ମେଘଦୂତମ୍’ ଭଳି କାବ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି ।
- (iii) ଗୁପ୍ତଯୁଗୀୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାଟ୍ୟକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଶୂଦ୍ରକଙ୍କ ‘ମୃଚ୍ଛକଟିକମ୍’, ବିଶାଖାଦତ୍ତଙ୍କ ‘ମୁଦ୍ରାରାକ୍ଷସ’ ଓ ‘ଦେବୀ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତମ୍’ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅବଦାନ ।
- (iv) ଦଶନଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ‘କାବ୍ୟାଦର୍ଶ’ ଓ ରୋମାଞ୍ଚ ଗନ୍ଧ ‘ଦଶକୁମାର ଚରିତ’, ଭାରବୀଙ୍କ କବିତା ‘କିରାତାର୍ଜୁନୀୟମ୍’, ଅମରସିଂହଙ୍କ ଅଭିଧାନ ‘ଅମରକୋଷ’ ସେ ସମୟର ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟକୃତି ।
- (v) ବିଷ୍ଣୁ ଶର୍ମାଙ୍କ ଗନ୍ଧର୍ବୁକ୍ତ ‘ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର’ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି ।

(ଘ) ଗଣିତ ବିଜ୍ଞାନରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଅବଦାନଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

- ଉ —
- (i) ସିନ୍ଧୁସଭ୍ୟତାର ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଗଣିତର ବ୍ୟବହାର ସହ ଅନୁପାତ, ଭଗ୍ନାଂଶ ଓ ଦଶମିକ ପଦ୍ଧତିର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିଥିଲେ । ବୈଦିକଯୁଗରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସଂଖ୍ୟା ଦଶର ଗୁଣିତକଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ସମୟକୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଏକକରେ ବିଭାଜିତ କରାଯାଉଥିଲା ।
 - (ii) ସେ ଯୁଗରେ ପ୍ରଚଳିତ ସୂକ୍ଷ୍ମସୂତ୍ରରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ବୈଦିକଯୁଗର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ର ଓ ଆୟତକ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କନ, କର୍ଣ୍ଣ ଓ ବାହୁମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ, ସମାନ ଆୟତବିଶିଷ୍ଟ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାରର କ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କନ, ତ୍ରିଭୁଜ ଅଙ୍କନ ଜଣାଥିଲା ।
 - (iii) ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ‘ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟୀୟମ୍’ରେ ବର୍ଗମୂଳ ଓ ଘନମୂଳ, ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜର ସୂକ୍ଷ୍ମକୋଣର ବିପରୀତ ବାହୁ ଓ କର୍ଣ୍ଣର ଅନୁପାତ ଏବଂ ବୀଜଗଣିତର କେତେକ ସରଳ ଚିହ୍ନଟୀକରଣ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ।
 - (iv) ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ‘ଶୂନ’ର ବ୍ୟବହାର ଓ ବ୍ରହ୍ମଗୁପ୍ତ ‘ଶୂନ’ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ନିୟମ ସଂପର୍କରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ବୁଝାଇଛନ୍ତି ।
 - (v) ଗଣିତ ବିଦ୍ୟାକୁ ଭାରତର ଦୁଇଟି ଅନ୍ୟ ଅବଦାନ ହେଉଛି ଦଶମିକ ସଂଖ୍ୟାଙ୍କନ ଓ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମ ନଅଟି ସଂଖ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ।

୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ନିର୍ମିତ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା କ’ଣ ?

- ଉ —
- (i) ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ସାରନାଥ ସ୍ତମ୍ଭର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଥିବା ସିଂହର ପ୍ରତିକୃତି ଓ
 - (ii) ଓଡ଼ିଶାର ଧଉଳିପାହାଡ଼ ନିକଟରେ ଥିବା ପ୍ରସ୍ତର ଖୋଦିତ ହସ୍ତୀର ବାହ୍ୟ ରୂପର ଚିତ୍ର ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ନିର୍ମିତ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଅଟେ ।

(ଖ) କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଭାରତ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଅନୁସୂତ ଶୈଳୀ କ’ଣ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଲେଖ ।

ଉ — କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ବା ନଗରଶୈଳୀ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ଶୈଳୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ଅଟେ ।

(ଗ) କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକର ଚିତ୍ରକଳା ଗୁପ୍ତଯୁଗର କଳାନୈପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶାଏ ?

ଉ — ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଉରଙ୍ଗାବାଦ ନିକଟରେ ଅଜନ୍ତା ଗୁମ୍ଫାରେ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଗୁଲିଆରଠାରେ ବାଘ ଗୁମ୍ଫାରେ, ତାମିଲନାଡୁର ପୁଦୁକୋଟାଇଠାରେ ସିଦ୍ଧାନାଥସାଲ ମନ୍ଦିରରେ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ସିଗିରିଆଠାରେ ପଥରକଟା କୋଠରିଗୁଡ଼ିକରେ ଜଳରଙ୍ଗର ଚିତ୍ରକଳା ଗୁପ୍ତଯୁଗର କଳାନୈପୁଣ୍ୟ ଦର୍ଶାଏ ।

(ଘ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ଆବଶ୍ୟକ ସିଦ୍ଧି ସଭ୍ୟତାର ନୃତ୍ୟକଳାର ସୂଚନା ଦିଏ ?

- ଉ - (i) ମହେଞ୍ଜୋଦାରୋରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ନର୍ତ୍ତକୀ ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ
(ii) ହର୍ଷପାରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ନୃତ୍ୟରତା ମହିଳାର ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ସିଦ୍ଧିସଭ୍ୟତାର ନୃତ୍ୟକଳାର ସୂଚନା ଦିଏ ।

(ଙ) ଭାରତର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ନାମ କ'ଣ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥାକ୍ରମେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

- ଉ - (i) ଭାରତର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ନାମ ହେଉଛି ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ।
(ii) ଉତ୍ତର ଭାରତରୁ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ସଙ୍ଗୀତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବାବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ସଙ୍ଗୀତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

(ଚ) ଆସାମ, କେରଳ, ଓଡ଼ିଶା ଓ ପଞ୍ଜାବର ସାମରିକ ନୃତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନାମ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଲେଖ ।

ଉ - ଆସାମର ସର୍ବିଆ, କେରଳର କଲ୍ଲୁରିପାୟରୁ, ଓଡ଼ିଶାର ପାଲକ ଓ ପଞ୍ଜାବର ସତେବ୍‌ଜୀ ଚାରୋଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାମରିକ ନୃତ୍ୟ ।

(ଛ) ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ କେଉଁ ଚାରିଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ?

ଉ - ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ ସ୍ତୂପ, ସ୍ତମ୍ଭ, ପ୍ରାସାଦ ଓ ଗୁମ୍ଫା ଏହିପରି ଚାରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

(ଜ) ଗୁପ୍ତଯୁଗର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବହନକରୁଥିବା ଚାରିଟି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥିତି ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

ଉ - ଗୁପ୍ତଯୁଗୀୟ ମନ୍ଦିର ନାମ

ଅବସ୍ଥିତି

(i) ଦଶାବତାର ମନ୍ଦିର

ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଦେଓଗଡ଼

(ii) ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର

ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭିରଂପୁର

(iii) ଶିବମନ୍ଦିର

ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭୂମରା

(iv) ଇଟାନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିର

ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଭିତରଗାଓ

(ଝ) ବରାହମିହିରଙ୍କ ରଚିତ ଦୁଇଟି ପୁସ୍ତକର ନାମ କ'ଣ ?

ଉ - ବରାହମିହିରଙ୍କ ରଚିତ ଦୁଇଟି ପୁସ୍ତକର ନାମ 'ବୃହତ୍‌ସଂହିତା' ଓ 'ପଞ୍ଚ ସିଦ୍ଧାନ୍ତିକା' ।

(ଞ) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଚରକ ଓ ଶୁଶ୍ରୂତ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଉଁ କେଉଁ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ?

ଉ - (i) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଚରକ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ଚରକ ସଂହିତାରେ କାମଳ ରୋଗର ନିଦାନ ଓ ଚିକିତ୍ସା ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି ।

(ii) ଶୁଶ୍ରୂତ ତାଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ଗ୍ରନ୍ଥ ଶୁଶ୍ରୂତ ସଂହିତାରେ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି ।

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ତାଞ୍ଜାଭୁରଠାରେ ବୃହଦୀଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର କେଉଁ ସମ୍ରାଟ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?

ଉ - ଚୋଳ ସମ୍ରାଟ ରାଜରାଜ ଚୋଳ ୧୦୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଞ୍ଜାଭୁରଠାରେ ବୃହଦୀଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

(ଖ) ଏଲୋରାରେ କେଉଁ ମନ୍ଦିର ରାଷ୍ଟ୍ରକୁଟ ସମୟର ବିସ୍ମୟକର କଳାର ନିଦର୍ଶନ ?

ଉ - ଏଲୋରାଠାରେ ନିର୍ମିତ ଶ୍ଵେତ ଶତାବ୍ଦୀର କୈଳାସ ମନ୍ଦିର ବିସ୍ମୟକର କଳାର ନିଦର୍ଶନ ।

(ଗ) କେଉଁ ଦୁଇଜଣ ପାରସିକ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ହୁମାୟୁନ୍ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ବିକାଶ ଘଟାଇଥିଲେ ?

ଉ - ପାରସ୍ୟର ଦୁଇଜଣ ଦକ୍ଷ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ସୟଦ୍ ଅଲ୍ଲୀ ତାବରେଜୀ ଓ ଖ୍ୱାଜା ଅବଦୁସ୍ ସମଦଙ୍କ ସହାୟତାରେ ହୁମାୟୁନ୍ ଭାରତରେ ଚିତ୍ରକଳାର ବିକାଶ ଘଟାଇଥିଲେ ।

(ଘ) ପଞ୍ଜାବ-ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ରାଜପୁତ୍ ଚିତ୍ରକଳା ଶୈଳୀର ଉପଶାଖା କେଉଁ ନାମରେ ପରିଚିତ ?

ଉ — ପଞ୍ଜାବ-ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ରାଜପୁତ୍ ଚିତ୍ରକଳା ଶୈଳୀର ଉପଶାଖା କାଞ୍ଚାଶୈଳୀ ବା ପାହାଡ଼ିଆଶୈଳୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ।

(ଙ) ‘ଲଝୁଣୀ’ କେଉଁ ରାଜ୍ୟର ଲୋକନୃତ୍ୟ ?

ଉ — ଲଝୁଣୀ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଲୋକନୃତ୍ୟ ।

(ଚ) ସମଗ୍ର ଏସିଆରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିବା କନିଷ୍ଠଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୂଜ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

ଉ — ସମଗ୍ର ଏସିଆରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିବା କନିଷ୍ଠଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୂଜ ପୁରୁଷପୁରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

(ଛ) କେଉଁ ଶାସକ କୁତବ୍ ନିନାରର ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରିଥିଲେ ?

ଉ — ଦାସବଂଶର ସୁଲତାନ୍ ସାମଗୁଦିନ୍ ଇଲତୁତ୍ ମିସ୍ କୁତବ୍ ନିନାରର ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରିଥିଲେ ।

(ଜ) ଦିଲ୍ଲୀର ଲାଲକିଲ୍ଲା କିଏ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ?

ଉ — ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଶାହାଜାହାନ ଦିଲ୍ଲୀର ଲାଲକିଲ୍ଲା ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

(ଝ) କାବୁଲ ବାଗ୍ ବା କାବୁଲ ଉଦ୍ୟାନ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

ଉ — ପାନିପଥଠାରେ କାବୁଲ ବାଗ୍ ବା କାବୁଲ ଉଦ୍ୟାନ ଅବସ୍ଥିତ ।

(ଞ) ଶିଖ୍ ମାନଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମନ୍ଦିର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

ଉ — ଶିଖ୍ ମାନଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମନ୍ଦିର ପଞ୍ଜାବର ଅମୃତସରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା’ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।

(କ) ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ କେଉଁ କଳା ଲୋପପାଇଁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରତୀୟ ଶୈଳୀରେ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ମୌର୍ଯ୍ୟ କଳା (ii) ମଥୁରା କଳା (iii) ଗାନ୍ଧାର କଳା (iv) ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀ

(ଖ) ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ସମୟରେ ରାଜସ୍ଥାନର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏକ-ଲିଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ଓସିଆ (ii) ଚିତୋରଗଡ଼ (iii) ମାଉଣ୍ଡ ଆବୁ (iv) ଉଦୟପୁର

(ଗ) କେଉଁ ରାଜ୍ୟରୁ ‘କଥାକଳି’ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

- (i) କେରଳ (ii) ତାମିଲନାଡୁ (iii) ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ (iv) ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ

(ଘ) କାଶ୍ମୀର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀରେ କେଉଁଠାରେ ଏକ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ଗ୍ୱାଲିଅର୍ (ii) ମର୍ଜଲ (iii) କୋଣାର୍କ (iv) ଅବନ୍ତୀପୁର

(ଙ) ଦକ୍ଷିଣରେ ଭିଥଲ ମନ୍ଦିର କାହାଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ରାଜରାଜ ଚୋଳ (ii) ଖାରବେଳ (iii) କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟ (iv) ରାଣାକୁମ୍ଭ

(ଚ) ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କଦ୍ୱାରା କେଉଁଠାରେ ଆକବର ମକବରା ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ?

- (i) ଫତେବାଦ (ii) ଫତେପୁର ସିକ୍ରି (iii) ସିକନ୍ଦରା (iv) ସାହାବାବା

(ଛ) ଦିଲ୍ଲୀର ପୁରୁଣା କିଲ୍ଲା କେଉଁ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମୟର କୀର୍ତ୍ତି ?

- (i) ବାବର (ii) ଶେରଶାହ (iii) ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦିନ୍ ଖଲଜୀ (iv) ଶାହାଜାହାନ

(ଜ) କେଉଁ ରାଜ୍ୟ 'ଜମ୍ବୁଦୀନୀ' ଶାବ୍ଦୀ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

- (i) ଆସାମ (ii) ରାଜସ୍ଥାନ (iii) ତ୍ରିପୁରା (iv) ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ

(ଝ) 'ଆଇନ୍-ଇ-ଆକବରୀ' ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା କିଏ ?

- (i) ଅମୀର ଖୁସରୋ (ii) ଜିଆଉଦ୍ଦିନ୍ ବରାନୀ (iii) ଆବୁଲଫାଜଲ (iv) ଆକବର

(ଞ) ଗୁପ୍ତଯୁଗର କେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶୋଧନ କରିବା ପଦ୍ଧତି ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ?

- (i) ଭଗବତ (ii) ପାଲକପ୍ୟା (iii) ବରାହମିହିର (iv) ନାଗାର୍ଜୁନ

ଉତ୍ତର

(କ) (iii) ଗାନ୍ଧାର କଳା (ଖ) (iv) ଉଦୟପୁର (ଗ) (i) କେରଳ (ଘ) (ii) ମର୍ତ୍ତଲ (ଙ) (iii) କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟ

(ଚ) (iii) ସିକନ୍ଦରା (ଛ) (ii) ଶେରଶାହ (ଜ) (iv) ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ (ଝ) (iii) ଆବୁଲଫାଜଲ

(ଞ) (iv) ନାଗାର୍ଜୁନ ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଷୋଡ଼ଶ ଓ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କିପରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ?

- ଉ —
- ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ପଞ୍ଚସଖାଭାବେ ପରିଚିତ ପାଞ୍ଚଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ କବି ବଳରାମ ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଅନନ୍ତ ଦାସ, ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ ଓ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ରଚିତ ସାହିତ୍ୟକୃତି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏବେ ବି ଆଦୃତ ହେଉଛି ।
 - ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ ରାମାୟଣ’ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ’ ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବାଧିକ ଆଦୃତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ।
 - ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କାବ୍ୟଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମୀୟ ଓ ଭକ୍ତିମୂଳକ ରଚନା ସ୍ଥାନରେ ଆଳଙ୍କାରିକ କବିତାମାନ ରଚିତ ହେଲା ।
 - କାବ୍ୟଯୁଗରେ ଲୋକପ୍ରିୟ କୃତି ମଧ୍ୟରେ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ‘ରସକଲ୍ଲୋଳ’, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଲାବଣ୍ୟବତୀ, ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ଓ କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ, ବୈଷ୍ଣବ କବିତାକୁ ଆଳଙ୍କାରିକତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ‘ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି’, ଭକ୍ତଚରଣ ଦାସଙ୍କ ‘ମନବୋଧ ଚଉତିଶା’ ଓ ‘ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳ’ ଏବଂ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ ‘କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ’ ପ୍ରଧାନ ।
 - ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷଭାଗରେ ରଚିତ ଭୀମଭୋଇଙ୍କ ‘ସ୍ମୃତି ଚିନ୍ତାମଣି’, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କ ‘ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା’ ଏବଂ ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନାଙ୍କ ‘ସମର ତରଙ୍ଗ’ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

(ଖ) ସୋମବଂଶୀ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ଯୁଗରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

- ଉ —
- ଓଡ଼ିଶାରେ ସୋମବଂଶୀ ରାଜତ୍ଵକାଳରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ମୁକ୍ତେଶ୍ଵର, ରାଜାରାଣୀ, ବ୍ରହ୍ମେଶ୍ଵର ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଅନ୍ୟତମ ।
 - ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜତ୍ଵକାଳରେ ପୁରୀଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ଵରରେ ମେଘେଶ୍ଵର, ଅନନ୍ତ ବାସୁଦେବ, ଭାସ୍କରେଶ୍ଵର ଓ ସାଇ ଦେଉଳ ଏବଂ କୋଣାର୍କଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।
 - ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ଶାସନକାଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ଗତି ଧ୍ରୁମେଇ ଯାଇଥିଲା ।
 - ଏହି ସମୟରେ ଏକମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ଦିର ହେଉଛି ଭୁବନେଶ୍ଵରର ‘କପିଳେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିର’ ।
 - ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀମାନଙ୍କ ଶାସନ ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ।

(ଗ) ଓଡ଼ିଶାର ଚିତ୍ରକଳା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

- ଉ- (i) କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଗୁଡ଼ହାଣ୍ଡି, ନୂଆପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ଯୋଗାମଠ, ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ବିକ୍ରମଖୋଲ, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ମାଣିକମୋଡ଼ା ଓ ଉଷାକୋଠିଠାରେ ପୁରାତନ ଚିତ୍ରକଳା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ଏହି ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶା ଐତିହ୍ୟର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ।
- (ii) ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୪ର୍ଥ ଓ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ସୀତାବାଞ୍ଜର ରାବଣଛାୟା ପାହାଡ଼ରେ ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ଚିତ୍ରକଳା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।
- (iii) ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ଵାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ଥ ରାମାନୁଜଙ୍କ ବୌଦ୍ଧ ଉପରେ ବିଜୟସମ୍ବଳିତ 'ବୁଦ୍ଧ ବିଜୟ' ଏବଂ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବଙ୍କ କାଞ୍ଚୁ ବିଜୟର ସ୍ଥାନକୀରୁପେ 'କାଞ୍ଚୁ ବିଜୟ' ଚିତ୍ରକଳା ଶୋଭାପାଉଛି ।
- (iv) ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷଭାଗରେ ମଠ, ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ କାନ୍ଥରେ ପୌରାଣିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲା ।
- (v) ପଟ୍ଟଚିତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଚିତ୍ରକଳାର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତାର ପରିଚୟ ଦିଏ । କନାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବଦେବୀ, ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଗୀତାରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣାବଳୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ରଘୁରାଜପୁର ଗ୍ରାମ ପଟ୍ଟଚିତ୍ର ଅଙ୍କନପାଇଁ ଯୁନେସ୍କୋଦ୍ଘାରା ବିଶ୍ଵ ଐତିହ୍ୟ ଗ୍ରାମଭାବେ ଘୋଷିତ ହୋଇଛି ।

(ଘ) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।

- ଉ- (i) କାଳିଦାସଙ୍କ ରଚିତ 'ରଘୁବଂଶମ୍' ରେ କଳିଙ୍ଗ ରାଜା ମହୋଦଧିପତିଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା, ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ ଆର୍ଯ୍ୟ ମଞ୍ଜୁଶ୍ରୀ ମୂଳକକ୍ଷରେ ଭାରତ ମହାସାଗରସ୍ଥ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜକୁ କଳିଙ୍ଗୋଦ୍ରଦେଶ ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତୀ ବହନକରୁଥିବା ନୌକାଗୁଡ଼ିକରୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନତା ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ମିଳିଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ତୃତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ଵାସକରାଯାଏ ।
- (ii) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିବାସୀମାନେ ବୋଇତରେ ବାଲି, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ସାମୁଦ୍ରିକ ଯାତ୍ରା କରି ସେହି ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଜାତି ଥିଲେ ।
- (iii) ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧିପାଇଥିଲା ।
- (iv) ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ଥିବା ଓଡ଼ିଆମାନେ ସାଧବଭାବେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ଓ ସେମାନେ କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ, ମସଲା, ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓ ହସ୍ତତନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ବିକ୍ରୟ କରି ବିକ୍ରୟଲବ୍ଧ ଧନରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଧନଶାଳୀ କରିଥିଲେ ।
- (v) ଦେଶୀୟ କୌଶଳରେ ନିର୍ମିତ ବୋଇତମାନଙ୍କରେ ସାଧବମାନେ ତାମ୍ବୁଲିଫୁ, ପାଲୋର, ଦନ୍ତପୁରା, ପିଥୁଣ୍ଡ ଓ ଚେଳିତାଲୋ ଆଦି ବନ୍ଦରରୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ ।
- ମୋଗଲ ଶାସନ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ଵ ହ୍ରାସପାଇଥିଲା ।

୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାଭାଷୀମାନେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତିସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ?

ଉ- ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାଭାଷୀମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧ-ମାଗଧୀ ଓ ସୌରସେନୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତିସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ।

(ଖ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ରଚନା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନମୁନାଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ?

ଉ — ଶ୍ରୀକ୍ଷୀୟ ସପ୍ତମରୁ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ରଚିତ ବୌଦ୍ଧ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ ଓ ଦୋହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନମୁନାଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ।

(ଗ) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ କେଶବ କୋଇଲିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

ଉ — (i) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ 'କେଶବ କୋଇଲି' ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାଙ୍ଗୀତିକ ଗାଥା-କବିତା ।
(ii) ଏହି କବିତା ଚଉତିଶା ଓ କୋଇଲି ଶୈଳୀରେ ଚଉତିରିଶ ପଦରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ।

(ଘ) 'ସମର ତରଙ୍ଗ'ର ରଚୟିତା କିଏ ? ଏହା କାହିଁକି ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ?

ଉ — (i) ସମର ତରଙ୍ଗର ରଚୟିତା ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା ।
(ii) ଏହା ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୀରତ୍ୱର କବିତାଭାବେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ।

(ଙ) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ କବିତାର ଶୈଳୀ ଓ ବିଷୟର ଭିତ୍ତି କ'ଣ ?

ଉ — (i) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ସନେତ୍ ଓ ଗୀତିକବିତା ମାଧ୍ୟମରେ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ ।
(ii) ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଭାବାବେଗ ତାଙ୍କ ରଚନାର ଭିତ୍ତି ଅଟେ ।

(ଚ) ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଜୈନ କୀର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ?

ଉ — ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଅଯୋଧ୍ୟା, ପୁନ୍ଦଳ, ଭୀମପୁର ଓ ଜଳେଶ୍ୱରଠାରେ ଜୈନକୀର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

(ଛ) ଭାରତର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟଶୈଳୀ କେତେ ପ୍ରକାର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

ଉ — (i) ଭାରତରେ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟଶୈଳୀ ୪ ପ୍ରକାରର ।
(ii) ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି — ନାଗର, ବେସର, ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ କଳିଙ୍ଗଶୈଳୀ ।

(ଜ) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବା ଚାରିଟି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ଲେଖ ।

ଉ — ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବା ଚାରିଟି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ହେଉଛି — ଟାଙ୍ଗୁ, ମୃଦଙ୍ଗ, ଝାଞ୍ଜି ଓ ତୁରୀ ।

(ଝ) ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଶିଙ୍ଗ କାରିଗରି କୌଶଳ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

ଉ — ଓଡ଼ିଶାର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ କଟକ ଶିଙ୍ଗ କାରିଗରି କୌଶଳ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

(ଞ) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକର ନାମ କ'ଣ ?

ଉ — ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି — ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, ପାଲୋର, ଦତ୍ତପୁରୀ, ପିଥିଣ୍ଡ ଓ ଚେଳିତାଲୋ ।

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) କାହାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱଦେଶ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣକରାଯାଇଛି ?

ଉ — ଭୁବେନେଶ୍ୱର ଉଦୟଗିରିରେ ପାଲି-ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱଦେଶ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣକରାଯାଇଛି ।

(ଖ) ରାଣୀଗୁମ୍ଫା କେଉଁ ପାହାଡ଼ରେ ରହିଛି ?

ଉ — ରାଣୀଗୁମ୍ଫା ଉଦୟଗିରି ପାହାଡ଼ରେ ରହିଛି ।

(ଗ) କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିରର ନିର୍ମାତା କେଉଁ ବଂଶର ରାଜା ଥିଲେ ?

ଉ — କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିରର ନିର୍ମାତା ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜା ଥିଲେ ।

(ଘ) କେବେଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ?

ଉ - ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀମାନଙ୍କ ଶାସନର ପତନ ପରେ ଏବଂ ୧୫୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଆଫଗାନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅଧିକୃତ ହେବାପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ।

(ଙ) କଟକ ତିନିକୋଣିଆ ବଗିଚାଠାରେ କେଉଁ ଚର୍ଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥିତ ?

ଉ - କଟକ ତିନିକୋଣିଆ ବଗିଚାଠାରେ ବାପ୍ଟିଷ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥିତ ।

(ଚ) 'ପଶାପାଲି' ଶାଢ଼ୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତକରାଯାଏ ?

ଉ - ପଶାପାଲି ଶାଢ଼ୀ ମୁଖ୍ୟତଃ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବଲାଙ୍ଗୀର ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତକରାଯାଏ ।

(ଛ) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନଙ୍କୁ କ'ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

ଉ - ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନଙ୍କୁ 'ସାଧବ' କୁହାଯାଉଥିଲା ।

(ଜ) କେଉଁଠାରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜାଙ୍କୁ 'ମହୋଦଧିପତି' ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି ?

ଉ - କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶୀ କାବ୍ୟରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜାଙ୍କୁ 'ମହୋଦଧିପତି' ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି ।

(ଝ) ନୂଆଖାଇ ପର୍ବକୁ ଆଉ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?

ଉ - ନୂଆଖାଇ ପର୍ବକୁ 'ନବାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣ' କୁହାଯାଏ ।

(ଞ) କେଉଁ ଦିନ ବାଲିଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ?

ଉ - ପ୍ରତିବର୍ଷ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ବାଲିଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।

(କ) 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ'ର ରଚୟିତା କିଏ ?

- (i) ବସା ଦାସ (ii) ସାରଳା ଦାସ (iii) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସ (iv) ଅର୍ଜୁନ ଦାସ

(ଖ) ତପସ୍ବିନୀ କିଏ ରଚନା କରିଥିଲେ ?

- (i) ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ (ii) ରାଧାନାଥ ରାୟ (iii) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର (iv) ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ

(ଗ) ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଭାବେ କେଉଁଗୋଟି ପରିଗଣିତ ?

- (i) ଧଉଳିପାହାଡ଼ର ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ ଉପରିଭାଗରେ ହାତୀର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି
(ii) ଖଣ୍ଡଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି ଗୁମ୍ଫାର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ
(iii) ପଶୁରାମେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ
(iv) କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ

(ଘ) ମୁକ୍ତେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

- (i) ଲଳିତଗିରି (ii) ଭୁବନେଶ୍ଵର (iii) ସୀତାବାଞ୍ଜି (iv) ପୁରୀ

(ଙ) ଭୁବନେଶ୍ଵରର କପିଳେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିର କେଉଁ ରାଜବଂଶର ଶାସନ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ଭୌମକର (ii) ସୋମବଂଶୀ (iii) ଗଙ୍ଗବଂଶୀ (iv) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି

(ଚ) ତାତର ଖାଁ ମସଜିଦ୍ କଟକରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

- (i) ଦରଘାବଜାର (ii) ଦିଘ୍ଵାନବଜାର (iii) ବାଲୁବଜାର (iv) କାଠଯୋଡ଼ି କୁଳ

(ଛ) 'ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ' ର ରଚୟିତା କିଏ ?

- (i) ଅରୁଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ଦାସ (ii) ଭକ୍ତ ସାଲବେଗ (iii) ଜୟଦେବ (iv) ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର

(ଜ) କେଉଁ ନୃତ୍ୟଶୈଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

- (i) ଦଣ୍ଡନାଟ (ii) ନାଗନାଟ (iii) ମାହାରୀ ନାଟ (iv) ଛଉନାଟ

(ଝ) କେଉଁ ପର୍ବରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ତିନି ରଥର ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ?

- (i) ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ii) ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା (iii) ଶୀତଳ ଷଷ୍ଠୀ (iv) ଦେବସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

(ଞ) କେଉଁ ସ୍ଥାନ ଧନୁଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଛି ?

- (i) ସମ୍ବଲପୁର (ii) ଧବଳେଶ୍ୱର (iii) ବରଗଡ଼ (iv) ବାଙ୍କୀ

ଉତ୍ତର

(କ) (ii) ସାରଳା ଦାସ (ଖ) (iii) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର (ଗ) (i) ଧଉଳିପାହାଡ଼ ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ
ଉପରିଭାଗରେ ହାତୀର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି (ଘ) (ii) ଭୁବନେଶ୍ୱର (ଙ) (iv) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି (ଚ) (ii) ଦିଘ୍ୱାନ
ବଜାର (ଛ) (iii) ଜୟଦେବ (ଜ) (iii) ମାହାରୀ ନାଟ (ଝ) (ii) ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା (ଞ) (iii) ବରଗଡ଼ ।